

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Finantsarvestuse õppetool

Krislin Kivi

**KESKKONNAARVESTUS JA SELLE RAKENDAMISEST
TULENEV LISANDVÄÄRTUS**

Magistritöö

Juhendaja: dotsent Natalja Gurvitš

Tallinn 2015

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. KESKKONNAARVESTUSE TEOREETILINE TAUST.....	7
1.1. Keskkonnaarvestuse definitsioon.....	7
1.1.1. Keskkonnaarvestuse teke ja areng	11
1.1.2. Keskkonnakulud.....	14
1.1.3. Keskkonnatulemuslikkus	17
1.2. Keskkonnaaruandlus	19
1.3. Keskkonnaarvestuse kasutegurid ja kitsaskohad	22
1.4. Keskkonnajuhtimissüsteemid ning keskkonnaarvestuses rakendatavad standardid	25
1.4.1. ISO 14001 standard.....	28
1.4.2. EMAS määrus	31
1.4.3. ISO 14001 ja EMAS-i ühisjooned ja erinevused	36
1.5. Keskkonnaarvestus Eestis	37
2. ETTEVÕTETE KOGEMUS EMAS-I RAKENDAMISEL	43
2.1. Uurimuse meetodika	43
2.2. Intervjuu käigus käsitletavat aspektid	46
2.3. Uurimuse tulemused	48
2.3.1. EMAS-i rakendamise protsess	49
2.3.2. EMAS-i rakendamisest tulenev lisandväärtus	51
2.3.3. Organisatsiooniväliste huvigruppide ja institutsioonide roll EMAS-i rakendamisel ja selle järgselt	55

2.4. Tulemuste tõlgendus ja järeldused.....	57
KOKKUVÕTE	63
SUMMARY	65
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	68
LISAD	73
Lisa 1. EMAS-i ja ISO 14001 võrdlus	73
Lisa 2. Intervjuu OÜ-s Werrowool.....	75
Lisa 3. Intervjuu Keskkonnaministeeriumis.....	80
Lisa 4. Intervjuu Keskkonnaametis	89
Lisa 5. Põllumajandusameti vastused küsimustikule	94
Lisa 6. Intervjuu Eesti Energia AS-is Iru Elektrijaam.....	97
Lisa 7. AS-i Tallinna Vesi vastused küsimustikule.....	103
Lisa 8. Intervjuu AS-is Tallinna Vesi.....	105
Lisa 9. Intervjuu AS-is Ecoprint.....	110

ABSTRAKT

Töö pealkiri on: Keskkonnaarvestus ja selle rakendamisest tulenev lisandväärtus

Magistritöö eesmärk on välja selgitada, millised on Euroopa Keskkonnajuhtimis- ja keskkonnaauditeerimissüsteemi (EMAS) rakendamise väljundid Eesti organisatsioonides. Magistritöö uurimisobjekt on Euroopa Keskkonnajuhtimis- ja keskkonnaauditeerimissüsteem, mida uuritakse Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonide baasil. Selleks viidi läbi intervjuud Keskkonnaametis, Keskkonnaministeeriumis, AS-is Ecoprint, AS-is Tallinna Vesi, Eesti Energia AS-is Iru Elektri jaam, Põllumajandusametis ning OÜ-s Werrowool. Lisaks EMAS-i rakendamisest tulenevale lisandväärtusele selgitatakse intervjuude käigus välja peamised EMAS-i rakendamise protsessi puudujäägid ja kuidas ettevõtete arvates saaks neid kõrvaldada või parendada.

Intervjuude tulemusel selgus, et suurimat EMAS-i rakendamisest tulenevat lisandväärtust tunnetavad organisatsioonid parenenud maines tänu keskkonnanaruande koostamisele ja avalikustamisele. Lisaks avaldab EMAS-i rakendamine lisandväärtust keskkonnatulemuslikkuse paranemise kaudu. EMAS-i mõju teistele aspektidele nagu riskide juhtimine ning töötajate innustus ja kaasatus hinnati pigem väheseks. Samal ajal ilmnes, et EMAS-i rakendamisest tunnetavad lisandväärtust enam need organisatsioonid, milles ei olnud eelnevalt juurutatud keskkonnajuhtimissüsteemi.

EMAS-i rakendamise mõjukamate negatiivsete aspektidena ilmnesid juurutamise protsessi ning keskkonnanaruande koostamise töömahukus ning töötajate kaasamine EMAS-i rakendamisel. EMAS-i suurima nõrkusena nimetati selle vähest tuntuust, eelkõige võrreldes sarnase keskkonnajuhtimissüsteemi standardi ISO 14001-ga.

Võtmesõnad: keskkonnaarvestus, keskkonnajuhtimine, keskkonnajuhtimisarvestus, keskkonnajuhtimissüsteemid, keskkonnanaruandlus, EMAS, ISO 14001.

SISSEJUHATUS

Keskkonnaarvestus kui arvestuse liik ei ole iseenesest uus nähtus, kuid ometi on see valdkond tänaseni palju küsimusi tekitav ning võrdlemisi ebakindel. Keskkonnaarvestuse leviku eelduseks võib pidada inimeste märgatavat teadlikkuse tõusu ümbritseva keskkonnaga seotud muutustest ning sellest, kuidas inimtegevus enamjaolt nende muutuste katalüsaatoriks on.

Keskkonnaarvestuse teema aktuaalsus tugineb seega eelkõige ühiskonna teadlikkuse kasvule säästvast arengust, loodusressursside hoiust ning ettevõtete rollist selles. Teemat kajastatakse meedias, korraldatakse projekte ja kampaaniaid ning pürgitakse keskkonnahariduse taseme tõusu suunas ühiskonnas. Säästvale ehk jätkusuutlikule arengule pööratakse tähelepanu ka riiklikul tasandil – näiteks Eestis on säästva arengu eesmärgid kirjeldatud riiklikus strateegias "Säästev Eesti 21". Lisaks on algatatud mitmeid projekte, näiteks keskkonnajuhtimise paremaks rakendamiseks avalikus sektoris.

Peale selle on Eestis viimastel aastatel jõudsalt kasvanud sertifitseeritud keskkonnajuhtimissüsteemidega ettevõtete arv. Sealhulgas nende ettevõtete arv, kes koostavad ning avalikustavad keskkonnaaruannet. 2015. aasta märtsi seisuga on Eestis 7 Euroopa Keskkonnajuhtimis- ja keskkonnaauditeerimissüsteemi (EMAS) registreeringuga ettevõtet ja asutust ning ISO 14001:2004 sertifikaadiga ettevõtteid on 504. 2008. a. olid need arvud Säästva Eesti Instituudi koostatud uurimistöö kohaselt vastavalt 2 ja 247.

Keskkonnaarvestuse valdkonnas on üheks autoriteetsemaks ning viljakamaks autoriks inglise päritolu teadlane Robert Hugh Gray, kes on avaldanud sellel teemal kümneid artikleid. Esimesed keskkonnaarvestuse alased artiklid Graylt pärinevad 1980-ndatest aastatest, kuid ta kirjutab aktiivselt veel praegugi. Gray käsitleb oma artiklites peale keskkonnaarvestuse ka sotsiaalarvestuse, jätkusuutliku arengu jms teemasid.

Eestikeelne kirjandus on keskkonnaarvestuse valdkonnas üpris piiratud. Keskkonnajuhtimissüsteeme ning keskkonnaarvestust on oma uuringutes käsitlenud Säästva Eesti Instituut, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus (SEI Tallinn). Keskkonnasüsteemide juhtimine on ka üks SEI Tallinna strateegilisi teadusteemasid.

Magistritöö eesmärk on välja selgitada, millised on Euroopa Keskkonnajuhtimis- ja keskkonnanäuditeerimissüsteemi (EMAS – ingl k *Eco-Management and Audit Scheme*) rakendamise väljundid Eesti organisatsioonides. Magistritöö uurimisobjekt on Euroopa Keskkonnajuhtimis- ja keskkonnanäuditeerimissüsteem, mida uuritakse keskkonnanäarvestusega tegelevate Eesti organisatsioonide baasil. Uurimisobjektist lähtuvalt kitsendatakse uuringus valimit nendele, kes on registreeritud kui EMAS süsteemi rakendavad ettevõtted. Selliseid on Eestis seitse: Keskkonnanäamet, Keskkonnaministeerium, AS Ecoprint, AS Tallinna Vesi, Eesti Energia AS Iru Elektri jaam, Põllumajandusamet ning OÜ Werrowool (seisuga 06.03.2015).

Uurimuse sooritamiseks püstitas autor peamise uurimisküsimuse – kuidas tajuvad Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonid EMAS süsteemi rakendamisest tulenevat lisandväärtust. EMAS-i rakendamisest tekkivaks lisandväärtuseks loeti siinkohal aspekte, mis Euroopa Komisjoni veebilehel on esitatud kui lisandväärtust tekitavaks. Euroopa Komisjoni hinnangul lisab EMAS väärtust läbi järgnevate aspektide:

- parenenud keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkus;
- parenenud riskijuhtimine ja võimaluste kasutamine;
- parenenud usaldusväärsus, läbipaistvus ja maine;
- töötajate innustumine, motivatsioon, kaasatus.

Lisaks nimetatud uurimisküsimusele vastuse leidmisele selgitati intervjuude käigus välja peamised EMAS-i rakendamise protsessi puudujäägid ja kuidas ettevõtete arvates saaks neid kõrvaldada või parendada.

Magistritöö esimene peatükk kannab pealkirja „Keskkonnanäarvestuse teoreetiline taust“ ning jaguneb viieks alapeatükiks. Teooria ülevaade algab keskkonnanäarvestuse definitsioonide kõrvutamise ning töö käigus kasutatava definitsiooni määratlemisega. Keskkonnanäarvestuse mõiste kujunemise paremaks mõistmiseks kirjeldatakse valdkonna tekke tagamaid ning põhilisi arenguid aastakümnete jooksul.

Magistritöö teine peatükk ühendab endas metodoloogilise osa ning uurimuse tulemused ja järeldused. Uurimisstrateegiaks on magistritöö raames valitud kvalitatiivse uurimise meetod. Andmekogumismeetodina kasutati intervjuusid spetsialistidega Eesti organisatsioonidest, millele on omistatud EMAS registreering. Intervjuude andmete põhjal tehti järeldusi seatud eesmärgi täitmiseks ning uurimisküsimusele vastuse leidmiseks.

1. KESKKONNAARVESTUSE TEOREETILINE TAUST

Keskkonnaarvestuse mõiste koosneb kahest sõnast – keskkond ja arvestus. Arvestus on majandusteaduse haru. Majandus on teadusharu, mis kõige lihtsakoelisemas käsitluses uurib ettevõtte ja tarbija vahelisi tehinguid. Majandustehingud toimuvad aga keskkonnas. Keskkonnaks on nii meid ümbritsev loodus koos seal leiduvate ökosüsteemidega, vesi, õhk, maa jne. Majandustehingute osapooled, nii ettevõtted kui tarbijad, kasutavad oma igapäevategevuses keskkonnaressursse ning sellest moodustub ökomajanduslik ringlus. Majandusteaduse haru, mis uurib inimeste sotsiaalmajanduslikku tegevust mõjutavaid tegureid ning nende seoseid keskkonnaga, nimetatakse keskkonnaökonomikaks. (Juurikas et al 2004)

Keskkonnaarvestuse olemuse mõistmiseks on otstarbekas kõrvutada nii selle erinevaid definitsioone kui keskkonnaarvestuse põhilisi aluseid. Käesolev peatükk annab ülevaate sellest, mida keskkonnaarvestus tähendab ning kuhu paigutub ta organisatsioonide üldises töös ning juhtimissüsteemis. Kuigi keskkonnaarvestust võib käsitleda ka riiklikul või lausa rahvusvahelisel tasandil, on magistritöö eesmärgist lähtuvalt siinkohal vaatluse all just nii era- kui avaliku sektori organisatsioonides rakendatav keskkonnaarvestus.

1.1. Keskkonnaarvestuse definitsioon

Keskkonnaarvestuse tekke mõistmiseks tuleb alustada laiematest kontseptsioonidest nagu säästev areng ja roheline majandus. Just säästva ehk jätkusuutliku arengu mõistet on viimastel aastatel kasutanud paljud erinevad huvigrupid, kohandades seda mõistet just parajasti endale sobivaks. Nii on tekkinud olukord, kus säästva arengu mõiste on üsna lai. Nii säästva arengu, kui üldiselt roheline majandamise kontseptsioon põhineb aga eelkõige loogikal, et ühiskond on üks osa ökosüsteemist ning oma tegevuses peaksid turuosalisel järgima muuhulgas ka keskkonnaalaseid prioriteete (Kink 2010, 9).

Säästva arengu põhiline eesmärk on inimkonna ja looduse harmoonilise koeksisteerimise tagamine. Idee selle mõiste taga on, et meie praegune generatsioon jätkaks planeedi tulevasele generatsioonile sellises seisus, mis ei oleks hullem sellest, millisena nemad planeedi oma vanematelt said (Our Common Future 1987; Rof, Dânulețiu 2010). Teisisõnu ei tohiks ükski inimgeneratsioon planeedi seisukorda halvendada.

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO) on välja töötanud jätkusuutlikkuse raamistiku, millele tugineb oma tegevuses ka Rahvusvaheline Raamatupidajate Föderatsioon (ingl k *International Federation of Accountants* – IFAC). Selles raamistikus kirjeldatakse, kuidas jätkusuutlikkusel on kolm põhilist komponenti (World Summit 2002; IFAC 2011):

- 1) majanduslik jätkusuutlikkus (ingl k *economic viability*),
- 2) sotsiaalne vastutus (ingl k *social responsibility*),
- 3) keskkonnavaline vastutus (ingl k *environmental responsibility*).

Need kolm aspekti on omavahel tihedalt seotud ning tänapäeval on organisatsiooni jätkusuutlikkuse tagamiseks vaja pöörata tähelepanu kõigile kolmele. Ka keskkonnavarvestuse seisukohast on olulised kõik kolm. Lisaks on keskkonnavarvestus jätkusuutlikkuse aspekti kaudu seotud sotsiaalvarvestusega – need mõlemad peaksid panustama sellesse, et liiguksime säästvama, jätkusuutlikuma ühiskonna suunas. Ühtlasi käsitletakse keskkonnavarvestust tihti peale sotsiaalvarvestuse ühe komponendina (Gray 2008, 6-7).

IFAC kirjeldab keskkonnavarvestust kui laia terminit, mida kasutatakse erinevates kontekstides (IFAC 2005, 13-14):

- 1) keskkonnaga seotud finantsinformatsiooni hindamine ja kajastamine finantsarvestuses ja -aruandluses;
- 2) keskkonnaga seotud füüsilise ja rahalise informatsiooni hindamine ja kajastamine keskkonnajuhtimisarvestuses;
- 3) väliste keskkonnamõjude ja -kulude hindamine ehk täiskuluarvestus;
- 4) loodusressursside varude ja voogude arvestamine nii füüsilistes kui rahalistes ühikutes ehk loodusressursiarvestus;
- 5) organisatsiooni majandusarvestuse, loodusressursside arvestuse ja muu informatsiooni kokkupanemine riikliku arvestuse eesmärgil;
- 6) keskkonnaga seotud füüsilise ja rahalise informatsiooni arvestamine ettevõtte jätkusuutlikkuse arvestuses.

Organisatsiooni tasemel toimub keskkonnaarvestus nii juhtimisarvestuse kui finantsarvestuse kontekstis. Juhtimisarvestuse raames käsitletakse näiteks organisatsiooni kulutusi negatiivse keskkonnamõju vähendamiseks, taaskasutusest saadavat kokkuhoidu, energiatõhusust jms. Juhtimisarvestuse keskkonnaga tegelevat haru nimetatakse keskkonnajuhtimisarvestuseks ning see keskendub nii füüsilise (energia- ja veekulu, materjalivood, jäätmete teke jms) kui rahalise informatsiooni (kulud, tulud, säästud) analüüsile. Finantsarvestuses kajastatakse aga organisatsiooni keskkonnaga seotud kohustusi, näiteks keskkonnainvesteeringutega seotud võlgu või muid kulutusi, mis seotud organisatsiooni keskkonnavalase tulemuslikkuse parendamisega. (IFAC 2005)

ÜRO rõhutab oma definitsioonis seda, et keskkonnaarvestuse ja keskkonnajuhtimissüsteemide peamiseks eesmärgiks on ettevõttesiseselt otsustamise toetamine. See toimub keskkonnainformatsiooni esitamise kaudu ettevõtte juhtkonnale ning vastav teave võib olla nii rahaline kui mitterahaline. (Environmental... 2001)

Orlitzky ja Whelan defineerivad keskkonnaarvestust kui teabe hankimist äritegevuse mõju ja tulemuslikkuse kohta selles osas, kus need on seotud keskkonnaga (2007). Keskkonnamõtjude ja -tulemuslikkuse arvestamisel mõõdetakse ja hinnatakse erinevaid keskkonda mõjutavaid komponente, näiteks elektri, soojuse, vee tarbimine, jäätmete teke, kaupade vedamiseks ning töötajate transpordiks kasutatavad transpordivahendid jms (Keskkond... 2008, 42). Nimetatud mõtjude arvestamiseks kasutatakse mitmeid meetodeid, mis tihti peale on küllaltki subjektiivsed, kuna peavad võimaldama ka hinnangute andmist.

Sarnaselt finantsarvestusele mõõdab, jälgib ja mõjutab keskkonnaarvestus ettevõtte äritegevust. Selle tõttu on keskkonnaarvestus kasulik nii ettevõttesisestele- (nt juhtkond) kui välistele (nt investorid) huvigruppidele. Orlitzky ja Whelan leiavad, et keskkonnaarvestust praktiseerides tuleks rakendada selliseid tegevusi, mis maksimeerivad keskkonna-tulemuslikkuse vähima kuluga, paigutades seega kulud ja kasu keskkonnaarvestuse keskseteks teguriteks. Seetõttu ei pea nad keskkonnaarvestuse tähtsuse lõputut suurendamist organisatsioonis alati tingitama optimaalseimaks lahenduseks. (Orlitzky, Whelan 2007)

Ka Stanciu et al paigutavad keskkonnaarvestuse keskseks mõisteks keskkonnakulud. Nemad määratlevad keskkonnaarvestust kui vahendit keskkonnakulude väljaselgitamiseks ja mõõtmiseks, eesmärgiga tagada piisav keskkonnavalane tulemuslikkus. Sarnaselt IFAC-ile kirjeldavad nad, kuidas keskkonnaarvestus jaguneb kaheks (Stanciu et al 2011):

- 1) keskkonnaalane finantsarvestus, mis hõlmab keskkonnaalaste kohustustega seotud kulude kajastamist ja aruandlust ning pakub teavet ettevõttevälisetele huvirühmadele;
- 2) keskkonnajuhtimisarvestus, mis on osa juhtimisarvestusest ning keskendub peamiselt materjali- ja energiavoogude arvestamisele ning pakub teavet ettevõttesisestele otsuste langetajatele.

Keskkonnaarvestuses kajastatakse loodusressursside kasutamist ettevõtluse raames. Informatsiooni nende ressursside kasutamisest rakendatakse ettevõttes nii selle siseses otsustusprotsessi raames kui suhtluseks ettevõttevälisete infotarbijatega. Seega võib teatud kontekstis jaotada keskkonnaarvestust kaheks: välisele tarbijale mõeldud keskkonnaarvestuseks ning sisemisele tarbijale mõeldud keskkonnaarvestuseks (juhtimisotsuste langetamiseks). (Comite 2009, 108-109)

Keskkonnaarvestust saavad rakendada nii suurettevõtted kui väikesed ja keskmise suurusega organisatsioonid. Kuigi võib tunduda, et väike- ja keskmise suurusega ettevõtete keskkonnamõju on suurettevõtetega võrreldes väike, on nende koosmõju väga suur. (Gadenne et al 2009)

Keskkonnaarvestuse valdkonnas on terminoloogia selgelt piiritlemata, mistõttu kasutatakse erinevaid termineid, mis teatud kontekstis võivad tähendada samu asju, kuid vahel ka erinevaid. Sellisteks levinumateks terminiteks on keskkonnaarvestus (ingl k *environmental accounting*), keskkonnajuhtimisarvestus (ingl k *environmental management accounting*), keskkonnakuluarvestus (ingl k *environmental cost accounting*), täiskuluarvestus (ingl k *full cost accounting*), täiskuluhindamine (ingl k *total cost assessment*) (IFAC 2005, 21). Magistritöös kasutatakse läbivalt terminit keskkonnaarvestus.

Keskkonnaarvestuse ühtse definitsiooni puudumist võib pidada selle valdkonna suureks nõrkuseks, kuna see raskendab arusaamist keskkonnaarvestuse olemusest. Samas annab definitsiooni piiritlematus väljendusvabaduse ning julguse katsetamiseks. Seetõttu võib aeg-ajalt leida keskkonnateemade kajastamist finantsaruannetes (nt kohustuste ja riskide kaudu), juhtimisarvestuses (nt keskkonnajuhtimissüsteemid), rahanduses (nt sotsiaalselt vastutustundlikud investeeringud), auditis (nt riskihinnangud). (Gray 2013, 3)

Eeltoodud definitsioonide ühisosa peegeldub selles, et keskkonnaarvestus põhineb suuresti keskkonnakulude arvestamisel ning seda võib kajastada nii rahalistes kui mitterahalistes ühikutes. Keskkonnaarvestus on valdkond, mis tegeleb keskkonnakulusid

kajastava teabe kogumise, analüüsimise ja kasutamisega. Olenemata sellest, kas kõnealune informatsioon on rahalistes ühikutes väljendatav või mitte, on selle eesmärgiks ettevõtte keskkonnavalase tulemuslikkuse parendamine, keskkonnajuhtimissüsteemi toetamine ning keskkonnavalase teabe edastamine huvitatud osapooltele. Sellisest definitsioonist juhindub töö autor ka edaspidi ning kokkuvõtvalt võib selle esitada järgnevalt - keskkonnaarvestus on valdkond, mis tegeleb nii rahalistes kui mitterahalistes ühikutes esitatava keskkonnakulusid kajastava teabe kogumise, analüüsimise ja kasutamisega, eesmärgiga parendada organisatsiooni keskkonnatulemuslikkust, toetada selle keskkonnajuhtimissüsteemi ning edastada teavet huvigruppidele.

1.1.1. Keskkonnaarvestuse teke ja areng

Keskkonnaarvestuse valdkond on hakanud kiirelt arenema alates 20. sajandi teisest poolest ning hoogustunud eelkõige viimastel aastakümnetel. Järgnevalt on esitatud selle arengu peamised etapid ning arengut esile kutsunud sündmused.

Pärast industriaalajastu algust on inimtegevusest tingitud kahjulikud mõjud looduskeskkonnale märgatavalt suurenenud. Kui arvestada siia juurde pidev rahvaarvu ning tarbimise kasv, on selge, et ümbritsev keskkond kannatab selle üha kasvava koormuse all. Toodetakse ebamõistlikult, tekitatakse saastet ning kõige selle juures ei olda säästlikud, vaid toimub raiskamine (Kink 2010, 10). See tendents on tinginud olukorra, kus teatud inimgruppide eestvedamisel on hakatud üha enam ühiskondlikult tähelepanu pöörama sellele, et ümbritsevat keskkonda hoida ning korraldada oma tööd nii, et see keskkonda ei kahjustaks. Sellest mõttest on kantud ka keskkonnaarvestuse teke, mis annab ettevõtetele vahendi oma keskkonnamõjude üle arvepidamiseks, nende teadvustamiseks ning vähendamiseks.

Keskkonnateemad hakkasid niisiis arvestuse süsteemides kajastust leidma 20. sajandi lõpu poole, keskkonnaarvestuse algete tekkeajaks võib pidada 1970-ndaid aastaid (Todea et al 2011, Gray 2001, 2008). 1972. Aastal Stockholmis toimunud ÜRO keskkonnakonverentsil võeti esmakordselt kasutusele termin *jätikusuutlik* ehk *säästev areng* (ingl k *sustainable development*) (Vasile et al 2008).

ÜRO keskkonnakonverentsile järgnes keskkonnapoliitika areng ka Euroopa Liidu eelkäijas Euroopa Ühenduses (EÜ). 1970-ndatel hakati välja töötama ühenduse keskkonnapoliitikat ning selle tulemusel valmis EÜ esimene keskkonnaprogramm (1973-

1976). Selle programmiga määrati suuresti Euroopa keskkonnapoliitika raamistik ning võeti vastu keskkonnapoliitika üldised põhimõtted. (Kiili 2000).

Järgnes EÜ teine keskkonnaprogramm (1976-1981), mis ühest küljest oli jätkuks esimesele programmile, ning samas asetask suuremat rõhku inimtegevusest põhjustatud looduse kahjustamise vähendamisele. Tähelepanu pöörati sellistele aspektidele nagu loodusvarade mõistlik kasutus, keskkonnaprobleemide ennetamine ja veereostus. (Ibid)

1980-ndatel aastatel leidsid nii keskkonna- kui sotsiaalarvestuse teemad ühiskonnas taas vähem kõlapinda. Ka Euroopa Ühenduse keskkonnaprogrammidel puudus märkimisväärne jõud. Käivitatud oli EÜ kolmas keskkonnaprogramm (1982-1986), mille põhilisteks eesmärkideks olid keskkonnaalane piiriülene koostöö, keskkonnateemade integreerimine teistesse valdkondadesse ning saastuse levik ja selle vähendamine. Samal ajal puudus keskkonnaprogrammidel aga õiguslik alus ning seega ka jõud arvestatavate muudatuste ja otsuste täideviimiseks. (Ibid)

1983. aastal, 11 aastat pärast ÜRO keskkonnakonverentsi, loodi Ülemaailmne keskkonna- ja arengukomisjon (ingl k *World Commission on Environment and Development*) ehk Burtlandi komisjon. Komisjoni peamiseks ülesandeks sai keskkonnaaspektide ümberhindamine maailma üldistest arengutrendidest lähtuvalt. (Rahvusvaheliste... 2002; Vasile et al 2008)

Pärast komisjoni loomist kerkisid keskkonnateemad taas jõulisemalt päevakorda 1980-ndate lõpus ja said suureks kõneaineks 1990-ndatel (Todea et al 2011, Gray 2001, 2008). 1987. aastal ilmus Ülemaailmse keskkonna- ja arengukomisjoni töö tulemusel aruanne „Meie ühine tulevik“ (tuntud ka kui Burtlandi aruanne), mis on märgilise tähtsusega keskkonnajuhtimise ja keskkonnaarvestuse valdkonnas. Aruande olulisus seisneb eelkõige säästva ehk jätkusuutliku arengu mõiste laiemas käibe toomises ning defineerimises (Our Common Future 1987; Rahvusvaheliste... 2002).

Ka Euroopas oli 1980-ndate lõpp märgilise tähtsusega, kuna siis võeti vastu Euroopa Akt (1987), mis tõi kaasa kaks suuremat muudatust keskkonnapoliitikas. Esiteks hakkas keskkonnapoliitiliste otsuste kujundamisel kaasa rääkima Euroopa Parlament. Teiseks hakkasid Euroopa siseturul kehtima ühtsed keskkonnastandardid kõikide liikmesriikide jaoks. (Kiili 2000)

1990-ndate alguses leidis keskkonnaarvestuse teema elavat kajastust nii arvestuspraktikute seas ja akadeemilistes ringkondades kui ka ärivaldkonnas ja poliitikas

tegutsevate inimeste seas (Bebbington et al 1994, 109). 1992. aastal korraldas ÜRO Rio de Janeiro Keskonna- ja Arengukonverentsi (ingl k *United Nations Conference on Environment and Development* - UNCED) ehk Maa Tippkohtumise. Selle kohtumise väljundiks oli Agenda 21 ehk maailma jätkusuutlikkuse programm (Rahvusvaheliste... 2002). Agenda 21 sätestas riikide keskkonnaga seonduvad kohustused ja õigused – see oli loodusressursside haldamise juhenddokumendiks peaaegu kõikjal maailmas (Vasile et al 2008).

Samal aastal kirjutati Maastrichtis alla Euroopa Liidu lepingule ehk Maastrichti lepingule, mis muu hulgas mõjutas suuresti Euroopa keskkonnapoliitikat. Kehtestati reeglid nii keskkonna säilitamise ja kaitse, ressursside kasutamise, keskkonnapoliitika pädevuse, kui keskkonda puudutavate otsuste vastuvõtmise protsessi kohta. Agenda 21-st ajendatuna kujunes Euroopa viies keskkonnaprogramm, mis aetas põhirõhu säästvate arengule. Viienda keskkonnaprogrammi põhiline eesmärk oli tööstuse kaasamine keskkonnaprogrammi ning ajendada tööstust vabatahtlikule tegevusele keskkonnaseisundi parendamisel ja keskkonnamõjude vähendamisel. (Kiili 2000)

Samal ajal ei kajastunud keskkonnaarvestuse teema siiski kuigi palju ettevõtete arvestuspraktikas – raamatupidajad ei olnud ettevõtetes seotud keskkonnavalaste teemadega (Bebbington et al 1994, 109). 2002. aastal toimunud Maailma jätkusuutlikkuse konverentsil (ingl k *World Summit for Sustainable Development*) Johannesburgis rõhutati, et kuigi jätkusuutliku arengu tähtsamaks mõjutajaks globaalsel turul on ettevõtted, seavad need siiski enda huvid looduse heaolust ettepoole (Vasile et al 2008). Peagi pärast seda hakkasid aga paljud ettevõtted keskkonnateemasid üha rohkem enda tegevusplaanidesse integreerima. Mõned aastad hiljem hakati nii sotsiaal- kui keskkonnaarvestust tasapisi hõlmama ka ettevõtete põhidokumentidesse, tavadesse ning seadustesse (Gray 2001, 9, Gray 2008, 4-5). Mõisteti, et keskkonnateadlik ning -hoidlik tegutsemine muudab ressursikasutust tõhusamaks, mõjub positiivselt ettevõtte mainele ning muudab kliente rahulolevamateks, tekitades seeläbi teatavat konkurentsieelist (Vasile et al 2008).

Niisiis on keskkonnaarvestuse areng toimunud intensiivsemalt just viimastel aastakümnetel. Selle peamisteks põhjusteks on ühiskonnas toimunud muutused, mis on tingitud suuresti inimeste teadlikkuse tõusust keskkonnahoiust ning jätkusuutlikust arengust. See tähendab omakorda seda, et ettevõtete kliendid, kohalikud kogukonnad, ametkonnad, koostööpartnerid ja töötajad muutuvad üha keskkonnateadlikumaks ning see avaldab survet

organisatsioonidele keskkonnaarvestuse rakendamiseks. Kandvaks jõuks selle arengu protsessis on ka rahvusvahelisel tasandil nimetatud teemadele pööratav terav tähelepanu.

1.1.2. Keskkonnakulud

Peatükis 1.1 selgus, et keskkonnaarvestusel puudub ühtne ja ületuliselt aktsepteeritud definitsioon. Küll aga ilmnes ka see, et keskkonnaarvestuse üheks keskseks aspektiks on keskkonnakulud. Järgnevalt seletatakse, mida mõistetakse keskkonnakulude all keskkonnaarvestuse kontekstis.

Keskkonnaarvestus kätkeb endas keskkonnale avaldatud mõjude ning nende mõjude vähendamiseks tehtud saavutuste kajastamist. Neid kulusid, mida organisatsioon on teinud enda keskkonnamõju vähendamiseks, kajastatakse enamasti sidudes omavahel nii finantsinformatsioon kui mittefinantsilised andmed. Siinkohal on finantsiliseks informatsiooniks põhiliselt keskkonnaga seotud kulutused. Mittefinantsilised andmed võivad aga hõlmata selliseid elemente nagu ettevõtte keskkonnapoliitika, seatud keskkonna- ja jätkusuutlikkuse alased eesmärgid ning pingutused nende täideviimiseks. Need on nii-öelda kulud ühiskonnale, välised kulud, mida kirjeldatakse enamasti mittefinantsiliselt, näiteks dokumentidega tõestamaks energiaefektiivsust, emissioonide vähendamist vms. (Antheaume 2004, 443)

Keskkonnaarvestus on eelkõige vahend keskkonnaga seotud kulude kindlaksmääramisel ning mõõtmisel, st keskkonnakulu on keskkonnaarvestuse põhiline komponent (Stanciu et al 2011, Todea et al 2011). Todea et al defineerivad keskkonnakulusid kui kulusid, mida tehakse selleks, et ennetada, vähendada või parandada keskkonnale tekitatud kahjusid, mis on põhjustatud ettevõtte tegevusest või mida nõuab keskkonnavaline seadusandlus ettevõtete keskkonnamõju ja keskkonnariski vähendamiseks. Keskkonnakulud võivad omakorda jaguneda ettevõttesisesteks või -välisteks kuludeks. Seejuures ettevõtteväliste kulude eest ei pruugi ettevõtted olla õiguslikult vastutavad ning nende rahalise väärtuse määramine on äärmiselt keeruline. (Todea et al 2011, 653)

Keskkonnakuludena arvestavad mõned organisatsioonid vaid selliseid kulusid, mis on seotud otseselt keskkonnakaitsega (nt taaskasutuseks tehtavad kulutused, saaste vähendamiseks ostetud seadme maksumus jne). Samal ajal käsitlevad teised organisatsioonid keskkonnakulusid laiemalt ning hõlmavad sinna ka organisatsiooni üldise

keskkonnatulemuslikkuse parendamiseks tehtud väljaminekuid (nt taaskasutusprogrammi rakendamisest tulenev sääst kui positiivne keskkonnakulu). (Gibson, Martin 2004).

Gibson ja Martin väidavad, et keskkonnaarvestuse eesmärgiks on see, et organisatsioon suudaks oma keskkonnakulusid kontrolli all hoida ning ühtlasi parendada enda keskkonnatulemuslikkust. See, kuidas ettevõtte defineerib keskkonnakulu, sõltub sellest, kuidas saadavat teavet kasutada plaanitakse. Ka nemad mõõnavad, et keskkonnaarvestus on lai termin, kuid samuti, et see seostub keskkonnavalase tulemuslikkusega seotud informatsiooni edastamisega nii ettevõttesisestele kui -välistele huvigruppidele (Ibid). Huvigruppidega käsitletakse käesolevas töös, nagu ka Rob Gray artiklites kõiki, kes võivad organisatsioonile mõju avaldada või kellele organisatsioon mõju avaldab (2001, 11).

Gibson ja Martin arvavad, et keskkonnakulude arvestamise juures on tähtis, et neid ei kantaks üldkulude hulka, nagu seda tihtipeale tehakse. Selle asemel tuleks hoolikalt kaaluda keskkonnakulusid ja -sääste, mis on seotud näiteks järgnevate aspektidega (Gibson, Martin 2004):

- kommunaalteenuste kulud, näiteks energia- ja veekulu, mis on vajalik ettevõtte tegevuse käimishoidmiseks;
- jäätmeäritluskulud, seal hulgas ohtlike jäätmete äritlemise kulud;
- reovee äritlemise kulu;
- abitegevuste (koristus, hooldus jms) kulud;
- keskkonnamaksud ja -maksusoodustused;
- võimalikud tulud müügilõbulikest kõrvaltoodetest;
- keskkonnariski vähenemisest tulenevad madalamad kindlustusmaksed;
- jõustunud ja jõustuvate keskkonnaregulatsioonidega vastavuses olemiseks tehtavad kulud.

Keskkonnakulude õige ja täpne arvestamine tagab keskkonnaarvestuse toimimise organisatsioonis. Vaid sellisel juhul pakub see süsteem väärtuslikku infot ja tuge ka juhtimisotsuste langetamise protsessis. (Ibid)

Kuigi keskkonnaarvestus pöörab olulist tähelepanu keskkonnaga seotud kulude, näiteks jäätmemajanduse ja toorme ülejäägiga seotud väljaminekud, ei hõlma see kontseptsioon ainult rahalisi keskkonnakulusid. Oluline osa keskkonnaarvestuses esitatavast teabest kajastab statistikat materjali- ja energiavoogude ning tekkinud jäätmete koguste kohta, jättes kõrvale rahalise aspekti. Keskkonnaarvestus võib pakkuda infot selle kohta, kuidas

organisatsiooni ressursikasutuse keskkonnamõju on seotud selle finantspositsiooni ja -tulemustega. (Gibson, Martin 2004)

Niisiis võib keskkonnaarvestus kätkeada endas teavet keskkonnakulude kohta, mis võivad olla väljendatavad nii rahalistes kui mitterahalistes ühikutes. Selleks, et taolisi kulusid süsteemselt kajastada, peab organisatsioonil olema selleks kulude mõõtmisüsteem. Roy on erinevad alternatiivid keskkonnaarvestuses kasutatavatest mõõtmisüsteemidest klassifitseerinud järgnevalt (2008, 38):

- Ühene rahaline näitaja (ingl k *univariate financial measure*) – keskkonnaarvestus on osa organisatsiooni üldisest kuluarvestusest ning kasutab sama mõõtühikut, mida kasutatakse organisatsiooni raamatupidamises.
- Mitmed näitajad (ingl k *multivariate measure*) – keskkonnaarvestus hõlmab nii finantsilisi kui mittefinantsilisi mõõtmisviise (näiteks füüsilised kogused).
- Ühene mitterahaline näitaja (ingl k *univariate non-financial measure*) – kasutatakse ühte mõõtmisviisi, mis enamasti tähendab, et on välja töötatud indeks, millega mõõta kõiki keskkonnaaspekte.

Sama ideed võib edasi anda ka nii, nagu seda on teinud 1996. aastal ÜRO (Ibid):

- Koondav lähenemine (ingl k *reductionist approach*) – nii füüsilistes kui rahalistes mõõtühikutes olemasolev teave ja tehnilised hinnangud koondatakse ühele või mitmele mõõtühikule, nt raha-, energia- või saasteühik.
- Struktureeritud lähenemine (ingl k *structured approach*) – tavapäraselt tähendab see kontode kasutamist keskkonnakulude arvestamisel.
- Terviklik lähenemine (ingl k *holistic approach*) – kogu teave esitatakse ühtses vormis, enamasti kasutatakse selleks abstraktset numbrilist indeksit.

Kahe kirjeldatud liigituse põhimõtted on sarnased. Siinkohalgi on põhiliseks ning alustpaneavaks arusaamaks keskkonnakulude puhul see, et need võivad olla nii rahaliselt mõõdetavad kui mitterahalistes ühikutes esitatavad. Tihtipeale kombineeritaksegi keskkonnakulude kajastamisel mõlemad. Lisaks on keskkonnakulude kontekstis oluline mõista, et esineb nii otseseid kulusid, mida on võimalik seostada konkreetsete protsesside või tegevustega, kui kaudseid keskkonnakulusid.

Arvestust kirjeldatakse printsiibis kui mõõtmise ja suhtlemise süsteemi, seda mitmete erinevate definitsioonide puhul. Järgides seda mõtet ka keskkonnaarvestuse ning

keskkonnakulude mõõtmise ja kajastamise raamistikus, tuleks aru saada ja kokku leppida järgnevates aspektides (Roy 2008, 35):

- mida täpselt mõõdetakse (definiitsioon),
- millist mõõteühikut mõõtmisel kasutatakse,
- kindel süsteem mõõtmise kajastamiseks ning kontrolliprotseduurid tagamaks et vajadusel võetakse ette korrigeerivaid tegevusi,
- aruandlussüsteem, mis edastaks mõõtmistulemused õigetele inimestele,
- valmisolek hinnangute aktsepteerimiseks juhtudel kui täpne mõõtmine ei ole võimalik.

Loetletud aspekte silmas pidades on võimalik mõõta ja kajastada keskkonnakulusid, mis on niisiis keskkonnaarvestuse keskseks komponendiks. Keskkonnakulude põhjal hinnatakse tihti ka organisatsiooni keskkonnatulemuslikkust, millest räägib lähemalt järgmine alapeatükk.

1.1.3. Keskkonnatulemuslikkus

Peatükis 1.1. kirjeldati keskkonnaarvestuse olemust ning määratleti magistritöös kasutatav definiitsioon – keskkonnaarvestus on valdkond, mis tegeleb nii rahalistes kui mitterahalistes ühikutes esitatava keskkonnakulusid kajastava teabe kogumise, analüüsimise ja kasutamise, eesmärgiga parendada organisatsiooni keskkonnatulemuslikkust, toetada selle keskkonnajuhtimissüsteemi ning edastada teavet huvigruppidele. Definiitsioonist lähtuvalt on ka keskkonnatulemuslikkus üks organisatsiooni keskkonnaarvestuse keskseid mõisteid. Seetõttu on vaja defineerida keskkonnatulemuslikkus ning aru saada selle mõiste komponentidest.

Inglisekeelses teaduskirjanduses kasutatakse enamjaolt mõistet *corporate environmental performance*, mille eestikeelne vaste võiks olla ühingu keskkonnategevuse tulemuslikkus. Kuna magistritöös uuritakse keskkonnaarvestuse rakendamist nii äriühingutes kui avaliku sektori asutustes, kasutatakse ka siinkohal läbivalt mõistet organisatsiooni keskkonnatulemuslikkus.

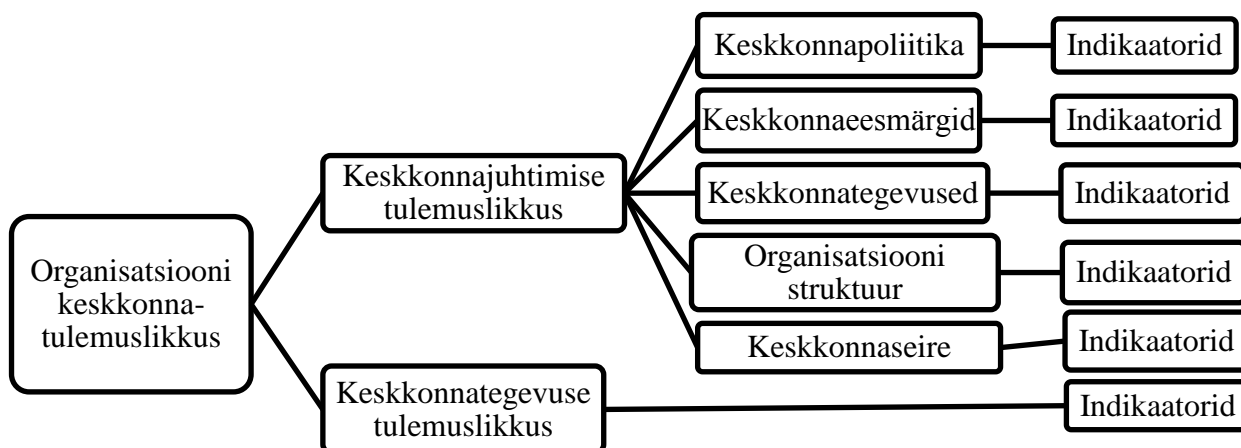
Trumpp et al uuringust selgus, et organisatsiooni keskkonnatulemuslikkus on lai mõiste, mida allikad seletavad erinevalt. Hoolimata sellest, et keskkonnatulemuslikkus on olnud mitmete teadustööde keskseks teemaks, puudub sellel mõistel, just nagu

keskkonnaarvestuselgi, ühtne definitsioon. Kaheteistkümne määratluse kõrvutamisel leiti, et kõige hõlmavamaks on Rahvusvahelise Standardiorganisatsiooni kasutatav: keskkonnatulemuslikkus on organisatsiooni keskkonnaaspektide juhtimise tulemus. Keskkonnaaspektideks on organisatsiooni tegevuste, toodete või teenuste sellised elemendid, mis võivad olla keskkonnaga koosmõjus. (ISO 14031:2003; Trumpp et al 2013)

Faktoranalüüsi tulemusel said Trumpp et al kinnitust väitele, et organisatsiooni keskkonnatulemuslikkus on mitmedimensiooniline nähtus, mida laias laastus saab jaotada kaheks: keskkonnajuhtimise tulemuslikkus (ingl k *environmental management performance*) ning keskkonnategevuse tulemuslikkus (ingl k *environmental operational performance*). Keskkonnajuhtimise tulemuslikkuse aspekt hõlmab endas omakorda organisatsiooni keskkonnapoliitikat, keskkonnaeesmärke, keskkonnatoiminguid, organisatsiooni struktuuri ja keskkonnaseiret. Ka keskkonnategevuse tulemuslikkus on mitmetasandiline mõiste. Esitatud mõistete multidimensioonilisus avaldub selles, et need koosnevad mitmetest omavahel seotud aspektidest. (Ibid) Keskkonnatulemuslikkuse tasandid on esitatud joonisel 1.

Definitsioonide enamesineva ühisosana leiavad Trumpp et al, et keskkonnatulemuslikkuse seletamisel keskendutakse eelkõige looduskeskkonda mõjutavale juhtimistegevustele ning ka vastavatele toimingutele endale (Ibid). Seega on määratluste ühiseks osaks see, et need käsitlevad endas nii juhtimise kui tegevuste tasandit.

Keskkonnajuhtimise tulemuslikkus viitab strateegilisele tasandile keskkonnatulemuslikkuses. Selle põhiosaks on juhtkonna põhimõtted ning keskkonnaga seotud tegevused. Keskkonnategevuse tulemuslikkus viitab aga organisatsiooni põhitegevusele ning keskendub organisatsiooni keskkonnajuhtimise tulemustele. Et organisatsioonide põhitegevused on väga erinevad, tuleb selle aspekti tulemuslikkust hinnata iga organisatsiooni puhul veidi erinevate kriteeriumite alusel. (Ibid)



Joonis 1. Organisatsiooni keskkonnatulemuslikkus

Allikas: Autori koostatud Trumpp et al (2013) põhjal

Nagu eelpool mainitud, juhendatakse keskkonnatulemuslikkust käsitledes Rahvusvahelise Standardiorganisatsiooni definitsioonist, mis peegeldab suurimal määral erinevate autorite seletuste ühisosa. Keskkonnatulemuslikkus on organisatsiooni keskkonnaaspektide juhtimise tulemus. Iga organisatsiooni jaoks on aga nende jaoks olulised keskkonnaaspektid mõnevõrra erinevad, mis omakorda toob kaasa varieeruvuse keskkonnaeesmärkides ning selle, et keskkonnatulemuslikkus võib tähendada iga organisatsiooni jaoks pisut erinevat.

1.2. Keskkonnaaruandlus

Keskkonnaarvestuse rakendamine on organisatsioonides küllalt erisugune, millest annavad tunnistust ka valdkonna lahknevad definitsioonid autorite käsitluses. Lisaks on erinevuste põhjuseks fakt, et keskkonnaarvestus on organisatsioonides üldjuhul vabatahtlik ning seega ei ole ka kuigi rangelt standardiseeritud (Belmane et al 2002).

Kui ühest küljest on hakatud seadustes kehtestama detailsemad nõuded selle kohta, mida ettevõtte oma aruandluses kajastama peavad, siis samal ajal on pidevalt kasvanud ka vabatahtlikult esitatava informatsiooni ulatus, eelkõige keskkonna valdkonnas. Seetõttu on hakanud finantsaruannete kõrval enam esile kerkima sotsiaal- ja keskkonnaaruanded, mis

aitavad organisatsioonil luua kuvandit endast kui millestki enamast kui vaid majanduslikust üksusest. (Gray 2001, 10)

Keskkonnaarvestuse olemuse mõistmiseks tuleb eelkõige teadvustada, et keskkonnavaline aruandlus ei ole osa finantsaruandlusest – kuigi need kaks on omavahel seotud, ei ole nad kuigi sarnased. Vahel on keskkonnaarvestust ja finantsarvestust võrreldud kahe kauge sugulasega, kellel ei ole kuigi palju ühist. Lisaks käsitletakse keskkonnaarvestust eraldiseisva arvestusvormina, kuna see baseerub mittefinantsilistel eeldustel ning jätab mitmed kulud käsitluse alt välja. (Roy 2008, 53)

Keskkonnaarvestuse rakendamise väljundiks ettevõttes või organisatsioonis ongi enamasti keskkonnavaluanne koostamine. Keskkonnavaluanne on üldjuhul vabatahtlikult koostatud ülevaade sellest, millist mõju on ettevõtte tegevus avaldanud keskkonnale ning kuidas on nende tegevus laiemalt keskkonnaga seotud. Erinevalt finantsaruandlusest ei koostata aga bilanssi, seega ei vastandata ega tasakaalustata omavahel negatiivseid ja positiivseid keskkonnamõjusid. (Keskkond... 2008, 41)

Et keskkonnavaluanne koostamine on üldjuhul vabatahtlik, ei ole sellel ka tingimata kohustuslikke osasid. Siinkohal tuleb eristada erinevatele ametkondadele esitatavaid spetsiifilisi andmeid, mida ei loeta selles kontekstis keskkonnavaluanne alla (Eestis näiteks keskkonnakompleksloa taotlejate riskihinnangu esitamine Keskkonnaametile). Küll aga saab loetleda keskkonnavaluanne enamasti esinevad osad (Belmane et al 2002, 113):

- ettevõtte üldandmed,
- ettevõtte tegevusest tulenevad olulised keskkonnamõjud,
- ettevõtte keskkonnapoliitika,
- tippjuhi avaldus keskkonnategevuse kohta,
- ettevõttes seatud keskkonnavaloesmärgid ja -ülesanded,
- keskkonnategevuse tulemusindikaatorid,
- juhtimissüsteemi toimimise kirjeldus,
- keskkonnategevuse seniste edusammude kirjeldus,
- tegevuse vastavus õigusaktidele,
- tarneahela keskkonnategevuse kontroll,
- kontaktandmed lisainformatsiooni saamiseks ettevõtte keskkonnategevuse kohta.

Soomes teostatud uuringust selgus, et isegi juhul kui võrrelda ühe konkreetse standardi nõudel koostatud keskkonnavaluanne, ei esine neis ühtset teabe esitamise viisi. Esitatavad

andmed erinesid nii organisatsioonide kui aastate lõikes. Tavapärased aruandluse põhimõtted – võrreldavus, täielikkus, täpsus jms – ei kajastunud keskkonnaaruannetes ning aruanded ei olnud kuigi lugejasõbralikud. Lisaks selle leiti uuringus, et keskkonnaaruanded ei sisaldanud üldjuhul teavet selle kohta, millist metoodikat on indikaatorite arvutamisel kasutatud. (Erkko et al 2003)

Ka Skoulaudis et al teostasid uuringu, millest selgus, et keskkonnaaruannetes esitatav informatsioon on küllaltki varieeruv. Kreeka ettevõtete näitel järeldati, et suuremad ettevõtted jätavad mõningast informatsiooni küll keskkonnaaruandest välja, kuid nende ettevõtete aruanded on siiski ulatuslikud ning mahukad. Ilmnes seos ettevõtte suuruse ning keskkonnaaruande mahukuse vahel – väikeettevõtetel olid tunduvalt vähemahukamad aruanded. Lisaks sellele selgus Skoulaudis et al uuringust, et keskkonnaaruannetesse ei hõlmata enamjaolt finantsinformatsiooni. Juhul kui seda siiski tehakse, kajastab see keskkonnainvesteeringuid, kuid enamasti mitte keskkonnakulusid. (Skoulaudis et al 2013)

Et keskkonnaaruandlus ei ole üldjuhul kohustuslik (va kui seda nõuavad teatud standardid), on see pigem oluliseks suhtlusvahendiks nii ettevõttesiseselt kui väljapoole suunatult. Ühest küljest aitab keskkonnaaruandlus ja -aruandlus ettevõtte siseselt paremini mõista tekitatavat mõju keskkonnale ning sellest kogu töötajaskonda teavitada. Samas on keskkonnaaruande avalikustamine viis konkurentidest eristumiseks ning info vahendamiseks laiemale avalikkusele. (Belmane et al 2002, 112)

Eelmainitud Skoulaudis et al uuring näitas aga, et Kreeka ettevõtete puhul ei näi keskkonnaaruande avalikustamine ettevõtete jaoks kuigi suurt tähtsust omavat ning sellele ei pöörata kuigi palju tähelepanu. Huvigruppide kaasamine ei peegeldunud enamike ettevõtete keskkonnaaruannetest tagasivaatavalt ega tulevikku suunatult. Lisaks ei täheldatud, et ettevõtted ise oleksid teinud pingutusi selleks, et nende keskkonnaaruande jõuaks ettevõtteväliste huvirühmadele ning ligi veerand valimis olnud ettevõtete keskkonnaaruannetest ei olnud ka hõlpsasti ligipääsetavad. (Skoulaudis et al 2013)

Keskkonnaaruandluse puhul ei ole kindlat etteantud vormi, mistõttu on ettevõttel või organisatsioonil vaba voli otsustamiseks, millises formaadis aruandlus korraldatakse. Võimalikeks alternatiivideks on (Belmane et al 2002, 112):

- 1) keskkonnapeatüki lisamine ettevõtte majandusaasta aruandele,
- 2) eraldiseisva, ainult keskkonnategevust kajastava aruande väljaandmine elektroonselt ja/või paberil.

Keskkonnaaruanne erineb seega finantsaruannetest nii esitatava informatsiooni iseloomu kui esitusvormi poolest. Finantsaruannetega võrreldes on keskkonnaaruannetele esitatavad nõuded tunduvalt vähem reguleeritud. Üldjuhul on keskkonnaaruande koostamine organisatsioonile vabatahtlik, mistõttu saadakse ise valida kajastatava informatsiooni ulatus ja iseloom. Keskkonnaaruande põhiliseks eesmärgiks on seega aidata organisatsioonil näidata end huvigruppidele ja avalikkusele kui keskkonnaga arvestavat majandusüksust. Keskkonnaaruanne on organisatsioonidele suuresti vahend suhtlemiseks organisatsiooni-siseste ja -väliste huvigruppidega.

1.3. Keskkonnaarvestuse kasutegurid ja kitsaskohad

Niisiis on keskkonnaarvestus olnud kõnealuseks teemaks juba mõnikümmend aastat, kuid senini ei ole suudetud kokku leppida üheses definitsioonis ning arvestuse roll kogu jätkusuutliku arengu kontseptsioonis ei ole täiesti selge. Erialakirjanduses on tõstatatud erinevaid põhjuseid, miks on keeruline rakendada keskkonnaarvestust keskkonnaprobleemide käsitlemise kontekstis.

Arvestuse eeldused ühtivad suuresti neoklassikalise majandusteooria põhieeldustega. Selles süsteemis käsitletakse majandust kui suletud süsteemi, milles väärtuse ringlus toimub majapidamise ning ettevõtte vahel. Täielikult jäetakse kõrvale võimalus, et ettevõtte ehk raamatupidamisüksus võiks olla koostoimes ümbritseva looduskeskkonnaga (Jones 2010; Roy 2008). See tähendab, et praegune arvestuspraktika ei kajasta enamjaolt äritehingute keskkonnakulusid.

Nii keskkonnaarvestuse kui -aruandlusega kaasnevad aga enamasti lisakulutused. Need kulud võivad olla kaudsed ning seotud näiteks (Belmane et al 2002, 112):

- keskkonnaalase informatsiooni kogumise ja analüüsimisega,
- keskkonnaaruande väljastamise ja levitamise,
- lisatööjõu palkamisega,
- aruande kinnitamisega sõltumatu tõendaja poolt (kinnitamine ei ole kohustuslik, v.a kui standardid seda nõuavad).

Peale selle võib keskkonnaarvestuse ja -aruandluse rakendamine tõsta esile need valdkonnad, milles ettevõttel ei lähe veel kuigi edukalt. Rob Gray, kes on üks kogenumaid

teadlasi keskkonnaarvestuse alal, uurib ja kirjeldab tihtipeale keskkonnaarvestust kõrvuti sotsiaalarvestusega, kuna neis kahes on mitmeid põhimõttelisi sarnasusi. Gray kirjeldab, kuidas sotsiaalsete aspektide arvestamine on sügavalt keerukas valdkond ning eelkõige tuleks mõista, et sotsiaalarvestuse eesmärgiks ongi nii-öelda haiget teha. Kui seeläbi ei tõstatu ettevõttes kitsaskohad ning ei otsita viise organisatsiooni parendamiseks, siis ei ole sotsiaalarvestus oma eesmärgi täitnud (Gray 2001, 11). Magistritöö autori hinnangul on eelnevalt kirjeldatud seisukoht hõlpsasti ülekantav ka keskkonnaarvestusele.

Lisaks eelmainitutele on keskkonnaarvestuse üheks suuremaks kitsaskohaks metodoloogilise lähenemise ühtsuse puudumine (Antheaume 2004; Debnath et al 2011). Nagu eelpool mainitud, ei ole senini jõutud kokkuleppele üheses definitsioonis. Selle üheks põhjuseks võib pidada asjaolu, et keskkonnaarvestus hõlmab endas elemente erinevatelt aladelt, nagu raamatupidamine, kuluarvestus, keskkonnajuhtimine, jätkusuutlik areng jne. Dragan on keskkonnaarvestuse piiravate teguritena lisaks ühtse arvestusmetoodika puudumisele välja toonud ka selle, et just nimelt ühtse metoodika puudumise tõttu on raske võrrelda mitme ettevõtte esitatud keskkonnaandmeid (2015).

Keskkonnaarvestuses kasutatavad meetodid erinevad tihtipeale finantsarvestuses kasutatavatest meetoditest ning põhinevad mittefinantsilisel teabel. Sellise teabe andmemahukus ning kogumise keerukus võivad osutada organisatsioonidele takistuseks. Sageli eeldab keskkonnaalase info kogumine ja töötlemine investeringu tegemist ning ka töötajate oskuste arendamist või isegi vastava teenuse sisseostmist. (Debnath et al 2012)

Orlitzky ja Whelan on tõstatanud probleemi, et keskkonnaarvestuses on puudus kontrollitavusest ning tõendamisest, mistõttu on selles arvestuse harus puudus ka aruandekohustusest (ingl k *accountability*) selle raamatupidamislikus mõttes (2007, 312). Finantsaruannete puhul kontrollib audiitor, et esitatud raamatupidamisandmed oleksid tõesed ja õiglased. Samamoodi peaks audiitor ettevõtte keskkonnuaruannet auditeerides kinnitama lugejale selle täielikkust, ausust jms (Gray 2001). Et aga audiitor peab oma töös olema objektiivne ning tuginema kehtestatud nõuetele, on keskkonnaarvestuse valdkonnas taolise hinnangu andmine ilmselgelt keeruline. Selleks, et audiitor saaks anda hinnangut, peab ta olema ühest küljest sõltumatu ja objektiivne, samas aga käsitletava valdkonna ekspert. Arvestades seda, kui mitmekülgne on keskkond, on aruannete tõendamine tõenäoline kitsaskoht. Lisaks on jõutud järeldusele, et ettevõtte sidusrühmad usaldavad üldjuhul ettevõttes teostatava keskkonnaarvestuse tulemusi vaid siis, kui need on tõendatud

sõltumatute audiitorite poolt ning on rakendatud ettevõttesisene auditeerimissüsteem (Orlitzky, Whelan 2007, 317-319).

Samal ajal hõlmab keskkonnaarvestuse rakendamine endas aga mitmeid kasutegureid (Gibson, Martin 2004; Rof, Dānuleþiu 2010; Toms 2000):

- võimalus energia- ja materjalivoogude, seal hulgas jäätmete koguse, liigi ning ladustamise, tõhusamaks juhtimiseks;
- võimalus üldkulude ning keskkonnakulude paremaks hindamiseks, kindlakstegemiseks ja juhtimiseks;
- täpsema informatsiooni omandamine keskkonnavalase tulemuslikkuse parendamiseks;
- vajaliku informatsiooni omandamine keskkonnavalase tulemuslikkuse mõõtmiseks ning kajastamiseks aruandluses;
- finantstulemuste paremine keskkonnamõju vähenemise ja ressursside otstarbekama kasutamise tulemusel;
- võimalus paremate otsuste langetamiseks tänu keskkonna aspekte puudutava informatsiooni olemasolule;
- võimalus toodete täpsemaks hinnastamiseks;
- organisatsiooni maine paremine;
- võimalus konkurentsieelise suurendamiseks;
- sotsiaalsete hüvede loomine.

Keskkonnaarvestusega kaasnevaid kasutegureid ja kitsaskohti ei ole võimalik asetada absoluutsele kaalule, see tähendab, et iga organisatsioon võib keskkonnaarvestusest saada erineval määral kasu ning ühtlasi võivad sellega kaasneda erinevad raskused. Et keskkonnaarvestuse kontseptsioon tugineb paljuski jätkusuutliku arengu ideedele, on selge, et arvestada tuleb ka keskkonna heaolu, mis ei ole aga rahaliselt mõõdetav ning teeb kulu ja tulu kõrvutamise veelgi raskemaks.

1.4. Keskkonnajuhtimissüsteemid ning keskkonnaarvestuses rakendatavad standardid

Keskkonnaarvestuse kontekstis on oluline mõista keskkonnajuhtimissüsteemide olemust. Keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamise üheks osaks võib olla keskkonnaarvestuse teostamine organisatsioonis ja väljundiks omakorda keskkonnaaruande koostamine.

Keskkonnajuhtimissüsteem on organisatsioonis rakendatavate protsesside, põhimõtete ja toimingute kogum, mis on osa selle organisatsiooni üldisest juhtimissüsteemist. Keskkonnajuhtimissüsteem pakub organisatsioonile kontseptsiooni, mille raames võtta finantsiliste aspektidega paralleelselt arvesse ka keskkonnamõjusid ja -riske. Keskkonnajuhtimissüsteemide arengut ning levikut on viimastel aastakümnetel mõjutanud majandushoobade kasutamine ning tervikliku kvaliteedijuhtimise kontseptsiooni rakendamine. Majandushoobade kasutamise all peetakse silmas keskkonnatrahvide määramist eesmärgiga tagada organisatsioonide vastavus keskkonnaseadustele- ja eeskirjadele. See aga tõi omakorda kaasa vajaduse keskkonnauditi funktsiooni järele, mis oleks organisatsioonis abiks keskkonnaprobleemide määratlemisel ning keskkonnaseirel. (Rahvusvahelistele... 2002)

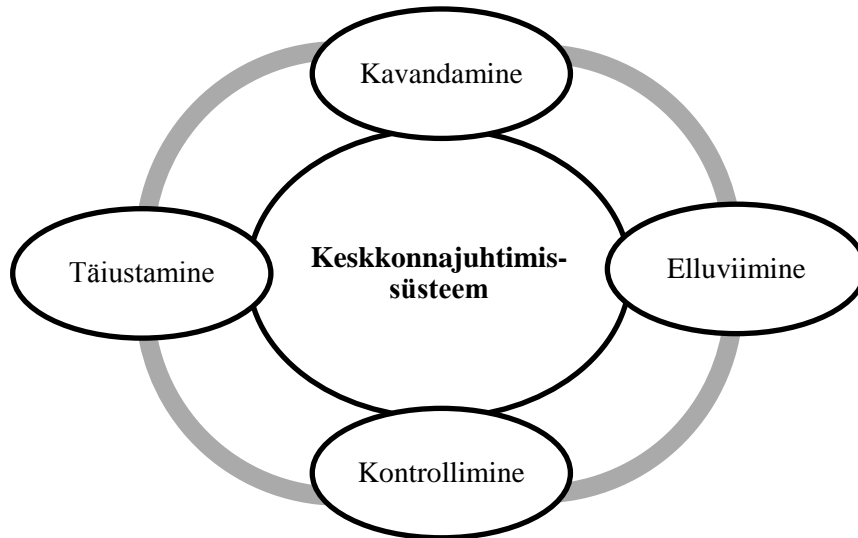
Iga organisatsiooni keskkonnajuhtimissüsteem on veidi erinev, kuna see tuleb välja töötada just konkreetse organisatsiooni tegevusala ja protsesside toimimist silmas pidades. Üldiselt saab aga välja tuua põhikomponendid, mis tavapärastel keskkonnajuhtimissüsteemides esinevad. Nendeks komponentideks on (Ibid):

- **Keskkonnapoliitika** – see koostatakse organisatsioonis kirjaliku dokumendina ning peab saama tippjuhtkonna heakskiidu. Keskkonnapoliitika kirjeldab organisatsiooni põhilisi keskkonnapõhimõtteid ning üldiseid suuniseid nende järgimiseks.
- **Keskkonna tegevuskava** – see on dokument, mis kirjeldab detailsemalt organisatsiooni tegevusi keskkonnapoliitikas kajastatud põhimõtete järgimiseks. Siin sõnastatakse täpsemad eesmärgid ning tegevused nende eesmärkide saavutamiseks. Ühtlasi määratakse tegevuskavas tihti peale konkreetsete tegevuste eest vastutavad isikud ning tegevuste täitmise tähtajad. Keskkonna tegevuskava koostamiseks viiakse sageli läbi **keskkonnaülevaatus**.
- **Korrigeeriv ja ennetav tegevus** – need on protseduurid, mille eesmärgiks on tagada eesmärgipärane ning tulemuslik tegutsemine.

- **Keskkonnajuhtimissüsteemi audit** – selle protsessi käigus kontrollitakse keskkonnajuhtimissüsteemi vastavust seatud keskkonnaeesmärkidele ning sageli ka keskkonnajuhtimise standardi nõuetele, kui selline standard on organisatsioonis rakendatud.
- **Juhtkonnapoolne ülevaade** – keskkonnajuhtimissüsteemidele on omane, et organisatsiooni tippjuhtkond kontrollib ja hindab regulaarselt süsteemi toimimist ning toimimise tõhusust.
- **Organisatsioonisisene teabevahetus ja koolitus** – see tagab töötajate kaasatuse keskkonnajuhtimise protsessi ning nende teadlikkuse organisatsiooni keskkonnaeesmärkidest.
- **Välissuhtlus ja suhted kohalike elanikega** – see on oluline organisatsiooni keskkonnaeesmärkide ja nende saavutamiseks tehtavate pingutuste tutvustamiseks kohalikule kogukonnale.

Keskkonnajuhtimissüsteem on ettevõtte vahend, mille abil süsteemselt juhtida ning parendada enda tegevusega kaasnevaid keskkonnaaspekte. Keskkonnajuhtimissüsteeme saavad rakendada kõik organisatsioonid, olenemata töö iseloomust ja tegevusalast. Kuigi iga ettevõtte keskkonnajuhtimissüsteem võib olla teistest veidi erinev, tuginevad enamus neist neljale põhitegevusele: 1) kavanda, 2) vii ellu, 3) kontrolli, 4) täiusta (ingl k *Plan-Do-Check-Act Cycle*). See mudel on tuntud ka kui Demingi ring ning on esitatud joonisel 2. (PDCA Cycle 2015; Moora 2011).

Esimese sammuna peab ettevõtte oma keskkonnategevust planeerima ehk välja töötama keskkonnapoliitika ning seadma keskkonnaeesmärgid, mida soovitatakse saavutada. Teiseks tuleb loodud plaani kohaselt tegutsema hakata – jagada organisatsioonis kohustused, vajaminevad vahendid jms. Kindlasti tuleb seatud eesmärkidest teada anda kõikidele töötajatele ning vajadusel korraldada vastavat väljaõpet. Järgmise sammuna tuleb tehtud tööd analüüsida – vaadelda süsteemi toimimist, koguda tagasisidet, võrrelda saavutusi seatud eesmärkidega. Tihtipeale täidab seda funktsiooni auditi protsess. Viimaseks osaks selles tsüklis on analüüsi tulemustele tuginev keskkonnajuhtimissüsteemi parendamine. Vajadusel korrigeeritakse eesmärke või ettevõtte keskkonnapoliitikat, jagatakse ümber kohustusi vms. (Belmane et al 2002)



Joonis 2. Demingi ring

Allikas: Autori koostatud PDCA Cycle (2015) ja Moora (2011) põhjal

Keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamiseks organisatsioonides on välja töötatud mitmeid standardeid, juhiseid ja õigusakte. Neist levinumad on ISO 14001 standard ning EMAS ehk Euroopa keskkonnajuhtimis- ja auditeerimissüsteem. Nimetatud nõudekogumeid kirjeldatakse täpsemalt järgnevas alapeatükis.

Iraldo et al uurisid keskkonnajuhtimissüsteemide, sh EMAS-i rakendamise mõjusid Euroopa Liidu liikmesriikide erasektori organisatsioonides ning leidsid, et keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamisel tunnetavad organisatsioonid ise enda keskkonnatulemuslikkuse paranemist. Tuvastati ka teatav positiivne seos selle vahel, kui pikalt organisatsioon keskkonnajuhtimissüsteemi rakendanud on ning kuivõrd positiivset mõju see keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamisest tunnetab. See tähendab, et üldjuhul organisatsioonid, mis olid kauem keskkonnajuhtimissüsteemi rakendanud, tunnetasid rohkem positiivset mõju keskkonnatulemuslikkusele. Iraldo et al seletasid taolist nähtust nii öelda „tegemise käigus õppimise“ efektiga, kuna organisatsioonide võimekus keskkonnajuhtimissüsteemi efektiivsemaks muuta kasvab kogemuste kaudu. (Iraldo et al 2009)

Lisaks sellele leidsid Iraldo et al, et keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamine mõjub positiivselt organisatsiooni võimekusele seada keskkonnavalaseid eesmärke ning planeerida soovitava keskkonnatulemuse saavutamist. Ühtlasi tõdeti, et keskkonnatulemuslikkus on seda

kõrgem ja paremini saavutatav, mida enam nähakse keskkonnajuhtimissüsteemi osana organisatsiooni üldisest juhtimissüsteemist. Vastandina esitati organisatsioonid, kus keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamise ajendiks on vaid vastava sertifikaadi omandamine. Nendes organisatsioonides on ka ressursikasutus ning keskkonnatulemuslikkus märgatavalt kesisem. (Iraldo et al 2009)

Nii-öelda välise tegurina leidsid Iraldo et al keskkonnajuhtimissüsteemi toimimist ning keskkonnatulemuslikkust mõjutavat organisatsiooni suuruse. Nimelt järeldati, et väikeseid ja keskmise suurusega ettevõtteid mõjutavad enam ning suurema tõenäosusega sellised piirangud nagu ressursinappus, kompetentsi puudus, kultuuriline ja organisatsiooniline mahajäämus jms. Sellest tingutuna on väikestel ja keskmise suurusega ettevõtetel ka keerulisem parendada oma keskkonnatulemuslikkust. (Ibid)

Comite väidab, et organisatsioonidel on keskkonnajuhtimise rakendamiseks erinevad motivaatorid, kuid neist kõige olulisem on organisatsiooni maine parendamine. Mainele järgnevad tähtsamate faktoritena suhted kogukonna ja avalikkusega. Alles siis järgnevad sellised faktorid nagu suurem konkurentsivõime, keskkonnamõjude vähendamine, ressursside mõistlik kasutamine jms (Comite 2009).

Niisiis on keskkonnajuhtimissüsteem üks osa organisatsiooni juhtimissüsteemist, mille rakendamise tulemusel peaks parenema organisatsiooni keskkonnatulemuslikkus. Selleks, et keskkonnajuhtimissüsteem oleks efektiivne ning organisatsiooni keskkonnatulemused selle rakendamisel pidevalt paremaks muutuksid, on välja töötatud keskkonnajuhtimissüsteemide standardid. Tuntumad neist on ISO 14001 standard ning EMAS määrus. Nimetatud standardeid järgides peaksid organisatsioonid juurutama toimiva ja tõhusa keskkonnajuhtimissüsteemi, mille üheks osaks on ka keskkonnaarvestus.

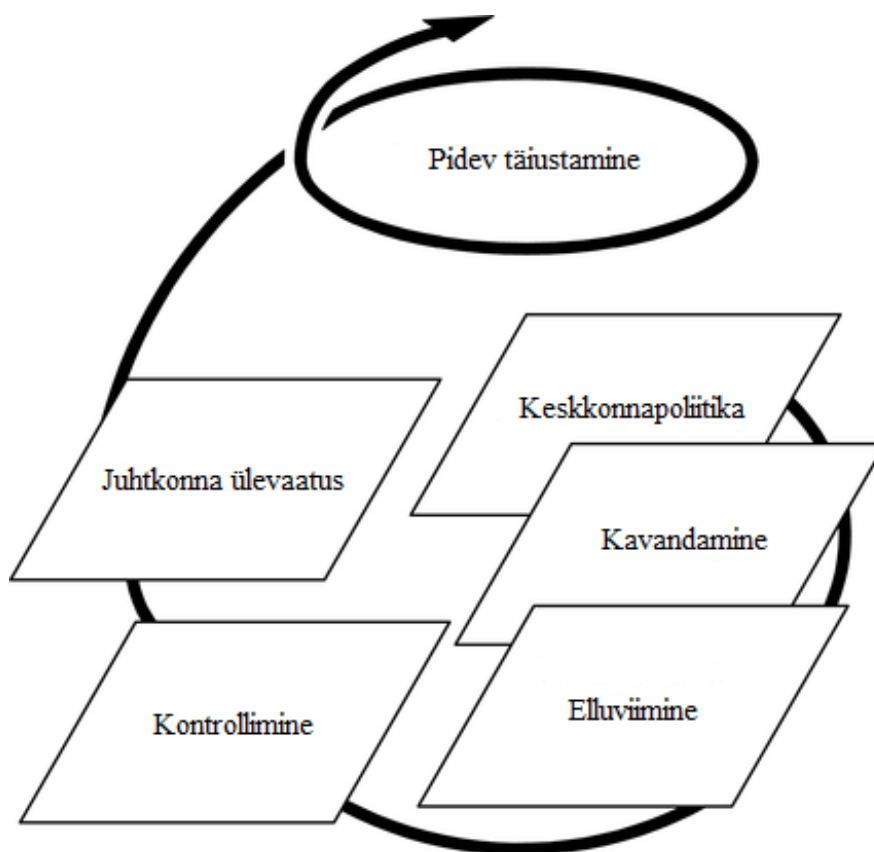
1.4.1. ISO 14001 standard

ISO standardid on Rahvusvahelise Standardiorganisatsiooni (International Organization for Standardization, lühendatult ISO) väljastatavad nõudekogumid. Rahvusvaheline Standardiorganisatsioon on iseseisev valitsusväline organisatsioon, mis tegutseb 163 riigis. Organisatsioon on oma tegevuse käigus väljastanud üle 19500 standardi ning see kogumik katab pea kõiki tegevusalasid. (ISO 14001:2004 2015)

ISO standarditest käsitlevad keskkonnaaspekte mitmed ISO 14000 sarja kuuluvad standardid. Levinuim neist on ISO 14001:2004 (edaspidi ISO 14001) standard

(Keskkonnajuhtimissüsteemid – nõuded koos kasutusjuhistega), mis esitab nõuded keskkonnajuhtimissüsteemile. Samas on kõik ISO 14000 seeria standardid mõeldud keskkonnajuhtimise edendamiseks nii, et organisatsioonid saavutaksid seatud keskkonnavalaseid ning majanduslikke eesmärke. (Keskkond... 2008, 9-10).

ISO 14001 kätkeb endas niisiis nõudeid keskkonnajuhtimissüsteemile. Need nõuded aitavad organisatsioonil välja arendada ja rakendada sellist keskkonnapoliitikat, mis võtab arvesse nii õiguslikke nõudeid, muid organisatsioonile rakenduvaid nõudeid, kui informatsiooni organisatsiooni jaoks oluliste keskkonnaaspektide kohta. Siinjuures on olulisteks keskkonnaaspektideks need, mille üle organisatsioon ise väidab endal kontrolli olevat ning mida see oma tegevusega mõjutada suudab. ISO protsessi põhimõte on kujutatud joonisel 3. Rahvusvaheline Standardiorganisatsioon on koostanud eraldi juhendi ka ISO 14001 rakendamiseks väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes. (ISO 14001:2004 2015)



Joonis 3. ISO protsess

Allikas: (ISO 14001:2004 2015)

ISO 14001 standardile vastava keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamiseks mis tahes organisatsioonis tuleb järgida järgnevaid nõudeid (Belmane et al 2002):

- koostada organisatsiooni keskkonnapoliitika, mis oleks avalikkusele kättesaadav ning sätestaks endas pideva parenemise kohustuse ning oleks raamistikuks keskkonnaeesmärkide püstitamisel;
- määratleda organisatsiooni tegevusega seonduvad olulised keskkonnaaspektid ning võtta neid arvesse keskkonnaeesmärkide püstitamisel;
- võtta arvesse ja järgida asjakohaseid õiguslikke ja muid nõudeid, mis on seotud organisatsiooni tegevuse, toodete ja teenuste keskkonnaaspektidega;
- koostada organisatsiooni keskkonnajuhtimiskava, milles on määratletud keskkonnaeesmärgid ning -ülesanded ning üldised juhised nende täitmiseks;
- määrata keskkonnajuhtimissüsteemi toimimise struktuur ning vastutavate isikute kohustused;
- välja selgitada töötajate koolitusvajadused ning selle kohaselt töötajaid koolitada;
- panna paika põhimõtted ja protseduurid organisatsioonisiseseks ja -väliseks suhtluseks;
- koostada keskkonnajuhtimissüsteemi puudutav dokumentatsioon ja kehtestada dokumendihje protseduurid;
- korraldada toimimishje nii, et kõik keskkonnamõju omavad funktsioonid, tegevused ja protseduurid oleksid läbi viidud nõuetele vastavalt;
- panna paika protseduurid hädaolukordades tegutsemiseks;
- määrata keskkonnale mõju avaldavate tegevuste seire ja mõõtmiste protseduurid;
- kontrollida mittevastavusi ning teha vajalikud korrigeerivad ja ennetavad tegevused;
- koostada keskkonnateatmestu, milles oleks dokumenteeritud keskkonnajuhtimissüsteemi raames läbi viidud tegevused, nende tulemused, järeldused jms;
- viia läbi keskkonnajuhtimissüsteemi audit;
- viia läbi juhtkonnapoolne ülevaatus.

Nimetatud tingimusi täites on organisatsioonil võimalik taotleda ISO 14001 sertifikaati. ISO 14001 sertifikaadi saamiseks peab ettevõtte keskkonnajuhtimissüsteemi auditeerima välisaudiitor (ISO 14001:2004 2015). ISO 14001 standard on koostatud nii, et

seda oleks võimalik rakendada igas organisatsioonis, olenemata selle suurusest, asukohast või tegevusalast. ISO standardid on ülemaailmsed ning seetõttu ka laialdaselt tunnustatud.

1.4.2. EMAS määrus

Ühiskonna suurem tähelepanu keskkonnaga seotud teemadele, sh kliimamuutustele, jäätmetele, õhu-, vee- ja pinnasesaastele jms, väljendub ka avaliku sektori tegevuses nii riiklikul kui laiemal tasandil. Euroopa Liidus on säästva arengu ja kasvu eesmärgid kajastatud Euroopa 2020 strateegias. Säästev areng ja kasv peaksid tuginema ressursisäästlikumal, rohelisemal ja suurema konkurentsiga tugeval majanduskeskkonnal. (EMAS 2015)

Euroopa Liidu tasandil on keskkonnajuhtimise alal üheks märkimisväärsemaks initsiatiiviks Euroopa Parlamendi ja Nõukogu (EÜ) määrus nr 1221/2009, mis võeti vastu 25. novembril 2009 ja mis käsitleb organisatsioonide vabatahtlikku osalemist ühenduse keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemis (EMAS). EMAS määruse on välja töötanud Euroopa Komisjon. EMAS on vabatahtlikkuse alusel rakendatav instrument organisatsiooni keskkonnajuhtimise süsteemi täiustamiseks ning selle rakendamisega peaks kaasnema organisatsiooni keskkonnavalase kui finantsilise soorituse paremine. Ühtlasi tingib EMAS, et keskkonnavalast informatsiooni antakse edasi nii organisatsiooni huvigruppidele kui ühiskonnale üldiselt. (Ibid)

Hetkel kehtiv EMAS määrus on selle regulatsiooni kolmas väljaanne. Esmakordselt võeti EMAS vastu 29. juunil 1993 Euroopa Nõukogu määrusena 1836/93. Algselt oli EMAS suunatud vaid tööstusettevõtetele, kuid nüüd saavad seda rakendada ka muud organisatsioonid.

Euroopa Komisjon kirjeldab EMAS-i põhielementidena tulemuslikkust (ingl k *performance*), usaldusvärsust (ingl k *credibility*) ja läbipaistvust (ingl k *transparency*). Tulemuslikkuse all mõeldakse eelkõige seda, et keskkonnavalased tulemused parenevad tänu sellele, et organisatsioon hakkab endast tulenevat keskkonnamõju hindama ja vähendama. Et EMAS-i registreerimisprotsessi viivad läbi ettevõttevälised, sõltumatud ametiasutused, panustab see suuresti süsteemi usaldusvärsusele. Lisaks sellele on süsteemi oluliseks osaks keskkonnavalast sooritust puudutava info avalikustamise nõue. Infot avalikustatakse organisatsiooni iga-aastases keskkonnavaruandes. Tähtis on ka see, et töötajad organisatsiooni igal tasandil oleks keskkonnategevustesse kaasatud ning eesmärkidest teadlikud. Keskkonnavaruandele lisab usaldusvärsust EMAS logo (vt joonis 4), mida sertifitseeritud

organisatsioonid enda dokumentidel, reklaamidel, toodetel jms kasutada võivad. (EMAS 2015)



Joonis 4. EMAS logo

Allikas: (EMAS 2015)

EMAS standard on suunatud Euroopa Liidu liikmesriikide ja Euroopa Majandusühenduse liikmete (Island, Liechtenstein ja Norra) avaliku ja erasektori organisatsioonidele. Euroopa Komisjoni andmetel on Euroopas kokku 2951 EMAS registreeringuga organisatsiooni ja 9854 asupaika (seisuga mai 2015). Asupaik tähendab seda, et EMAS registreeringuga organisatsioonil võib olla mitu tegutsemiskohta, mis kõik vastavad seatud nõuetele ning sestap loetakse neid eraldi asupaikadeks (ingl k *sites*). Ülekaalukalt enim EMAS registreeringuid on Itaalias, kuid arvestades riikide suurust ning EMAS registreeringuid miljoni elaniku kohta, on esikohal Küpros. Lisaks nimetatud riikidele on EMAS registreeringuid keskmisest märgatavalt enam ka Austrias ja Hispaanias. Ülejäänud riikide puhul jääb see näitaja pigem madalaks. (EMAS register 2015)

Euroopa riikides registreeritud EMAS-i rakendanud organisatsioonide statistika on esitatud tabelis 1. Nagu tabelist 1 näha, ei ole enamikes Euroopa Liidu riikides EMAS registreeringuga organisatsioonide arv kuigi kõrge. Arvestades, et ettevõtted on ratsionaalsed ning soovivad eelkõige maksimeerida oma kasumit, tähendab madal osalusmäär ilmselt seda, et organisatsioonide jaoks ületavad EMAS-i rakendamise seotud kulud saadavaid tulusid (Glachant et al 2002).

Tabel 1. EMAS registreeringute arv Euroopas

Riik (lühend)	Asupaigad	Organisatsioonid	Organisatsioone miljoni elaniku kohta
AT	993	277	33
BE	169	29	3
BG	4	3	0
CY	35	35	44
CZ	52	25	2
DE	493	318	4
DK	355	48	9
EE	49	7	5
ES	1045	907	20
FI	22	4	1
FR	19	17	0
GR	306	42	4
HR	0	0	N/A
HU	22	21	2
IE	1	1	0
IT	5938	1050	18
LT	18	5	1
LU	1	1	2
LV	0	0	N/A
MT	1	1	3
NL	5	5	0
NO	9	9	2
PL	129	45	1
PT	116	57	5
RO	3	3	0
SE	1	1	0
SI	0	0	N/A
SK	2	2	0
UK	66	38	1
Kokku:	9854	2951	

Allikas: (EMAS register 2015)

Kui organisatsioon soovib saada EMAS registreeringut, peab see täitma järgmised tingimused (EMAS 2015):

- Koostama esmase **keskkonnaülevaatus**e, mis võtaks arvesse kõiki organisatsiooni tegevusi, tooteid ja teenuseid, nende hindamismeetodeid,

asjakohaseid seadusi ja nõudeid ning olemasolevat keskkonnajuhtimise praktikat ja protseduure.

- Koostama ning vastu võtma organisatsiooni **keskkonnapoliitika**, mis sisaldaks endas nii kohustust järgida keskkonnavalaseid seadusi ja muid nõudeid, kui järjepidevalt parendada enda keskkonnatulemuslikkust.
- Välja töötama **keskkonnaprogrammi** ehk tegevuskava, mis hõlmab konkreetseid keskkonnavalaseid sihte. Keskkonnaprogramm on vahend, mille abil hõlbustada igapäevatoöd keskkonnavalaste muudatuste/parenduste elluviimisel.
- Keskkonnaülevaatele tuginedes välja töötama organisatsioonis **keskkonnajuhtimissüsteemi**, mille eesmärgiks on eelnevalt loodud keskkonnapoliitika rakendamine ning keskkonnasoorituse pidev paremine. Keskkonnajuhtimissüsteem peab määratlema kohustused, vahendid, millega seatud sihte saavutada, vajalikud tegevused, treeningvajaduse, seire- ja suhtlussüsteemi.
- Viima läbi **keskkonnaauditi**, mis kinnitaks organisatsiooni keskkonnajuhtimissüsteemi vastavust selle keskkonnapoliitikale ja -programmile ning ühtlasi organisatsiooni tegevuse vastavust asjakohastele seadustele ja regulatsioonidele.
- Koostama **keskkonnaaruande**, mis kõrvutaks organisatsioonis seatud keskkonnavalased sihid saavutatud tulemustega. Aruanne peaks sisaldama ka kirjeldust edasistest sammudest sihtide saavutamise ning keskkonnamõju vähendamise suunas.
- Keskkonnaülevaade, keskkonnajuhtimissüsteem, auditiprotseduurid ja keskkonnaaruanne peavad saama **akrediteerimisasutuse heakskiidu**. Kinnitatud keskkonnaaruanne saadetakse EMAS-i pädevale asutusele registreerimiseks ning see tehakse avalikuks, enne kui ettevõtte saab õiguse kasutada EMAS logo.

Euroopa ettevõtetest on enamus väikesed või keskmise suurusega ettevõtted. Neile ettevõtetele on välja töötatud EMAS *easy* (ingl k lihtne) juhend, mille põhiliseks eesmärgiks on vähendada bürokraatiat ja süsteemi rakendamise kulusid ning ühtlasi tõsta keskkonnateadlikkust. EMAS *easy* deklareerib, et selle rakendamine on võimalik 10 päevaga, selleks läheb vaja 10 inimest ning tulemus on võimalik kirja panna 10 leheküljele. EMAS *easy* protsess koosneb 30 sammust. (EMAS easy 2015)

EMAS-i rakendamisega kaasnevad organisatsioonile küll kulud, kuid samas peaks süsteemi juurutamise tulemusel kaasnema organisatsioonidele mitmeid märkimisväärselt positiivseid aspekte (EMAS Eesti 2015):

- 1) Keskkonna- ja finantstegevuse suurem tulemuslikkus:
 - kvaliteetne keskkonnajuhtimine;
 - ressursitõhusus ja väiksemad kulud.
- 2) Tõhusam riskijuhtimine ja võimaluste kasutamine:
 - täieliku regulatiivse vastavuse tagamine keskkonnavalastele õigusaktidele;
 - väiksem võimalus saada keskkonnavalaste õigusaktidega seotud trahve;
 - regulatiivse koormuse vähendamine;
 - õiguslike piirangute vähendamine.
- 3) Suurem usaldusväarsus, parem maine ja läbipaistvus:
 - sõltumatu tõendaja kinnitatud keskkonnainfo;
 - EMAS-i logo kasutamine turundusvahendina;
 - laienedud ärivõimalused rohelist toodangut väärtustavatel turgudel;
 - paremad suhted klientide, kogukonna ja regulaatoritega.
- 4) Töötajate suuremad volitused ja motivatsioon:
 - parem töökeskkond;
 - pühendunud töötajad.

Nagu öeldud, peab organisatsioon EMAS registreeringu saamiseks avaldama keskkonnavalaruande. See annab tunnistust sellest, et suhtlus organisatsiooni huvigruppidega on EMAS-i süsteemis kesksel kohal. Iraldo et al leidsid, et organisatsiooni suhtlus oma huvigruppidega sõltub sellest, kui tõhus on EMAS suhtlusvahendina. Artiklis tõdetakse, et tegelikult saavad EMAS organisatsioonid harva klientidelt või teistelt välistelt osapooltelt keskkonnatulemuslikkuse kohta positiivset tagasisidet. Seega toodi EMAS määruse nõrga kohana välja just väliskommunikatsioon. Leiti, et EMAS ja ka teised keskkonnajuhtimissüsteemid saavad organisatsioonidele pakkuda konkurentsieelist vaid juhul, kui tugevdatakse suhtlust väliste huvigruppidega. Lisaks märgiti, et siinkohal on oluline roll avalikul sektoril, kelle võimuses on keskkonnajuhtimissüsteemide toetamine ning inimeste teadlikkuse tõstmine selliste initsiatiivide olemusest. (Iraldo et al 2009)

Eelnevalt kirjeldatud keskkonnajuhtimissüsteemi standardid ISO 14001 ja EMAS on oma olemuselt võrdlemisi sarnased. Mõlemaga kaasnevad rakendamisel positiivsed aspektid,

aga ka kulud. Järgnevas alapeatükis võrreldakse, milliste tegurite poolest need kaks süsteemi ühtivad ning mille poolest erinevad.

1.4.3. ISO 14001 ja EMAS-i ühisjooned ja erinevused

Kui ettevõtte on omandanud EMAS registreeringu, on selle keskkonnajuhtimissüsteem vastav ka standardile ISO 14001. ISO 14001-le vastava keskkonnajuhtimissüsteemi nõuded ühtivad suures osas EMAS-i nõuetega, kuid viimase puhul esineb lisanõudeid, mida ISO 14001 ei nõuta. Ka EMAS *easy*le vastav keskkonnajuhtimissüsteem on vastavuses ISO 14001 nõuetega ning EMAS määruse nõuetega, kuid selle rakendamiseks kuluv aeg on lühem.

Nii ISO 14001 kui EMAS põhinevad Demingi ringil (vt joonis 2 lk 26), kuid EMAS väidab end lisavat ettevõtetele kõrgemat kvaliteeti, mille aluseks on (EMAS Eesti 2015):

- rangemad nõuded keskkonnategevuse tulemuslikkuse mõõtmisel ja hindamisel seatud eesmärkide ja sihttasemete suhtes ning keskkonnategevuse tulemuslikkuse pideva parendamine nõue;
- riikliku järelevalvega tagatud vastavus keskkonnavalastele õigusaktidele;
- tugev töötajate kaasamine;
- keskkonnavalased põhinäitajad, mis võimaldavad organisatsioonidesisest ja -vahelist võrreldavust mitme aasta lõikes;
- üldsuse teavitamine kontrollitud keskkonnavalaste kaudu;
- registreerimine ametiasutuses pärast tõendamist akrediteeritud/litsentseeritud tõendaja poolt.

Suurim erinevus ISO 14001 ning EMAS süsteemi vahel on see, et EMAS asetab rõhku organisatsioonivälisele suhtlusele, mistõttu on kohustuslik ka keskkonnavalaste esitamine. ISO 14001 puhul sellist nõuet ei esine. EMAS-i eeliseks ISO 14001 ees võibki pidada seda, et tänu keskkonnavalaste avalikustamise nõudele aitab see organisatsioonidel parendada suhtlust ettevõtteväliste osapooltega. Samal ajal on ka ISO 14001-l eeliseid, näiteks tänu sellele, et puudub keskkonnavalaste koostamise nõue, kaasnevad ISO 14001 rakendamisega märksa väiksemad kulud kui EMAS-iga. Ühtlasi on ISO standardid ülemaailmselt tunnustatud, samal ajal kui EMAS on fokusseeritud Euroopa riikidele. (Wätzold et al 2001, Glachant et al 2002) EMAS-i ja ISO 14001 standardi detailne võrdlus on esitatud lisa 1.

Nii ISO 14001 kui EMAS-i rakendamine algas 1990-ndatel aastatel. Juba sellest ajast saati võib täheldada tendentsi ISO 14001 rohkemast rakendamisest võrreldes EMAS-iga. Erandiks on selles kontekstis mõnda aega olnud Austria ja Saksamaa, kus veel 2000-ndate aastate algul ületas EMAS registreeringuga organisatsioonide arv ISO 14001 sertifikaadiga ettevõtete hulga. Selle põhjuseks oli fakt, et kõik Saksamaa liiduvabariigid otsustasid EMAS-it rakendanud organisatsioonidel vähendada regulatiivset koormust ning ühtlasi pakuti rahalist tuge näiteks keskkonناسäästlike tehnoloogiate rakendamisel. Valitsus soovis vähendada organisatsioonile EMAS-i rakendamisega kaasnevaid kulusid ning hoogustada EMAS-i rakendamist. Kuna taolisi tingimusi pakuti vaid EMAS-i, mitte aga ISO 14001 rakendamiseks, siis kujuneski Saksamaal Euroopa kontekstis ebatavaline olukord, kus ISO 14001 sertifikaadiga ettevõtteid oli vähem kui EMAS registreeringuga organisatsioone. (Wätzold 2001)

ISO 14001 ning EMAS määrus on niisiis kaks tuntuimat ning enam rakendatavat keskkonnajuhtimissüsteemi standardit. ISO standardid on levinud üleilmselt, samal ajal kui EMAS määrus suunatud eelkõige Euroopa riikidele. ISO 14001 standard ja EMAS määrus erinevad vaid mõnede nõuete poolest ning mõlema puhul võib välja tuua eeliseid. EMAS määruse nõuded on aga märksa laiemad ning sellega kaasneb keskkonnaaruande avalikustamise kohustus.

1.5. Keskkonناarvestus Eestis

Keskkonناalane teadlikkus ning keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamine ja arendamine on Eestis levima hakanud peamiselt pärast aastatuhande vahetust. Keskkonناarvestuse edendamiseks ning levitamiseks on Eestis korraldatud erinevaid initsiatiive.

Keskkonناarvestust ning keskkonnajuhtimissüsteeme hakati Eestis laiemalt propageerima 2000. aastatel, mil koostöös välispartneritega viidi läbi mitmeid projekte, näiteks Eco Forum Baltica (2001-2004), BALTEMA (2002-2005), Eesti-Soome ühisprojekt EMAS-i väljatöötamiseks Eestis (2002-2004), EMAS – Peer Review for Cities (2002-2004), Eesti-Hollandi ühisprojekt EMAS-i juurutamiseks Eestis (2004-2006), Euroopa Komisjoni projekt EMASi juurutamiseks väike- ja keskmise suurusega ettevõtetes (2004-2005),

Tulevikukoolitus (2005-2007), HERMES II (2005-2007), BE-SMARTER (2008-2010). Enamike loetletud projektide eestipoolseks partneriks oli SEI-Tallinn. (Moora 2011)

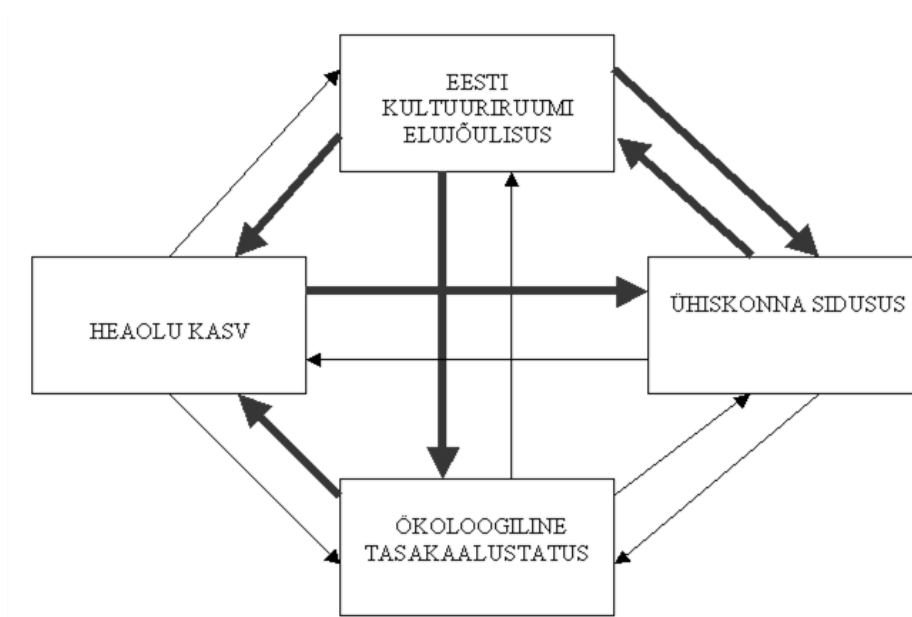
Eestis põhineb säästev areng riiklikul tasandil suuresti „Säästev Eesti 21“ strateegia põhimõtetel. „Säästev Eesti 21“ võeti vastu Riigikogu 14.09.2005 otsusega ning see sätestab riigi peamised eesmärgid ja suunad Eesti jätkusuutliku arengu kontekstis. „Säästev Eesti 21“ käsitleb ühiskonna arengut laiemalt, mitte ainult öoloogilist aspekti. Strateegia koostamisel peeti silmas ka rahvusvaheliselt kehtivaid põhimõtteid ning arengusuundi jätkusuutlikkuse valdkonnas. „Säästev Eesti 21“ on aluseks Eesti keskkonnanstrateegiale aastani 2030. (Säästev Eesti 21 2005)

„Säästev Eesti 21“ strateegia seab riikliku jätkusuutlikkuse tagamisel neli põhilist ning üksteistega tihedalt seotud eesmärki (Ibid):

1. **Eesti kultuuriruumi elujõulisus** – eesmärgi komponentideks on Eesti kultuuriruumi ulatus, kultuuri funktsionaalsus ning kultuuri ajaline pidevus ja plastilisus. Soovitakse stabiliseerida Eesti rahvastikuolukord, kujundada Eesti ja Euroopa kaksikidentiteet, kaotada kultuuri hääbumishirm, luua virtuaalne eestlus ning panustada eesti kogemust ka globaliseerumise kontekstis.
2. **Heaolu kasv** – selle eesmärgi komponentidena nähakse majanduslikku jõukust, turvalisuse taset ühiskonnas ning võimaluste mitmekesisust. 2030. aastaks soovitakse eestlaste majanduslik jõukus ja elatustase viia vähemalt 80% Euroopa Liidu liikmesriikide keskmisest. Turvalisuse osas ei tohiks olukord Eestis erineda Lääne- ja Põhja-Euroopa maadest. Võimaluste mitmekesisuse kontekstis peaks inimestel olema üha enam hägustunud piir töö- ja vaba aja vahel ning suurenenud loomingulisust nõudvate tööde osatähtsus.
3. **Sidus ühiskond** – eesmärk hõlmab aspekte nagu sotsiaalne kaasatus, regionaalne tasakaal ja tugev kodanikuühiskond. 2030. aastaks loodetakse vähendada ühiskonna kihistumist ning ühtlustada riigis regionaalset tasakaalu nii, et pealinna ning muid regioone iseloomustavad sotsiaalmajanduslikud näitajad oleks lähedased. Lisaks peaks olema kujunenud tugev kodanikuühiskond, mis pakub avalikke teenuseid ning osaleb poliitiliste otsuste kujundamisel.
4. **Ökoloogiline tasakaal** – siinkohal on kesksed teguriteks loodusvarade kasutamine, saastumine, looduslik mitmekesisus ning looduslike alade säilitamine. Soovitav seisund 2030. aastaks on selline, et keskkonda hallataks

stabiilselt ning teadmistepõhiselt ning keskkonnakasutuse väärtushinnangud lähtuksid eelkõige ökoloogiliselt tasakaalustatud elukeskkonna säilitamise vajadusest. Ühtlasi nähakse Eestit väärilise osalejana globaalsetes ökoloogilistes arengutes.

Joonisel 5 on kujutatud strateegia „Säästev Eesti 21“ eesmärkide vastastikmõjusid.



Joonis 5. "Säästev Eesti 21" eesmärkide vastastikmõjud

Allikas: (Säästev Eesti 21 2005)

Nagu eelpool mainitud, on „Säästev Eesti 21“ strateegia aluseks Eesti keskkonnastrateegiale aastani 2030. Keskkonnastrateegia rakendamiseks koostati tegevuskava aastateks 2007-2013, mis nägi ette mitmeid tegevusi ka keskkonnajuhtimissüsteemide arendamiseks ja rakendamiseks Eesti organisatsioonides. Keskkonnajuhtimissüsteemide arendamise eesmärgid olid kirjeldatud tegevuskava alapeatükis 5.1 ning need hõlmasid keskkonnajuhtimissüsteemide edendamise strateegia väljatöötamist, keskkonnajuhtimissüsteemide (sh EMAS) kasutamise propageerimist erinevat tüüpi organisatsioonides, keskkonnasõbraliku ettevõtte konkursi korraldamist ning Euroopa Ühenduse ökomärgise andmise süsteemi arendamist ning märgise tutvustamist. (Keskkonnategevuskava 2007-2013)

Keskkonnajuhtimissüsteemide propageerimise juures seati konkreetsed arvulised eesmärgid – 2013. aasta lõpuks pidi Eestis olema vähemalt 290 keskkonnajuhtimissüsteemi

rakendavat organisatsiooni, seal hulgas 10 neist EMAS registreeringuga (Keskkonnategevuskava 2007-2013). Nüüdseks on teada, et esimene neist eesmärkidest täideti, kuid teine mitte.

Samal perioodil alustati Keskkonnaministeeriumi algatusel ka programmiga „Keskkonnajuhtimise põhimõtete parem rakendamine avalikus sektoris“. Keskkonnaministeeriumi tellimusel valmis 2011. aastal juhendmaterjal keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamiseks avaliku sektori organisatsioonides. Juhendmaterjali on koostanud Säästva Eesti Instituut. (Moora 2011)

Esimene ISO 14001 sertifikaat väljastati Eestis 1999. aastal. 21. sajandi algusaastatel põhinevad suurete võtted (Eestis rakendatavate... 2008). Töö autori hinnangul saab kirjeldatud tendentsi tõenäoliselt seletada sellega, et nendel ettevõtetel tuli vastav initsiatiiv kontserni emaettevõtte tasandilt, kuna mujal Euroopas algas keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamise levik mõnevõrra varem kui Eestis.

ISO 14001 sertifikaadi omandanud ettevõtete arv hakkas Eestis jõudsalt kasvama 2000. aastate esimesel poolel. Näiteks ehitussektoris muutus kvaliteedi- ja keskkonnajuhtimissüsteemi vastavussertifikaadi omamine praktiliselt eduka äritegevuse möödapääsmatuks osaks. Peale ehitusvaldkonna on keskkonnajuhtimissüsteeme edukalt rakendatud näiteks elektroonikatööstuses, jäätmekäitluse alal, kemikaali- ja metallitööstuses. (Eestis rakendatavate... 2008, 6-7) Seega enamasti on ISO 14001 sertifikaadi omandamine levinud tööstusettevõtete seas.

Alapeatükis 1.4.1. kirjeldatud standard ISO 14001 on Eestis kinnitatud Eesti standardikeskuse 30.08.2005 käskkirjaga ning kasutusel standardina EVS-EN ISO 14001:2004 (Keskkonnajuhtimissüsteemid – nõuded koos kasutusjuhistega) (Eestis rakendatavate... 2008, 9). 2015. aasta märtsikuu seisuga omab Eestis ISO 14001 sertifikaati 504 ettevõtet (Sertifikaatide andmebaas 2015).

Pärast Euroopa Liiduga liitumist 2004. aastal avanes Eesti ettevõtetel ka võimalus omandada EMAS registreering. Alapeatükis 1.4.2. tutvustatud EMAS määrus on Eestis üle võetud keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusega. Nüüd, ligi 11 aastat pärast Euroopa Liiduga ühinemist, on Eestis seitse EMAS registreeringuga organisatsiooni (EMAS register 2015). Eestis on pädevaks asutuseks ehk EMAS registreeringu kinnitajaks Keskkonnaagentuur. Enne Keskkonnaagentuuri loomist 2013. aastal oli pädevaks asutuseks Keskkonnateabe Keskus.

SEI Tallinna andmetel on ökoinnovatsioon Eesti ettevõtete seas üha kasvava tähtsusega, kuna konkurents muutub üha tihedamaks. Arenemisruumi on eelkõige just tootearendusega seotud keskkonnajuhtimisvahendite kasutamises. Järk-järgult hakkavad levima sellised meetodid nagu olelusringi hindamine, ökodisain, ökomärgised, keskkonnahoidlikud hanked jms. (Eestis rakendatavate... 2008, 7-8) Keskkonnaarvestuse valdkonnas on Eestis rakendatavatest meetoditest enim äramärkimist leidnud aga kaks – ökoloogilise jalajälje meetod ning süsinikdioksiidi emissiooni mõõtmise meetod.

Ökoloogilise jalajälje meetodi puhul arvestatakse ressursi- ja jäätmevoogusid ümber bioloogiliselt tootlikuks alaks, mis on vajalik ettevõtte toodete tootmiseks ning jäätmete kõrvaldamiseks. Vajadusel arvestatakse selliseid mõjusid ka proportsionaalselt ühes teiste ettevõtetega. Ökoloogilise jalajälje meetodile on iseloomulikuks tulemuste väljendamine hektarites inimese kohta aastas. Selle meetodi kasutamine annab võimaluse näha muutusi ja trende nii aastate kui tegevusalade lõikes. (Eestis rakendatavate... 2008, 42-43)

Süsinikdioksiidi emissiooni meetod vaatleb süsihappegaasi eraldumist atmosfääri. Meetodi puhul arvutatakse välja, kui palju on ettevõtte eraldanud süsihappegaasi ning kas ja kui palju ületab see normi. (Ibid, 43)

Keskkonnaarvestuse ja -juhtimissüsteemide propageerimiseks organisatsioonides on ka viimastel aastatel Keskkonnaministeeriumi eestvõttel korraldatud teavitusseminare ja koolitusprojekte. SEI Tallinna koostatud keskkonnajuhtimise edendamise kava hindab nimetatud initsiatiive oluliseks just väikeettevõtete seisukohast ning soovib praktikat jätkata ka tulevikus (Keskkonnajuhtimise kava 2012-2020). Keskkonnaministeeriumil aga praegu konkreetseid programme plaanis ei ole (lisa 3).

Lisaks korraldatud programmidele saadavale toele on ettevõtetel olnud võimalik taotleda rahalist toetust keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamiseks organisatsioonis. Aastatel 2007-2013 oli võimalik taotleda toetust Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuselt teadmiste ja oskuste arendamise meetme raames. Lisaks on ka Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK) toetanud keskkonnajuhtimissüsteemide juurutamist. (Keskkonnajuhtimise kava 2012-2020) Varem olid KIKi toetused kohaldatavad nii ISO 14001 standardile kui EMAS-ile vastava keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamiseks organisatsioonis, kuid nüüd saab selle kaudu taotleda toetust vaid EMAS-ile vastava süsteemi juurutamiseks (Lisa 8).

Alapeatükis 1.4.3. kirjeldatud Saksamaa näitele tuginedes võiks arvata, et taoline EMAS-i rakendamise eelistamine ISO 14001 ees toetuste määramisel suurendab EMAS-i

levikut Eestis. Seni on ISO 14001 standardi rakendamine organisatsioonide seas märgatavalt enamlevinud kui EMAS-i juurutamine. Samal ajal on siiski mõlema standardi rakendamine Eestis pidevalt kasvanud, mis tähendab, et keskkonnajuhtimissüsteemide olulisust mõistetakse organisatsioonides üha enam ning nii organisatsioonid kui ühiskond laiemalt on muutumas üha keskkonnateadlikumaks.

Nagu selgus ka alapeatükis 1.4.2. kirjeldatud Iraldo et al uuringust, on selles protsessis oluline roll avalikul sektoril. Ka Eestis on avaliku sektori asutuste initsiatiivil korraldatud erinevaid programme keskkonnajuhtimissüsteemide leviku laiendamiseks organisatsioonides. Samal ajal on selles valdkonnas veel kahtlemata arenguruumi. Esiteks puudub praegu riiklikul tasandil keskkonnategevuskava, teiseks aga ei ole ka plaanis konkreetseid initsiatiive keskkonnajuhtimise ning -arvestuse leviku propageerimiseks organisatsioonide seas.

Nagu mainitud, on Eestis seitse organisatsiooni, kes on omandanud EMAS registreeringu ehk nende keskkonnajuhtimissüsteem vastab EMAS määruses esitatud nõuetele. Muuhulgas koostatakse ning avalikustatakse nendes organisatsioonides igal aastal keskkonnaaruannet, mida võib pidada üheks keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamise väljundiks. Järgmises peatükis uuritakse, millist kasu on organisatsioonid keskkonnaarvestuse rakendamisest saanud ning millised on selle protsessi suurimad kitsaskohad. Vaatluse all on EMAS registreeringuga organisatsioonid Eestis.

2. ETTEVÕTETE KOGEMUS EMAS-I RAKENDAMISEL

2.1. Uurimuse metoodika

Magistritöö empiirilise osa valimiks on Eestis keskkonnaarvestust ja -aruandlust rakendavad organisatsioonid. Et keskkonnaaruandlus ega -arvestus ei ole Eestis ettevõtetele kohustuslikud, otsustas magistritöö autor keskenduda Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonide kogemusele. EMAS registreeringu üheks eelduseks on keskkonnaaruande koostamine ja avalikustamine, mis tähendab, et kõik EMAS-i rakendanud organisatsioonid tegelevad keskkonnaarvestusega. Tulemuslik keskkonnaarvestuse rakendamine organisatsioonis on enamasti üks osa keskkonnajuhtimissüsteemist ning EMAS määrus pakub raamistikku toimiva ning tõhusa keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamiseks organisatsioonis. EMAS registreeringuga organisatsioonid Eestis on Keskkonnaamet, Keskkonnaministeerium, Ecoprint AS, AS Tallinna Vesi, Eesti Energia AS Iru Elektri jaam, Põllumajandusamet ning OÜ Werrowool.

Kirjanduse ülevaatest selgus, et keskkonnaarvestus on keerukas valdkond, kuid viimastel aastakümnetel jõudsalt arenenud. Samal ajal ei ole siiani jõutud keskkonnaarvestuse ühtse definitsioonini. Valdkonna uurijad on välja toonud mitmeid keskkonnaarvestuse rakendamise positiivseid ja negatiivseid aspekte (vt peatükk 1.3.) ning üldjoontes peaksid organisatsiooni jaoks positiivsed mõjud ületama negatiivseid aspekte. Kokkuvõtvalt peaks keskkonnaarvestuse rakendamise väljund olema nii organisatsioonile kui keskkonnale positiivne. Magistritöö eesmärk on välja selgitada, millised on EMAS-i rakendamise väljundid Eesti organisatsioonides.

Alapeatükis 1.4.2. kirjeldatud EMAS-i rakendamise väljundid peaksid looma organisatsioonile lisandväärtust läbi parenenud keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkuse, parenenud riskijuhtimise ja võimaluste kasutamise, parenenud usaldusväarsuse, läbipaistvuse ja maine ning töötajate suurema innustumise, motivatsiooni ja kaasatuse. Sellest lähtuvalt

otsib autor vastust uurimisküsimusele – kuidas tajuvad Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonid EMAS süsteemi rakendamisest tulenevat lisandväärtust.

Uurimisküsimusele vastuse leidmiseks uuritakse intervjuude käigus, kuidas organisatsioonid ise tajuvad eelnimetatud aspektide mõjutatust EMAS-i rakendamisest. Lisaks esitatud peamisele uurimisküsimusele selgitatakse intervjuude käigus alauurimisteemadena välja peamised EMAS-i rakendamise protsessi puudujäägid ja kuidas ettevõtete arvates saaks neid kõrvaldada või parendada.

Uurimuse teostamiseks viidi niisiis Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonides läbi ekspertintervjuud. Töö autor hindas intervjuud parimaks andmekogumismeetodiks, kuna see pakub võimaluse vahetult vastutavate spetsialistidega suhelda ning vastuseid vajadusel täpsustada. Kirjeldatud meetodi suurimateks piiranguteks on võimalik intervjuueeritavate ekspertide ja ka töö autori subjektiivsus.

Alternatiivseks meetodiks on uurimuse toetamisel avatud küsimustega ankeedi kasutamine, kuid selle meetodi suuremaks puuduseks on tülikus vastuste täpsustamisel ning võimalik, et ka napisõnalisemad vastused. Avatud küsimustega ankeet jäi siiski teiseks variandiks juhul, kui magistritöö autoril ei õnnestunud organisatsiooni esindajaga intervjuud kokku leppida.

Üldjuhul lepidi intervjuud kokku organisatsioonides keskkonnajuhtimissüsteemi eest vastutavate isikutega ning need toimusid märtsis ja aprillis 2015. Kahel juhul pidi magistritöö autor kasutama avatud küsimustega ankeeti, kuna intervjuu aega ei õnnestunud kokku leppida. Ühega neist organisatsioonidest viidi hiljem siiski läbi ka täiendav intervjuu. Intervjuude transkriptsioonid ja vastused küsimustikule on täies mahus esitatud lisades 2-9.

Lisaks intervjuudele annavad uuritavate organisatsioonide keskkonnaarvestuse kohta teavet nende keskkonnaaruanded, mis kõik on avalikult elektroonilisel kujul saadaval. Keskkonnaaruandeid võrreldes on võimalik välja tuua suurimad erinevused ning sarnasused erineva suuruse ja tegevusalaga organisatsioonide keskkonnaaruannetes.

Organisatsioonidest, kus intervjuu läbi viidi, on kolm avaliku sektori asutust – Keskkonnaamet, Põllumajandusamet ja Keskkonnaministeerium – ning neli äriettevõtet – AS Tallinna Vesi, Ecoprint AS, OÜ Werrowool ja Eesti Energia AS Iru Elektriijaam. Viimased omavad lisaks EMAS-ile ka ISO 14001 sertifikaati. Neljast kolm – AS Tallinna Vesi, Ecoprint AS ning Eesti Energia AS Iru Elektriijaam – olid ISO 14001 sertifikaadi saanud juba enne EMAS-i juurutamist. Vaid OÜ Werrowool omandas mõlemad akrediteeringud samal

aastal. (AS Tallinna Vesi keskkonnaaruanne 2013, Eesti Energia AS Iru Elektrijaam keskkonnaaruanne 2013, Keskkonnaameti keskkonnaaruanne 2013, Keskkonnaministeeriumi keskkonnaaruanne 2013, Põllumajandusameti keskkonnaaruanne 2013, Trükifirma Ecoprint keskkonnaaruanne 2013, OÜ Werrowool keskkonnaaruanne 2013, lisad 2-9).

Vaatlusalused organisatsioonid on võrdlemisi erineva suurusega (töötajate arvu põhjal) ning tegevusalaga. Organisatsioonide üldandmed on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonide üldandmed

Organisatsioon/ aspekt	Töötajate arv (märts 2015)	EMAS alates	ISO 14001 alates	Akrediteerimisala	Keskkonnaaruande maht (2013)
OÜ Werrowool	6	2014	2013	mujal liigitamata abrasiivtoodete ja mittemetalletest mineraalidest toodete tootmine	18 lk
Ecoprint AS	45	2010	2006	trükindus ja selle sidusalad	39 lk
Eesti Energia AS Iru Elektrijaam	49	2006	2005	elektrienergia tootmine, ülekanne ja jaotus; auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	28 lk
AS Tallinna Vesi	310	2005	2003	veekogumine, -töötlus ja -varustus; kanalisatsioon	70 lk
Keskkonnaamet	385	2013	-	avalik haldus ning majandus- ja sotsiaalpoliitika juhtimine	13 lk
Põllumajandusamet	202	2013	-	avalik haldus ning majandus- ja sotsiaalpoliitika juhtimine	7 lk
Keskkonnaministeerium	220	2015	-	avalik haldus ning majandus- ja sotsiaalpoliitika juhtimine	15 lk

Allikas: (EMAS organisatsioonid, Sertifikaatide andmebaas, Põllumajandusameti keskkonnaaruanne 2013, lisad 2-9)¹

¹ Töötajate arv põhineb autori teostatud intervjuude andmetel, va Põllumajandusametil info keskkonnaaruandest; EMAS registreerimise aasta ning akrediteerimisala põhinevad Keskkonnaagentuuri andmetel Eesti EMAS organisatsioonide kohta; ISO 14001 registreeringu aasta põhineb Eesti Kvaliteediühingu sertifikaatide andmebaasi andmetel.

2.2. Intervjuu käigus käsitletavat aspektid

Intervjuude käigus uuris töö autor EMAS registreeringuga organisatsioonide ekspertidelt üldjoontes kolme teema kohta:

- 1) EMAS-i rakendamine organisatsioonis,
- 2) EMAS-i rakendamisest tulenev lisandväärtus organisatsioonile,
- 3) organisatsiooniväliste huvigruppide ja institutsioonide roll EMAS-i rakendamisel ja selle järgselt.

Küsimused keskkonnajuhtimissüsteemide, eelkõige EMAS-i rakendamise kohta organisatsioonis annavad ülevaate sellest, kas ja kui kaua olid vaatlusalused organisatsioonid enne EMAS-i rakendamist süsteemselt keskkonnajuhtimisega tegelenud. See teave on vajalik, et aru saada, millisel tasemel oli organisatsiooni keskkonnajuhtimine enne EMAS-i rakendamist. Juhul kui ettevõttes oli enne rakendatud keskkonnajuhtimissüsteem, eriti kui see vastas standardile ISO 14001, võis EMAS-i juurutamine nõuda organisatsioonilt väiksemat pingutust, kuna suures osas ISO 14001 ja EMAS-i nõuded kattuvad. Nagu selgus kirjanduse ülevaatest, tuginevad nii ISO 14001 kui EMAS Demingi ringile ehk neljale põhitegevusele: 1) kavanda, 2) vii ellu, 3) kontrolli, 4) täiusta. EMAS-i suurimaks erinevuseks on esialgse keskkonnaülevaatus ja keskkonnaaruande koostamise kohustus. Viimane annab alust arvata, et EMAS-i rakendamine on võrreldes ISO 14001-ga parendanud organisatsioonide suhtlust huvigruppide ning avalikkusega.

Lisaks on oluline teada, kellelt tuli organisatsioonis keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamiseks initsiatiiv ning kas sellega tegeleb aktiivselt tippjuhtkond või spetsialistid. See näitab, millisel tasandil ja mil määral on organisatsiooni töötajad protsessi kaasatud.

EMAS-i rakendamisest tulenevat lisandväärtust uuritakse nelja aspekti kaudu, mis on Euroopa Komisjoni poolt esitatud kui lisandväärtust andvaks. Nendeks aspektideks on:

- keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkus,
- riskide juhtimine ja võimaluste kasutamine,
- usaldusväarsus, läbipaistvus ja maine,
- töötajate innustus, motivatsioon ja kaasatus.

Keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkus peaks EMAS-i rakendamise tulemusel parema, kuna EMAS pakub raamistiku keskkonnajuhtimissüsteemile. See toob endaga kaasa efektiivsema ressursikasutuse ning seeläbi ka kulude vähenemise. EMAS-i raames

mõeldaksegi finantstegevuse tulemuslikkuse parenemise all eelkõige seda, et tänu teadlikumale, tulemuslikumale ja kokkuhoidlikumale keskkonnategevusele hoiab organisatsioon ka raha kokku, näiteks on elektriarved väiksemad või kulub jäätmeveole vähem raha.

Riskide juhtimine ja võimaluste kasutamine peaks EMAS-i raames avalduma tänu sellele, et EMAS nõuab organisatsioonidelt keskkonnanõuetega vastavuse tõendamist. Väheneb võimalus, et organisatsioon saab näiteks trahve oma tegevuse seadusega mitte kooskõlas olemise pärast. Lisaks võivad EMAS-i kehtestatud ranged nõuded olla plussiks avalikel hankekonkurssidel, kuna ettevõtte keskkonnajuhtimissüsteem on akrediteerija poolt tõendatud ja auditeeritud.

Organisatsiooni maine, usaldusväarsus ja läbipaistvus peaksid samuti EMAS-i rakendamise tulemusel parinema. Ühest küljest tugineb see faktile, et organisatsiooni keskkonnatulemuslikkus pidevalt paremaks muutub ning seda tõendab sõltumatu tõendaja. Teisalt toetub see suuresti ka avalikult kättesaadavale keskkonnaaruandele, milles esitatud info on auditeerinud sõltumatu audiitor. Ühtlasi peaks EMAS-i logo äratama usaldusväarsust klientides, koostööpartnerites ja teistes huvigruppides ning looma eeliseid nii-öelda rohelise toodangu turul, kus on oluline ettevõtte tööprotsesside keskkonnasõbralikkus.

Lisaks eelmainitule peaks EMAS-i rakendamine tõstma organisatsioonis töötajate kaasatust, motiveeritust, innustatust. Selle põhjuseks on nii parenenud töökeskkond kui töötajate kaasamine keskkonnajuhtimise protsessi, mistõttu peaks suurenema ka töötajate pühendumus ja meeskonnatöö võimekus.

Intervjuude käigus uuritakse organisatsioonidelt ka selle kohta, millised raskused esinesid nendel EMAS-i juurutamise protsessis ning pärast seda. Selline teave on oluline peamiselt seetõttu, et EMAS-i rakendamist plaanivad ettevõtted saaksid õppida eelnevatest kogemustest. Ühtlasi uuritakse selle kohta, mida peaks EMAS-i registreerimise protsessis üldiselt paremaks muutma ning milline on olnud institutsionaalne tugi EMAS-i rakendamise protsessis ning selle järgselt. Taoline info on oluline eelkõige sellega tegelevatele ametkondadele ning tugistruktuuridele.

2.3. Uurimuse tulemused

Uurimuse tulemusel selgus, et Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonid on erineva suuruse ja tegevusalaga ning nende kogemus keskkonnajuhtimise valdkonnas on eri pikkusega. Samas aga saab nende puhul leida ühisosa EMAS-i rakendamise tulemustest.

Kirjanduse ülevaatele tuginedes saab väita, et kuna EMAS määruse kehtiv redaktsioon on mõeldud rakendamiseks kõikide tegevusalade organisatsioonides, olenemata selle suurusest või varasemast kogemusest keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamisel, on ka organisatsioonide keskkonnaaruannetes kajastatav teave erinev. Esitatavad nõuded on pigem üldjoonelised ning organisatsioonid ise peavad kindlaks tegema enda tegevuse olulisemad keskkonnaaspektid. Lisaks ei ole ette antud kohustuslikku aruande mahtu, mistõttu võivad keskkonnaaruanded olla vägagi erineva pikkusega. Seda kinnitas ka Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonide keskkonnaaruannete võrdlus. Viimaste avalikustatud aruannete mahud esitati tabelis 2. Sarnaselt Erkko et al uuringu tulemustega Soomes, saab Eesti EMAS organisatsioonide keskkonnaaruannete põhjal väita, et nendes esitataval informatsioonil puudub ühtne esitusviis.

Erinevalt aga Skolaudis et al Kreeka ettevõtete põhjal koostatud uuringust ei kehti Eesti organisatsioonide puhul seos organisatsiooni suuruse (töötajate arvu) ning keskkonnaaruande mahu vahel. Ei saa väita, et suuremate organisatsioonide aruanded oleksid mahukamad kui väikeste omad. Küll aga esineb tugev positiivne korrelatsioon ($R=0,81$) keskkonnaaruande mahu ning EMAS-i rakendamise aastate vahel – organisatsioonides, kus EMAS-ile vastavat keskkonnajuhtimissüsteemi on rakendatud kauem, on üldjuhul ka mahukamad keskkonnaaruanded. Samas ei saa seda seost pidada tingimata põhjuslikuks, kuna need organisatsioonid, mis on EMAS-it rakendanud teistest oluliselt kauem (AS Tallinna Vesi, Eesti Energia AS Iru Elektri jaam, Ecoprint AS), on kõik ka äriettevõtted ning omasid varem ka ISO 14001 sertifikaati. Neile kolmele järgnes aruande mahult OÜ Werrowool, mis on samuti äriettevõtte ning omab ISO 14001 sertifikaati. Kõige vähemahukamad aruanded on avaliku sektori asutustel, mis ISO 14001 sertifikaati ei oma ning mis on EMAS registreeringu omandanud viimase kolme aasta jooksul (vahemikus 2013-2015).

Niisiis sai EMAS registreeringuga organisatsioonide keskkonnaaruannete põhjal järeldada, et aruannetes esitatav teave on organisatsiooniti erinev. Samas esines ka seos

aruande mahu ning EMAS-i rakendamise aastate vahel. Küll aga ei ole töö autori hinnangul alust arvata, et see seos võiks olla põhjusliku iseloomuga.

Järgnevates alapeatükkides esitatakse tulemused intervjuudest Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonides. Alapeatükid on jaotatud kolmeks – esiteks EMAS-i rakendamine organisatsioonis, teiseks EMAS-i rakendamisest tulenev lisandväärtus organisatsioonile ning kolmandaks organisatsiooniväliste huvigruppide ja institutsioonide roll EMAS-i rakendamisel ja selle järgselt.

2.3.1. EMAS-i rakendamise protsess

EMAS-i rakendamise protsessi kohta uuriti organisatsioonidelt eelkõige seda, kuidas nad tagasivaatavalt ise seda perioodi hindavad. Nimelt kas ja milliseid raskusi esines neil EMAS süsteemi rakendamisel organisatsioonis.

EMAS-i juurutamise faasi kohta tõi viis organisatsiooni seitsmest välja aspekte, mille poolest see periood oli organisatsioonile keeruline. Enim mainiti EMAS-i juurutamise faasi töömahukust, mida nimetas kokku kolm organisatsiooni. Töömahukuse all peetakse silmas seda, et keskkonnaaruandluseks vajaminevate andmete kogumine ning süstematiseerimine ehk keskkonnatulemuste mõõtmis- ja hindamissüsteemi arendamine võtab palju aega ning on seetõttu töömahukas protsess.

Werrowool OÜ on aga heaks näiteks selle kohta, kuidas EMAS süsteem on võimalik ettevõttes rakendada väga lühikese ajaga. Nende puhul suudeti 2-3 kuuga juurutada nii ISO 14001-le kui EMAS-ile vastav keskkonnajuhtimissüsteem ning omandada vastavad akrediteeringud. Kuigi sel perioodil kasutati ka konsultantide teenuseid, langes põhiline töökoormus siiski ettevõtte töötajatele.

Iru Elektrijaamas põhjustas suure töömahukuse eelkõige ettevõtte põhiprotsesside keerukas iseloom. Keskkonnaaruande tarvis tuli kirjeldada näiteks nii tootmise, veepuhastuse ning hiljem ka jäätmeenergiaploki töö põhimõtteline skeem. Nende protsesside tehniline laad põhjustas alguses aruande kirjapanekul suurt töömahtu.

Põllumajandusameti näitel võib öelda, et EMAS-i rakendamise protsessi suur töömahukus võib omakorda kaasa tuua teisi negatiivseid aspekte nagu näiteks töötajate motivatsiooni langus. Toodi välja, et mahukate dokumentide väljatöötamine võttis palju aega ning oli võrdlemisi keeruline, mistõttu langes töörühma tahe EMAS-i rakendamisega tegeleda.

Keskkonnaministeerium tõi olulisena välja veel selle, kuidas rakendatavate põhimõtete ning tegevuste sõnastamine ning kirjapanek võtab palju aega ning on seetõttu töömahukas. Isegi kui organisatsioonis vastavaid põhimõtteid juba järgitakse, on nende koondamine kirjalikesse dokumentidesse siiski keeruline.

Lisaks töömahukusele toodi kolmel juhul seitsmest EMAS-i juurutamise perioodi negatiivse aspektina välja ka aeganõudvat selgitustegevust töötajatele. Kirjeldati seda, kuidas inimeste kaasamine nõudis keskkonnajuhtimissüsteemi juurutajatelt suurt pingutust. Inimestel oli raske mõista, miks on ettevõttel EMAS registreeringut tarvis. Inimeste kaasamine oli probleemiks just nimelt avaliku sektori organisatsioonides, mille puhul EMAS rakendub suuresti vaid töökeskkonnale kontoris. Töötajatele jäi arusaamatuks keskkonnamõju vähendamise efekt kontorihoone ressursikasutust piirates.

Ilmnes, et töötajate kaasamine oli probleemiks just neis organisatsioonides, kus eelnevalt ei olnud rakendatud ISO 14001-le vastavat keskkonnajuhtimissüsteemi ning mille põhitegevus ei ole seotud tootmisega. Nagu mainitud, esines selles valdkonnas raskusi just avaliku sektori organisatsioonides, mille puhul EMAS rakendub põhiliselt just kontoritööga seonduvate keskkonnamõjude vähendamisele. Nii Keskkonnaamet, Põllumajandusamet kui Keskkonnaministeerium mõõnsid, et töötajatele tuli EMAS-i rakendamise algfaasis põhjalikult selgitada selle süsteemi vajalikkust ning organisatsioonis valitses pigem skeptiline suhtumine.

Keskkonnaministeerium tõi veel välja selle, et oluline on kaasata EMAS-i rakendamise töörühma inimesed, kes selle vastu ise huvi tunnevad, mitte ei peaks neid tingimata juhid määrama. Keskkonnaministeeriumi näitel parenes töörühma efektiivsus tunduvalt pärast seda, kui töörühma liikmeid ei määranud osakonnajuhid, vaid see moodustati vabatahtlikkuse alusel.

Põllumajandusamet tõi välja aspekti, et EMAS-i töörühma liikmetele on selle süsteemi rakendamine üldjuhul lisatöö, mida tehakse põhitöö kõrvalt, kuid mida samal ajal ei tasustata täiendavalt. Lisaks seoti töörühma liikmeks olemise kohustus konkreetsete ametikohtadega, mis tähendas seda, et inimeste ametikohtade muutumisel võttis teatavat aega uue vastutaja jaoks EMAS-i süsteemi tundma õppimine. Selline süsteem tingis ka EMAS-i rakendamise faasi muutumist pikemaks kui plaanitud.

Peale nimetatud aspektide valmistas EMAS-i juurutamisel raskusi ka näiteks töötajate vaikiv hirm ressursikasutuse piiramise ees ning keskkonnaaruande koostamise keerukus.

Kusjuures mitte ükski Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonidest ei ole selle juurutamisel kasutanud EMAS *easy* juhendit, olenemata sellest, et seitsmest vaatlusalusest organisatsioonist viis liigituvad oma suuruselt väikeseks või keskmise suurusega ettevõtteks.

Samal ajal ilmes, et ettevõtted, milles enne EMAS-i rakendamist oli ISO 14001-le vastav keskkonnajuhtimissüsteem, ei tunnetanud EMAS-i rakendamise protsessis suuremaid raskusi. Leiti, et EMAS-iga kaasnevate lisanõuete täitmine ei olnud kuigi keeruline. Nii Eesti Energia AS-is Iru Elektri jaam, AS-is Tallinna Vesi, kui AS-is Ecoprint oli tänu ISO 14001-le juba varem juurutatud keskkonnamõjude- ja tulemuste mõõtmise ja hindamise süsteem ning EMAS-i rakendamine ei nõudnud selle süsteemi märkimisväärset muutmist või täiendamist.

Kui EMAS-i juurutamise perioodi suurimateks raskusteks peeti aeganõudvat tööd andmete kogumisel ja aruande koostamisel ning töötajate kaasamist, siis ka rakendamise järgselt mainiti EMAS-i aruande koostamiseks kuluvat ajaressurssi kui negatiivset aspekti kolmel korral seitsmest. Seda töid välja nii Werrowool OÜ, AS Tallinna Vesi kui Keskkonnaamet.

Kolmel juhul seitsmest hinnati EMAS-iga kaasnevaks negatiivseks aspektiks ka sellest tulenevat lisakulu ettevõttele – sertifitseerimise, resertifitseerimise ja auditeerimise jaoks tehtavad rahalised väljaminekud. Nii Ecoprint, Iru Elektri jaam kui Põllumajandusamet olid seisukohal, et EMAS on organisatsioonile pigem kulukas. Põllumajandusamet lisas, et keskkonnahoidlik tegevus nõuab tihti peale täiendavaid investeeringuid, milleks aga paljudel juhtudel puuduvad rahalised võimalused.

Seega olid olulisemateks EMAS-i rakendamisel esinevateks raskusteks suur töömaht ning organisatsiooni töötajate aktiivne kaasamine sellesse protsessi. Lisaks leiti, et EMAS-i rakendamisega kaasnevad organisatsioonile märkimisväärsed kulud. Samas ei tunnetanud EMAS-i rakendamisel raskusi kuigi tugevalt need organisatsioonid, milles oli juba enne EMAS-i juurutamist olemas toimiv ning ISO 14001 standardile vastav keskkonnajuhtimissüsteem.

2.3.2. EMAS-i rakendamisest tulenev lisandväärtus

Nagu selgus kirjanduse ülevaatest, on keskkonnaarvestuse üks keskseid komponente keskkonnatulemuslikkus. Organisatsioonid peavad arvestust enda keskkonnakulude üle ning teevad pingutusi nende vähendamiseks. Nende eesmärk on parendada enda keskkonnatulemuslikkust ning sellest keskkonnaaruande kaudu nii organisatsioonisisestele

kui -välistele huvigruppidele teada anda. Ka EMAS-i rakendamise üheks põhiliseks väärtuseks peetakse keskkonna- ja finantstulemuslikkuse tõusu.

Intervjuude käigus ilmnes aga, et keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkuse hindamisel arvas neli EMAS-it rakendanud organisatsiooni seitsmest, et EMAS-i mõju sellele aspektile on vähene. Sellise seisukoha peamiseks põhjuseks oli fakt, et organisatsioonid piiraksid ressursikasutust ka ilma EMAS-it rakendamata ning kolmel juhul toimus keskkonnatulemuste hindamis- ja mõõtmisüsteem hästi ka enne EMAS-i rakendamist. Nii Eesti Energia AS Iru Elektrijaamas, AS-is Ecoprint kui AS-is Tallinna Vesi oli varem rakendatud ISO 14001 standardile vastav keskkonnajuhtimissüsteem, mistõttu ei tunnetatud, et EMAS-i rakendamine oleks nende ettevõttes keskkonnatulemuslikkust otseselt tõhustanud. Ka Keskkonnaamet leidis, et kuigi keskkonnatulemuste mõõtmine ja kajastamine on muutunud märksa teadlikumaks, ei ole EMAS otseselt nende tulemuste parenemist põhjustanud.

Samal ajal leidsid nii OÜ Werrowool, Keskkonnaamet kui Keskkonnaministeerium, et nende organisatsiooni keskkonnatulemuslikkus on pärast EMAS-i rakendamist parenenud. Keskkonnatulemuslikkuse parenemise peamiseks põhjuseks toodi keskkonnategevuse teadlikkuse kasv. Nagu mainis Keskkonnaamet, annab EMAS-i rakendamine keskkonnavalajale kokkuhoiule hoogu juurde.

EMAS-it pikemalt rakendanud organisatsioonid nimetasid EMAS-it pigem kuluks, kuna sellega kaasnev sertifitseerimis- ja auditeerimisprotsess nõuavad rahalisi väljaminekuid. Nii AS Ecoprint kui Eesti Energia AS Iru Elektriijaam tõid välja EMAS-i registreeringu saamise ning säilitamisega seotud rahalised väljaminekud, samal ajal kui ei tunnetatud otseselt süsteemi rakendamisest tulenevat finantsilist tulemuslikkust. Werrowool OÜ ja Keskkonnaamet mõnsid, et ilmselt avaldab EMAS-i rakendamine küll mõningast positiivset mõju finantstulemuslikkusele, kuid seda organisatsioonis konkreetselt ei mõõdeta.

Organisatsioonid, kes hiljuti olid EMAS-i rakendamise protsessi läbinud (Werrowool ja Keskkonnaministeerium alustasid juurutamist 2013. aastal), tunnetasid sellest ka suuremat lisanduvat väärtust keskkonnatulemuslikkusele. Põhjuseks toodi välja märgatav keskkonnateadlikkuse tõus organisatsioonisiselt. Nende puhul oli EMAS-i rakendamine ühtlasi alguseks keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamisele organisatsioonis.

EMAS-i rakendamise mõju riskide juhtimise ja võimaluste kasutamise aspektile hindasid kõik vastanud pigem väheseks ning enamuse juhtudel oli organisatsioonides ka enne

seda rakendatud toimiv riskijuhtimise süsteem. Toodi välja näiteks seda, et tänu EMAS-ile pööratakse riskidele nii-öelda topelt tähelepanu või arvestatakse ka asjaoludega, mille peale ilma EMAS-i nõudeid arvestamata ei oleks tulnud. Samal ajal hinnatakse selliste riskide realiseerumist aga ebatõenäoliseks.

Niisiis hinnati organisatsioonide riskiteadlikkust väga heaks juba enne EMAS-i rakendamist, olenemata sellest, kas organisatsioonis oli enne seda juurutatud muu keskkonnajuhtimissüsteem või mitte. EMAS-ist tulenev vähene positiivne mõju avaldub keskkonnariskide detailsemas kaardistamises.

AS Ecoprint tõi näitena välja selle, et tänu EMAS-ile pööratakse tähelepanu sellistele faktoritele, nagu naabrite tegevusest tulenevad riskid, mis mõjutavad muu hulgas ka ettevõtte enda tegevust. Samal ajal aga tõdeti, et tegelikkuses on sellised riskid minimaalsed ning seetõttu ka tulenev mõju pigem teoreetiline ning marginaalne. Keskkonnaministeerium tõi välja, et EMAS-i raames on riskide maandamise meetmed organisatsioonis küll üle vaadatud ning täiendatud, kuid tõenäoliselt oleks see toimunud ka EMAS-it rakendamata. Üldiselt ilmnes, et kuigi EMAS esitab riskide kaardistamisele ranged nõuded ning eeldab nende nõuete täitmise tõendamist, ei ole organisatsioonid selleks teinud täiendavaid pingutusi.

Suurimat EMAS-i rakendamisest tulenevat positiivset mõju täheldasid kõik vastanud organisatsiooni usaldusväarsusele, läbipaistvusele ja mainele. Pea kõik vastanud leidsid, et keskkonnaaruande koostamine ja avalikustamine mõjub organisatsiooni mainele positiivselt ning muudab seda läbipaistvamaks. Taoline tulemus on ootuspärane, kuna keskkonnaaruande avalikustamise kohustus on ka see, mis kõige enam eristab EMAS-it teistest keskkonnajuhtimissüsteemidest, seal hulgas ISO 14001-le vastavast keskkonnajuhtimissüsteemist. Kõik EMAS registreeringuga avaliku sektori asutused leidsid, et EMAS-i rakendamisega saavad nad olla eeskujuks teistele asutustele ja ettevõtetele ning see oli ka EMAS-i juurutamise üheks olulisemaks põhjuseks.

OÜ Werrowool leidis, et EMAS aitab kaasa nende brändi tuntusele. Kuigi tegemist on asutamisest alates olnud väga keskkonnateadliku ettevõttega, leidsid nad, et EMAS-i rakendamine muudab seda aspekti sisulisemaks. Tõdeti, et ettevõtte kliendid seostavad nende tegevust üpris tugevalt keskkonnahoiuga. Samal ajal tunnistati aga seda, et klientide brändi- ja keskkonnateadlikkus ei ole kuigi suuresti seotud tehtava ostuotsusega. Ka AS Ecoprint leidis, et kuigi ettevõtte kliendid seostavad nende tegevust keskkonnateadlikkusega ning ettevõtte ise

teeb selle nimel pingutusi, et seda seost tekitada ja hoida, ei ole selline teadlikkus seotud brändilojaalsuse või langetatava ostuotsusega.

AS Tallinna Vesi tõi usaldusväärse, läbipaistvuse ja maine mõjuaspektina esile seda, et EMAS-it rakendades näidatakse avalikkusele ettevõtte suuremat pingutust keskkonnategevuse valdkonnas võrreldes teiste ettevõtetega. Leiti, et keskkonnaaruande avalikustamine on tõenduseks sellest, kuidas ettevõtte on teinud enamat kui teised ettevõtted. Selle kaudu tunnetati ka EMAS-i rakendamise positiivset mõju ettevõtte mainele.

Samal ajal leiti EMAS registreeringuga organisatsioonides aga, et EMAS ise on Eestis üsna vähetuntud. Isegi kui EMAS registreeringu omamine aitab mõningal määral kaasa organisatsiooni positiivsele kuvandile, siis ei piisa sellest, et viia näiteks klienti ostuotsuseni. Ecoprint AS-i tegevjuht Erika Ilisson rõhutas, et kuna EMAS ise on ühiskonnas tundmatu, ei saa see lisada väga suurt väärtust ka rakendanud organisatsioonidele. Ka OÜ Werrowool esindaja leidis, et EMAS-i vähene tuntus ühiskonnas on selle süsteemi üheks suuremaks kitsaskohaks. Nii OÜ Werrowool kui AS Tallinna Vesi mainisid, et näiteks ISO sertifikaadid on koostööpartnerite seas laialt tuntud ning aktsepteeritud. Samal ajal ei teata EMAS-ist kuigi palju.

Kõik EMAS-it rakendanud avaliku sektori asutused – Keskkonnaamet, Keskkonnaministeerium ja Põllumajandusamet – tõi EMAS-i rakendamise põhjusena välja soovi olla eeskujuks teistele asutustele. Samal ajal tõdeti näiteks Keskkonnaametis, et avalikkuse ootused nende institutsioonile keskkonnatulemuste valdkonnas ei piirdu kaugeltki asutuse igapäevatöö protsesside keskkonnavalase tõhustamisega. Pigem on oluliseks, et asutuse põhitöö tulemusel pareneks riigi keskkonnapoliitika ning -eesmärgid. Selle tõttu ei peetud seal ka EMAS-i mõju organisatsiooni mainele kuigi märkimisväärseks, ent siiski pigem positiivseks.

EMAS-i rakendamise mõju töötajate motivatsioonile, kaasatusele ja innustatusele leiti olevat pigem vähene. Kuigi OÜ Werrowool leidis, et tänu EMAS-ile edastatakse töötajatele informatsiooni süsteemsemalt ja selle kaudu avaldub teatav positiivne mõju, ei tunnetanud sama efekti teised vastanud. Pigem leiti, et töötajate kaasamine oli EMAS-i rakendades keeruline. Mainiti mõningaid töötajaid motiveerivaid aktsioone organisatsioonides, kuid ka nende mõju hinnati pigem väheseks või ajutiseks.

Keskkonnaministeerium kirjeldas, kuidas töötajate kaasamise keerukusest hoolimata on pärast EMAS-i rakendamist siiski tunnetatud teatavat töötajate suhtumise positiivsemaks

muutumist. Põhiliselt tuleneb see EMAS-i rakendamisega kaasnenud töökeskkonna parenemisest. EMAS-i rakendamise käigus on asutuses läbi viidud erinevaid kampaaniaid, mis on nii keskkonnateadlikkust ja -hooidu tõstvad, kui ka töötervishoiu seisukohast kasulikud. Näiteks korraldati asutuses prügikastide loovutamise kampaania, mille tulemusel inimesed liiguvad rohkem ning ühtlasi sorteerivad jäätmeid.

Muude EMAS-i rakendamisest tulenevate positiivsete aspektidena toodi välja positiivset kuvandit, juhtkonna suuremat kaasatust ning väärtust välismaiste koostööpartnerite silmis. Eesti Energia AS Iru Elektri jaam kirjeldas, kuidas nende viimase suurema projekti, uue jäätmepaigutuse ehitamisel tunnetasid nad, et tänu EMAS-ile oli nende jaoks koostöö välismaiste partneritega ladusam ning tõenäoliselt ka asjaajamine kiirem. Keskkonnaministeeriumi esindajad leidsid, et tänu sellele, et asutuse juhtkond on EMAS-i rakendamisesse kaasatud ning sellest huvitub, on asutuses lihtsam ka muudatusi sisse viia. Lisaks märkis Põllumajandusamet, et ilmselt on EMAS-i rakendamine tõstnud töötajate keskkonnateadlikkust.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi EMAS-i rakendamist tunnetatakse organisatsioonides pigem positiivse muutusena, siis enamjaolt ei ole tajutav lisandväärtus kuigi märkimisväärne. Olulisemateks positiivseteks aspektideks on organisatsiooni maine paremine tänu keskkonnapaigutuse avalikustamisele ning organisatsiooni töötajate keskkonnateadlikkuse tõus. Tänu teadlikkuse kasvule tajutakse üldjuhul ka keskkonnatulemuslikkuse teatavat paremist, kuid selle mõju ei mõõdetata rahalistes ühikutes.

Samal ajal leitakse, et EMAS-i vähene tuntus Eestis ei lase sel avaldada nii positiivset mõju kui määruse idee seda endas kätkeb. Kuigi keskkonnapaigutuse avalikustamine aitab organisatsioonil luua endast positiivset kuvandit, ei ole see siiski seotud näiteks klientide ostuotsusega.

2.3.3. Organisatsiooniväliste huvigruppide ja institutsioonide roll EMAS-i rakendamisel ja selle järgselt

Üldiselt on EMAS registreeringuga organisatsioonid saanud organisatsioonivälistelt huvigruppidele vähe tagasisidet EMAS süsteemi rakendamise kohta. Kõigist vastanutest tõi vaid OÜ Werrowool välja positiivse tagasiside saamise nii avaliku sektori asutustelt, valitsusvälistelt organisatsioonidelt kui mõnedelt koostööpartneritelt. Samas tuleb arvesse võtta, et põhimõtteliselt samal ajal EMAS süsteemi rakendamisega pärjati ettevõtte ka

Keskkonnasõbraliku ettevõtte konkursi võitjaks, mistõttu on raske eristada, kas positiivse tagasiside tingis EMAS-i rakendamine või keskkonnasõbraliku ettevõtte tiitel.

Lisaks mainiti seda, et EMAS on ISO 14001-ga võrreldes vähetuntud, mistõttu ei loo see koostööpartnerite silmis suurt väärtust. Vaid Iru Elektri jaam kirjeldas ühte juhtumit, mille puhul oli EMAS registreeringu olemasolu neile koostööpartnerite seas positiivset mõju omanud. Tegemist oli juba eelpool kirjeldatud mõne aasta taguse jäätmeenergiaploki ehitusega, mille raames töötati koos välismaiste koostööpartneritega. Sellel puhul tunnetas ettevõtte, et tänu EMAS-ile vastava keskkonnajuhtimissüsteemi olemasolule tõusis nende kuvand Eesti väliste partnerite silmis ning see tuli neile projekti käigus kasuks.

Viis organisatsiooni seitsmest möönis, et kasutas EMAS-i juurutamise protsessi algul ettevõtteväliste konsultantide abi. Samal ajal tõdeti, et kuigi juurutamise algfaasis võib konsultantide toest abi olla, tuleb keskkonnajuhtimissüsteem siiski endal välja töötada. Oldi seisukohal, et kuigi konsultantide soovitudest on kasu, ei tunne nõustajad üldjuhul organisatsiooni toimimist piisavalt, et keskkonnajuhtimissüsteem saaks olla maksimaalselt efektiivne.

Nii Keskkonnaministeeriumis kui Keskkonnaametis kasutati alguses konsultantide teenust, ministeeriumis tehti seda avaliku sektori asutuste keskkonnajuhtimissüsteemide edendamise programmi raames. Selles faasis oli asutusele toeks SEI Tallinn, mille spetsialistid olid abiks keskkonnajuhtimissüsteemi juurutamiseks ning dokumenteerimiseks sisendi leidmisel. Samal ajal oldi asutuses siiski seisukohal, et konsultantide teadmistest ja soovitudest on suuremal määral kasu süsteemi rakendamise esimesel aastal, pärast mida kohandatakse keskkonnajuhtimissüsteem siiski täpsemalt organisatsiooni iseloomu ning vajadusi arvestades ümber. Ka Iru Elektri jaamas kasutati EMAS-i juurutamise alguses konsultantide teenust, kuid selle mõju ei hinnatud märkimisväärseks, kuna tegelikkuses on süsteem siiski enda välja töötatud ning teadmisi selles valdkonnas täiendatud koolitustel osalemisega.

Ka Põllumajandusametis oldi arvamisel, et konsultantide kaasamine keskkonnajuhtimissüsteemi juurutamise protsessi alguses on oluline. Toodi välja seda, kuidas väline tugi on vajalik süsteemis paremini orienteerumiseks. Lisaks leiti kasu olevat erinevatest vorminäidistest, millele toetudes oli lihtsam enda organisatsioonis süsteemi käivitada.

OÜ-s Werrowool leiti aga, et konsultantide kaasamine EMAS-i rakendamisel oli väga positiivne. Kuigi paralleelselt konsultantide kaasamisega uuriti ka iseseisvalt EMAS-i

süsteemi kohta, oldi seisukohal, et konsultantide töö oli selles valdkonnas pädev. Ettevõtet valmistati nende enda arvamusel keskkonnajuhtimissüsteemi auditiks ette suisa pingelisemalt kui auditi läbimiseks vajalik oleks olnud.

Lisaks konsultantide pädevusele hinnati Werrowoolis kõrgelt avaliku sektori asutuste omavahelist suhtlust. Leiti, et see toimis ladiusalt ning asutuste kontaktisikud olid abivalmid ning motiveerivad. Toodi välja seda, et just EMAS-i rakendamise plussiks võrreldes ISO standarditega on avaliku sektori asutuste põhjalikum tugi rakendamise protsessis.

EMAS-i registreerimise protsessi puhul suuremaid puudusi ei täheldatud. Pigem oldi arvamusel, et süsteem ning suhtlus avaliku sektori asutuste vahel toimib ladiusalt. Ühel juhul toodi välja vajadust rohkem propageerida EMAS *easyt* kontoripõhiste organisatsioonide keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamisel.

Lisaks sellele mainiti potentsiaali avaliku sektori aruandlusnõuete efektiivsemaks muutmisel ning ühildamisel. Et EMAS nõuab keskkonnaaruande koostamist, võiks see teatavatel juhtudel endaga kaasa tuua ka muu bürokraatliku halduskoormuse vähenemise. Eestis kehtib erand keskkonna kompleksloaga ettevõtetele, kes tänu EMAS-ile vastava keskkonnaaruande esitamisele peavad kompleksloa jaoks kontrolli harvem läbima. AS Tallinna Vesi esindaja hinnangul võiks sellised erandeid rakendada ka teiste keskkonnaandmete esitamise nõuetel. Näitena toodi välja jäätmearuanne, mille esitamise tihedust võiks keskkonnaaruannet esitavate organisatsioonide puhul vähendada.

Intervjuudest selgus, et organisatsiooniväliste huvigruppide kontekstis EMAS-i rakendamine kuigi märgatava mõju ei avalda, kuna EMAS ise on Eesti ühiskonnas vähetuntud. Organisatsiooniväline tagasiside rakendatud keskkonnajuhtimissüsteemile on üldjuhul minimaalne või suisa olematu. Samal ajal ollakse rahul avaliku sektori asutuste ning konsultantide teenuste toimimisega, kuigi mööndakse, et keskkonnajuhtimissüsteemi juurutamisel ei saa siiski loota vaid konsultantide teadmistele. Hästitoimiva süsteemi loomiseks tuleb konsultandi abiga paika pandud süsteemi organisatsiooni vajadustele ja tööloomule vastavalt järjepidevalt kohandada.

2.4. Tulemuste tõlgendus ja järeldused

Magistritöö raames viidi läbi intervjuud kõigis Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonides, millest kolm on avaliku sektori asutused ning neli äriühingud.

Organisatsioonide kogemus EMAS-i rakendamisel on erineva pikkusega ning nende varasem taust keskkonnajuhtimissüsteemide juurutamisel erinev. Samal ajal avaldusid aga mitmed ühised jooned nii EMAS-i juurutamise protsessis kui selles, kuidas organisatsioonid tunnetavad EMAS-i rakendamisest tulenevat lisandväärtust.

Töö autor sõnastas peamise uurimisküsimuse – kuidas tunnetavad Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonid EMAS süsteemi rakendamisest tulenevat lisandväärtust. Intervjuude tulemusi arvesse võttes võib järeldada, et tajutav lisandväärtus ei ole üldjuhul kuigi märkimisväärne. Kuigi EMAS-i rakendamine avaldab organisatsioonidele teatavat positiivset mõju, kaasnevad sellega ka kulud. Kulused ja tulused aga ei kõrvutata omavahel, kuna neid ei arvestata enamasti rahalistesse ühikutesse, v.a sertifitseerimiseks jms tehtavad rahalised väljaminekud.

EMAS-i rakendamisest leidsid suurimat väärtust lisanduvat need organisatsioonid, milles varem ei olnud keskkonnajuhtimissüsteemi rakendatud. Suurim kasu EMAS-i juurutamisest avaldub organisatsiooni keskkonnateadlikkuse tõusus ning positiivses kuvandis ja maines. Tänu EMAS-i rakendamisele hakkasid organisatsioonid teadlikult kaardistama enda tegevusega seonduvaid keskkonnaaspekte ning nii positiivseid kui negatiivseid mõjusid. Selle tulemusel muutusid töötajad, eelkõige EMAS-i rakendamise töörühma liikmed, tunduvalt teadlikumaks organisatsiooni tegevusega kaasnevatest keskkonnamõjudest. Organisatsiooni heale kuvandile avaldab EMAS mõju eelkõige tänu keskkonnuaruande avalikustamise nõudele. Organisatsioonid leiavad, et tänu sellele on nende tegevus läbipaistvam ning maine positiivsem.

Samu efekte ei tunnetatud aga kuigi tugevalt nendes organisatsioonides, kus enne EMAS-i juurutamist oli välja töötatud toimiv keskkonnajuhtimissüsteem. Kuigi Euroopa Komisjoni hinnangul lisab EMAS organisatsioonidele märgatavalt suuremat väärtust kui sarnane keskkonnajuhtimissüsteemide standard ISO 14001, ei tunneta organisatsioonid ise seda vahet nii märkimisväärselt. Võib järeldada, et need aspektid, mille poolest erineb EMAS süsteem ISO 14001-st, ei oma organisatsioonide jaoks praktiliselt märkimisväärt väärtust ning EMAS-i rakendamisest tulenevat väärtust tunnetatakse siis, kui organisatsioonis puudub eelnevalt toimiv keskkonnajuhtimissüsteem.

Lisaks saab EMAS registreeringuga ettevõtete kogemusele tuginedes väita, et üldjuhul hinnatakse positiivselt konsultantide kaasamise mõju keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamise algfaasis. See tähendab, et konsultantide abiga töötatakse välja esialgne süsteem,

mida hiljem vastavalt vajadusele kohandatakse. Samal ajal ei saa väita, et konsultantide abiga välja töötatud süsteem oleks tingimata organisatsiooni vajadusi arvestades kõige efektiivsem, kuna üldjuhul ei tunne konsultandid organisatsiooni toimimist ning protsesse piisavalt põhjalikult. See tähendab, et nemad saavad ette anda vaid üldise raamistiku süsteemi arendamiseks, kuid mitte seda lõpuni valmis luua.

Intervjuudest ilmnes, et üheks EMAS süsteemi suuremaks nõrkuseks ja negatiivseks aspektiks seda rakendanud organisatsioonide silmis on selle vähene tuntus Eestis. EMAS-i vähene tuntus avaldub kahel tasandil – nii koostööpartnerite seas kui ühiskonnas laiemalt. Kuna EMAS-i süsteemi ei teata ning selle nõudeid ega tagamaid ei tunta, ei mõisteta ka seda, kui võrd suure pingutuse organisatsioonid selle sertifikaadi omandamiseks tegema peavad. Eeldatavasti ei olda teadlikud ka sellest, et EMAS-ile vastav keskkonnanaruanne on sõltumatute tõendajate kinnitatud ning organisatsioonid läbivad selleks üpriski põhjaliku auditi protsessi. See aga tähendab, et EMAS-it rakendanud ettevõtete ringist väljaspool ei avaldu selle läbipaistvus ning usaldusväarsus nõnda ilmselgelt, kui süsteemi välja töötanud asutused seda ise kuulutavad.

Et EMAS on Euroopa Liidu institutsioonides välja töötatud ning selle eest vastutavad liikmesriikides pädevad avaliku sektori asutused, võiks ka selle probleemi lahendamisel olla oluline roll just avalikul sektoril. Ühest küljest saaksid pädevad asutused võtta enda kanda aktiivse vahendaja rolli Eestis registreeritud organisatsioonide ning Euroopa kogukonna vahel, et EMAS organisatsioonid tunneksid end osana suuremast ning toimivast süsteemist. Teisalt tuleks EMAS-it Eesti ettevõtete seas rohkem tutvustada ja propageerida, et see saaks enam levida, kogu ühiskonnas tuntust koguda ning seeläbi ka rakendanud organisatsioonidele suuremat väärtust lisada.

EMAS-i suurimaid erinevusi võrreldes teiste keskkonnajuhtimissüsteemidega, seal hulgas ISO 14001-ga on keskkonnanaruande koostamise ja avalikustamise nõue. See näitab, et soovitakse asetada suurt rõhku suhtlusele ning see peaks olema ka üks süsteemi eeliseid teiste ees. See eelis ei tundu aga avalduvat Eesti organisatsioonide seas.

Keskkonnanaruande avalikustamise nõue peaks tagama toimiva suhtluse ettevõtteväliste huvigruppidega. Samal ajal ISO 14001 peaks olema suunatud pigem ettevõtte sisse. Tegelikult näib olukord aga olevat vastupidine ning ISO 14001 standardi olemasolu toob organisatsioonidele näiteks koostööpartneritelt enam positiivset tagasisidet kui EMAS.

EMAS-i nõutav keskkonnaaruande avalikustamine ei näi saavutavat soovitud efekti just seetõttu, et Eesti ühiskonnas on EMAS vähetuntud. Ei olda teadlikud sellest, mida EMAS endast kujutab ning puudub laiem arusaam selle süsteemi kõrgest kvaliteedist ning auditeerimise kaudu tagatud sõltumatusesest.

Kui EMAS registreering oleks koostööpartnerite poolt enam hinnatud, võiks see omada olulist rolli näiteks hankekonkurssidel. Kuna EMAS registreeringuga organisatsioone on Eestis veel vähe, ei saaks EMAS-it seada otseselt hanke kvalifitseerumistingimuseks. Küll aga võiks EMAS-ile vastava keskkonnajuhtimissüsteemi olemasolu või keskkonnaaruande koostamine anda hankekonkursil näiteks lisapunkte. See võiks olla organisatsioonidele lisaajendiks EMAS-i rakendamisel.

Magistritöö koostamisel tehtud intervjuude käigus ei selgunud, et EMAS registreeringuga organisatsioonid oleksid saanud kuigi palju avalikku tähelepanu ja tagasisidet. Seda ilmneski seitsmest organisatsioonist vaid ühe puhul. OÜ Werrowool sai EMAS süsteemi rakendamise ajal võrdlemisi tiheda avaliku tähelepanu osaliseks, kuid nagu ka ettevõtte ise seda tunnustab, ei ole võimalik öelda, et EMAS oleks olnud selle tähelepanu põhjustajaks. Pigem muutis neid meediale atraktiivseks keskkonnasõbraliku ettevõtte konkursi võitjatiitel.

Siinkohal oleks paslik kaaluda, kas ka EMAS-ile vastavaid keskkonnajuhtimissüsteeme ning neid rakendavaid organisatsioone saaks omavahel võistleva panna ning seeläbi süsteemile enam avalikku tähelepanu tõmmata. Iseenesest korraldatakse taolisi konkursse Euroopa Liidu tasandil ning ka Eesti organisatsioonidel on võimalik neist osa võtta. Samal ajal ei leia need märkimisväärset tähelepanu ega kajastust Eesti meedias ja ühiskonnas. Kohaliku tasandi võistlus võiks pakkuda organisatsioonidele suuremat võimalust enda pingutusi keskkonnajuhtimise ja keskkonnaarvestuse valdkonnas tutvustada.

Samal ajal kerkib aga küsimus konkursi korraldamise mõttekusest, kui potentsiaalseid võistlejaid oleks vaid seitse, seejuures neist kolm avaliku sektori asutust ning neli äriühingut. Konkursi organiseerimise otstarbekust tõstaks jällegi suurem EMAS organisatsioonide arv, kuna siis oleks ka konkurents tihedam.

Ühtlasi on teada, et Keskkonnaministeeriumi viimaste aasta tegevuskavasse (2007-2013) oli sisse kirjutatud eesmärk kasvatada EMAS registreeringuga ettevõtete arvu 10-le aastaks 2013. Praegu on selge, et see eesmärk ei saanud täidetud, kuid siiski on registreeringute arv tasaselt tõusnud. Olemasolevate andmete põhjal on raske hinnata, kas

registreeringuga organisatsioonide arvu kasv on seotud avaliku sektori institutsioonide teavitus- ja toetustööga või pelgalt ettevõtete keskkonnateadlikkuse kasvuga.

Seniste keskkonnajuhtimissüsteeme propageerivate programmide initsieerijaks on olnud Keskkonnaministeerium. Praegusel andmetel aga ministeeriumil uusi sarnaseid projekte plaanis ei ole. See seab kahtluse alla EMAS-i leviku märgatava kasvu tõenäosuse ning pigem võib esile kutsuda isegi vastupidise efekti. Nagu selgus intervjuudest pikemat aega EMAS-it rakendanud organisatsioonides (Eesti Energia AS Iru Elektri jaam, AS Tallinna Vesi ja AS Ecoprint), nähakse EMAS-it ettevõttele pigem kuluna. Juhul kui ettevõtted ei hakka EMAS-is leidma suuremat lisandväärtust, võivad ühel hetkel kulud kergesti ka saadava kasu üle kaaluda.

Eelmainitud Keskkonnaministeeriumi tegevuskava aastateks 2007-2013 sisaldas endas selgelt keskkonnajuhtimissüsteemide leviku laiendamise eesmärki. Pärast 2013. aastat ei ole aga riiklikul tasemel uut keskkonna tegevuskava koostatud, mis seab kahtluse alla eelneval perioodidel seatud eesmärkide sihipärase täitmise jätkamise.

On selge, et keskkonnaarvestuse ning ka keskkonnajuhtimissüsteemide propageerimisel laiemalt saaks kanda olulist rolli just avalik sektor. Seda nii läbi teavitustöö ühiskonnas kui organisatsioonide toetamise nende süsteemide rakendamisel. Avaliku sektori võimuses on ühest küljest finantsilise ja regulatiivse toe pakkumine keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamisel, aga ka tugi teadmiste näol. Näiteks EMAS-i pädevad asutused ning süsteemi koordineerijad riiklikul tasemel suudavad anda head nõu juurutamise protsessis. Need ettevõtted, kes sellega kokku on puutunud, on ka sellele positiivset tagasisidet andnud, samas kui paljud ei ole institutsioonidelt tuge saanud.

Rakendatavate meetmete hulgas võib antud kontekstis kasulikuks osutada:

- riikliku keskkonna tegevuskava koostamine ning keskkonnaalaste eesmärkide püstitamine;
- initsiatiivide korraldamine keskkonnajuhtimissüsteemide, eelkõige EMAS-i leviku suurendamise eesmärgil;
- initsiatiivide korraldamine eesmärgiga tõsta ühiskonna keskkonnateadlikkust, sh keskkonnajuhtimissüsteemidest ning EMAS-ist;
- EMAS registreeringu olemasolu arvessevõtmine hankekonkurssidel;
- regulatiivsete soodustuste võimaldamine EMAS-i nõuetele vastavat keskkonnuaruannet koostavatele organisatsioonidele (nt ei pea muid keskkonna-

tegevusega seotud aruandeid, nt jäätmearuannet, nii tihti/põhjalikult esitama kui keskkonnuaruannet mitte koostavad organisatsioonid).

Niisiis peaks avaliku sektori pädevad asutused kasutama ära iseenda potentsiaali keskkonnuarvestuse propageerimisel nii teiste avaliku sektori organisatsioonide kui äriettevõtete seas. Konkreetselt EMAS määruse puhul on suurimaks kitsaskohaks selle vähene levik. Haarde suurendamine aga aitaks muuta EMAS-it rohkem tuntuks, mis omakorda tähendaks, et seda rakendanud organisatsioonid tunneksid sellest ka suuremat lisandväärtust.

KOKKUVÕTE

Keskkonnaarvestus on valdkond, mis tegeleb nii rahalistes kui mitterahalistes ühikutes esitatava keskkonnakulusid kajastava teabe kogumise, analüüsimise ja kasutamisega, eesmärgiga parendada organisatsiooni keskkonnatulemuslikkust, toetada selle keskkonnajuhtimissüsteemi ning edastada teavet huvigruppidele. Magistritöös käsitletakse keskkonnaarvestuse olemust, arengut, keskseid aspekte ning nende rolli keskkonnajuhtimissüsteemides.

Magistritöö uurimisobjekt oli Euroopa Keskkonnajuhtimis- ja keskkonnaauditereimissüsteem (EMAS), mida uuriti Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonide baasil. Nendeks on Keskkonnaamet, Keskkonnaministeerium, AS Ecoprint, AS Tallinna Vesi, Eesti Energia AS Iru Elektri jaam, Põllumajandusamet ning OÜ Werrowool. Uurimuse eesmärk oli välja selgitada, millised on EMAS-i rakendamise väljundid Eesti organisatsioonides. Töö autor sõnastas peamise uurimisküsimuse – kuidas tajuvad Eesti EMAS registreeringuga organisatsioonid EMAS süsteemi rakendamisest tulenevat lisandväärtust.

Magistritöö eesmärk sai täidetud ning eelloetletud organisatsioonides tehtud intervjuude põhjal saadi teada, millistele aspektidele EMAS enim mõju avaldab. Selgus, et suurimat EMAS-i rakendamisest tulenevat lisandväärtust tunnetavad seda rakendanud organisatsioonid eelkõige parenenud maines, usaldusvääruses ja läbipaistvuses. Selle põhjuseks on EMAS-i registreeringu saamiseks kohustusliku keskkonnaaruande koostamine ning avalikustamine. Organisatsioonid tunnetavad, et tänu avalikule keskkonnaaruandele on nende maine parenenud ning nad on oma tegevusega eeskujuks teistele organisatsioonidele.

Lisaks paremale mainele avaldab EMAS-i rakendamine lisandväärtust ka keskkonnatulemuslikkuse parenemise kaudu. Selle peamiseks põhjuseks on organisatsioonide keskkonnateadlikkuse kasv tänu keskkonnatulemuste mõõtmis- ja hindamissüsteemi juurutamisele ning täiustamisele. EMAS-i mõju teistele aspektidele nagu riskide juhtimine ja võimaluste kasutamine ning töötajate innustus, kaasatus ja motivatsioon, hinnati pigem väheseks või olematuks. Samal ajal ilmnes, et EMAS-i rakendamisest tunnetavad

lisandväärtust enam need organisatsioonide, milles ei olnud eelnevalt juurutatud keskkonnajuhtimissüsteemi. Need organisatsioonid, mille keskkonnajuhtimissüsteem vastas enne EMAS-i juurutamist standardile ISO 14001, tajuvad EMAS-it enamasti ka suurema kuluna kui need, kellel ISO 14001 sertifikaat puudub.

Intervjuude põhjal järeldub, et EMAS-i rakendamisest tajutav lisandväärtus ei ole kuigi märkimisväärne. Kuigi EMAS-i rakendamine avaldab organisatsioonidele teatavat positiivset mõju, kaasnevad sellega ka kulud.

EMAS-i rakendamise mõjukamate negatiivsete aspektidena ilmneseid juurutamise protsessi ning keskkonnaaruande koostamise töömahukus. Lisaks valmistas mitmel juhul raskusi organisatsiooni töötajate kaasamine EMAS-i rakendamisel.

EMAS-i registreerimise protsessis kitsaskohti välja tuua ei osatud ning selle toimimisega oldi organisatsioonides rahul. Küll aga nimetati EMAS-i enda suure nõrkusena selle vähest tuntuust Eestis, eelkõige võrreldes sarnase keskkonnajuhtimissüsteemi standardi ISO 14001-ga. Kuna EMAS-i registreerimise protsessis on pädevaks asutuseks avaliku sektori asutus ning EMAS ise on välja töötatud avaliku sektori institutsioonis, Euroopa Komisjonis, võiks ka kirjeldatud probleemi lahendamisel olla oluline roll just avalikul sektoril. Selleks, et EMAS-i tuntus kasvaks, peaks tõusma seda rakendavate organisatsioonide arv. Keskkonnaministeerium ning selle haldusala asutused peaksid jätkama projekte EMAS-i propageerimiseks nii avalikus kui erasektoris. Ühtlasi on avaliku sektori asutuste võimuses pakkuda keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamisel nii rahalist tuge kui nõuandeid juurutamise protsessiks. Senine kogemus näitab, et konsultantide abi EMAS-i rakendamise alguses hinnatakse organisatsioonides enamasti pigem kõrgelt.

Samal ajal puudub aga riigis praegu kehtiv keskkonna tegevuskava, mis sätestaks konkreetsed eesmärgid ja tegevused keskkonnaarvestuse ja keskkonnajuhtimise valdkonnas. Seega tuleks riiklikul tasemel esiti kokku leppida, kuivõrd soovitakse näha EMAS-i rakendamise kasvu Eesti organisatsioonide seas ning seejärel määratleda konkreetsed tegevused selle protsessi hoogustamiseks. Lisaks tuleks asetada rõhku ühiskonna teadlikkuse kasvule EMAS-i olemasolust ning olemusest.

SUMMARY

ENVIRONMENTAL ACCOUNTING AND THE ADDED VALUE FROM ITS IMPLEMENTATION

Krislin Kivi

Environmental accounting is not a particularly new form of accounting. However, it still comprises many unsolved issues and uncertainties. Environmental accounting first emerged in the 1970s and began to spread in the end of the 20th century. One of the main prerequisites for environmental accounting to gain importance was the increasing pressure of sustainable development issues and the overall rise of environmental awareness in society.

Nowadays environmental and sustainability issues are widely covered in media and also included in national strategies and development plans. There have been several initiatives to promote environmental accounting and environmental management systems among private companies and public sector institutions. By 2015, the number of Estonian companies with certified environmental management system complying with the ISO 14001 standard has reached 504. European Eco-Management and Audit Scheme (EMAS) registration has been omitted to 7 organisations.

The aim of this work is to find out the main outcomes of implementing the EMAS system in Estonian organisations. Therefore, the research object is the Eco-Management and Audit Scheme, which was be examined based on Estonian organisations with EMAS registration. Interviews were conducted in all Estonian EMAS registered organisations.

The main research question focuses on how the Estonian EMAS registered organisations perceive the added value deriving from the implementation of EMAS system. The value added is examined through the following aspects: improved environmental and financial performance, improved risk management and opportunities, improved credibility, transparency and reputation, and improved employee empowerment, motivation and

involvement. In addition, the main downsides and negative aspects of the implementation process are addressed.

The objective of the work was met as the interviews in Estonian EMAS registered organisations revealed the aspects that the system has most impact on. As it appeared, the most substantial value added by the EMAS system is the improved reputation and credibility. That derives from the composition and publication of environmental statement which is a compulsory component of the EMAS registered environmental management system.

Besides the improved reputation, the organisations also perceive an added value of EMAS in the improved environmental performance. They acknowledge that their own environmental awareness has risen due to the implementation of environmental performance measurement and evaluation system. Therefore, the environmental performance has also enhanced. EMAS was perceived to have less or no effect on other aspects such as risk management and employee empowerment. At the same time, it became clear that the added value of implementing EMAS was perceived as more substantial in the organisations, where there was no prior experience with implementing environmental management systems.

Based on the conducted interviews it may be concluded that the value added to organisations by the implementation of EMAS was not too substantial. Even though implementing EMAS brings along positive impacts to the organisations, it also encompasses costs.

The negative aspects were the vast workload mentioned in the EMAS implementation process and in the composition of the environmental statement. Also, it was pointed out that the employees were not easy to involve in the implementation process. Another major downside of EMAS was said to be the lack of familiarity with the system among Estonian business partners and clients. ISO 14001 standards were pointed out as much better known and respected.

As the competent body responsible for the EMAS registration process is a public sector institution and the EMAS framework was developed by another public sector institution, the European Commission, then the solving of the above mentioned issue could also be done by the public sector. In order to make EMAS better known, the number of EMAS registered organisations should also increase. Therefore, the Ministry of Environment and other institutions in this administrative field should continue with initiatives to promote EMAS implementation in both, private and public sector. In addition, the public sector has the

means to provide organisations with financial support and know-how to facilitate the EMAS implementation.

Even so, before the public sector institutions are able to efficiently support the process, a new action plan should be drafted for developing environmental issues on a national level. It should be agreed on whether a growing number of EMAS registered organisations is something that the state wishes to support and if so, specific targets and actions should be set in that respect. In addition, effort should be made to increase the environmental awareness in the society and also publically promote the EMAS system.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Antheaume, N. (2004). Valuing External Costs – From Theory to Practice: Implications for Full Cost Environmental Accounting. – *European Accounting Review*. Vol. 13, No. 3, pp. 443-464.

AS Tallinna vesi keskkonnaaruanne 2013. AS Tallinna Vesi.
http://www.tallinnavesi.ee/et/Ettevot/Aruanded_ette/Keskkonnaaruanded
(13.02.2015)

Bebbington, J. , Gray, R., Thomson, I., Walters, D. (1994). Accountants' Attitudes and Environmentally-sensitive Accounting. – *Accounting and Business Research*. Vol. 24, No. 94, pp. 109-120.

Belmane, I., Dalhammar, C., Moora, H. (2002). Keskkonnajuhtimissüsteemi käsiraamat. Selgitusi ja nõuandeid ISO 14001 rakendamiseks. Säätva Eesti Instituut (SEI-Tallinn). IIIIEE, Lund University.

Comite, U. (2009). The Evolution of a Modern Business from Its Assets and Liabilities Statement to Its Ethical Environmental Account. – *Journal of Management Research*. Vol. 9, No. 2, pp 100-120.

Debnath, S., Bose, S. K., Dhalla, R. S. (2011). Environmental Management Accounting: An Overview of its Methodological Development. – *IJBIT*. Volume 5, Issue 1, pp 44-57.

Dragan, C. (2015). EU Strategy on Environmental Accounting. – *Constanta Maritime University Annals*. Year XV, Vol. 21, pp. 169-172.

Eesti Energia AS Iru Elektri jaam keskkonnaaruanne 2013. Eesti Energia.
<https://www.energia.ee/organisatsioon/iru> (13.02.2015)

Eesti Keskkonnategevuskava aastateks 2007-2013. Keskkonnaministeerium.
http://www.envir.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/keskkonnategevuskava_2007-2013_uuendatud.pdf (27.04.2015)

Eesti säästva arengu riikliku strateegia "Säästev Eesti 21" heakskiitmine. Riigikogu otsus. Vastu võetud Riigikogus 14.09.2005. - RT I 2005, 50, 396.

Eestis rakendatavate keskkonnajuhtimissüsteemide analüüs. Uurimistöö aruanne. Säätva Eesti Instituut, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus. (2008)

- EMAS. Euroopa Komisjon. http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm (06.03.2015).
- EMAS and ISO 14001: complementarities and differences. Factsheet. Euroopa Komisjon (2011). http://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/factsheet/EMASiso14001_high.pdf (6.03.2015).
- EMAS Eesti. Euroopa Komisjon. http://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/leaflet/emasleaflet_et.pdf (10.03.2015).
- EMAS organisatsioonid Eestis. Keskkonnaagentuur. <http://www.keskkonnaagentuur.ee/et/eesmargid-tegevused/emas/emas-organisatsioonid-eestis> (5.04.2015).
- EMAS register. Euroopa Komisjon. <http://ec.europa.eu/environment/emas/register/> (12.02.2015).
- Environmental Management Accounting, Procedures and Principles (2001). Ühinenud Rahvaste Organisatsioon. <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=400&nr=120&menu=35> (01.05.2015).
- Erkko, S., Melanen, M., Mickwitz, P. (2003). Eco-efficiency in the Finnish EMAS reports – a buzz word? – *Journal of Cleaner Production*. Vol. 13, pp. 799-813.
- Gadenne, D. L., Kennedy, J., McKeiver, C. (2008). An Empirical Study of Environmental Awareness and Practices in SMEs. – *Journal of Business Ethics*. Vol. 84, pp 45-63.
- Glachant, M., Schucht, S., Bültmann, A., Wätzold, F. (2002). Companies' participation in EMAS: the influence of the public regulator. – *Business Strategy and the Environment*. Vol 11, pp 254-266.
- Gibson, K. C., Martin, B. A. (2004). Demonstrating Value through the Use of Environmental Management Accounting. – *Environmental Quality Management*. Spring 2004, pp. 45-52.
- Gray, R. (2001). Thirty years of social accounting, reporting and auditing: what (if anything) have we learnt? – *Business Ethics: A European Review*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Gray, R. (2008). Social and Environmental Accounting and Reporting: From Ridicule to Revolution? From Hope to Hubris? – A Personal Review of the Field. – *Issues in Social and Environmental Accounting*. Vol. 2, No.1, pp. 3-18.
- Gray, R. (2013). Environmental, social + sustainability accounting: *Quo vadis?* – *Revista de Contabilidade e Organizações*. Vol. 17, pp 3-5.

- IFAC Sustainability Framework 2.0. (2011). Rahvusvaheline Raamatupidajate Föderatsioon. <http://viewer.zmags.com/services/DownloadPDF?publicationID=052263e2&selectedPages=all&pubVersion=1> (26.03.2015).
- IFAC (2005). Environmental Management Accounting. International Guidance Document. Rahvusvaheline Raamatupidajate Föderatsioon. <https://www.ifac.org/sites/default/files/publications/files/international-guidance-document.pdf> (26.03.2015).
- Iraldo, F., Testa, F., Frey, M. (2009). Is an environmental management system able to influence environmental and competitive performance? The case of the eco-management and audit scheme (EMAS) in the European union. – *Journal of Cleaner Production*. Vol 17, pp 1444-1452.
- ISO 14001:2004 standard. Rahvusvaheline Standardiorganisatsioon. http://www.iso.org/iso/home/store/catalogue_tc/catalogue_detail.htm?csnumber=31807 (11.03.2015).
- ISO 14031:2013 standard. Rahvusvaheline Standardiorganisatsioon. <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:14031:ed-2:v1:en> (10.05.2015).
- Jones, M. J. (2010). Accounting for the environment: Towards a theoretical perspective for environmental accounting and reporting. – *Accounting Forum*. Vol. 34, pp 123-138.
- Juurikas, K., Purju, A., Pädam, S., Rõbakova, J. (2004). Keskkonnaökonomika õpik. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.
- Keskkond ja säästev areng: õppematerjal. (2008). / Koostajad A. Kivinukk, J. Ruusmaa, M. Staak, K. Toom. Tallinn: Eesti Vabariigisliit, SA REC Estonia.
- Keskkonnaameti keskkonnanaruanne 2013. Keskkonnaamet. <http://www.keskkonnaamet.ee/organisatsioon/tutvustus/keskkonnajuhtimine/> (13.02.2015)
- Keskkonnajuhtimise edendamise kava aastateks 2012-2020./ Koostaja: Säästva Eesti Instituut, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus. (2011).
- Keskkonnaministeeriumi keskkonnanaruanne 2013. Keskkonnaministeerium. <http://www.envir.ee/et/keskkonnajuhtimine> (13.02.2015).
- Kiili, J. (2000). Sissejuhatus keskkonnapoliitikasse. *Õpperaamat üliõpilastele*. Tallinn: TTÜ Kirjastus.
- Kink, M. (2010). Rohelise poliitika arendamine. Mis on roheline majandus ja miks on seda vaja. – *Roheline majandus. Mis, milleks ja kuidas?* Tallinn: SA Innove.

- Moora, H. (2011) Keskkonnajuhtimine avalikus sektoris. Juhendmaterjal keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamiseks avaliku sektori organisatsioonides. Tallinn: Säästva Eesti Instituut, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus.
- Orlitzky, M., Whelan, G. (2007). On The Effectiveness of Social and Environmental Accounting. – *Issues in Social and Environmental Accounting*. Vol. 1, No. 2, pp 311-333.
- OÜ WerroWool keskkonnaaruanne 2013. OÜ Werrowool. <http://tselluvill.ee/tselluvill/sertifikaadid-ja-testid> (13.02.2015).
- PDCA Cycle. The Deming Institute. <https://www.deming.org/theman/theories/pdsacycle> (10.05.2015).
- Põllumajandusameti keskkonnaaruanne 2013. Põllumajandusamet. <http://www.pma.agri.ee/index.php?id=102&sub=540> (13.02.2015).
- Rahvusvaheliste standarditele vastavad keskkonnajuhtimissüsteemid. (2002). / Koostajad A. Randmer, K. Künnis. Tallinn: Keskkonnaministeerium, Eesti Keskkonnainvesteeringute Keskus.
- Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future (1987). Ühinenud Rahvaste Organisatsioon. <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm> (10.05.2015).
- Report of the World Summit on Sustainable Development (2002). Ühinenud Rahvaste Organisatsioon. <http://www.un-documents.net/aconf199-20.pdf> (10.05.2015).
- Rof, L. M., Dănuțiu, D. C. (2010). Environmental Accounting and Corporate Social Responsibility. - *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*. Vol. 19, Issue 2, pp 885-891.
- Roy, S. K. (2008). Corporate Environmental Accounting: Theoretical Underpinning of Its Methodology. – *The Icfai University Journal of Environmental Economics*. Vol. VI, No. 4, pp 29-53.
- Sertifikaatide andmebaas. Eesti Kvaliteediühing. <http://eaq.ee/sisu/sertifikaatide-andmebaas> (27.03.2015).
- Skouloudis, A., Jones, K., Sfakianaki, E., Lazoudi, E. (2013). EMAS statement: Benign accountability or wishful thinking? Insights from the Greek EMAS registry. – *Journal of Environmental Management*. Vol 128, pp. 1043-1049.
- Stanciu, I. C., Jolodoș (Udrea), A.-M., Stanciu, F. G. (2011). Environmental Accounting, an Environmental Protection Instrument Used by Entities. – *Annals of the University of Petroșani, Economics*. Vol 11(2), pp 265-280.

- Todea, N., Stanciu, I. C., Udrea, A. M. (2011). Accounting Policies on Environmental Costs and Their Calculation Method in the Entity. - *Annals of DAAAM for 2011 & Proceedings of the 22nd International DAAAM Symposium*. Vol. 2, No. 1, pp. 653-654.
- Toms, J.S. (2000), *Environmental Management, Environmental Accounting and Financial Performance*. London: CIMA Publishing, pp. 157-168.
- Trumpp, C., Endrikat, J., Zopf, C., Guenther, E. (2013). Definition, Conceptualization, and Measurement of Corporate Environmental Performance: A Critical Examination of a Multidimensional Construct. – *Springer Science+Business Media Dordrecht 2013*, pp 185-204.
- Trükifirma Ecoprint keskkonnaaruanne (2013). AS Ecoprint. <http://uus.ecoprint.ee/firmast/keskkonnategevused> (13.02.2015).
- Vasile, P., Cristina, C.-A., Mihaela, L. (2008), Green accounting – a challenge for the accounting specialist. - *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*. Vol. 17, Issue 3, pp 1387-1392.
- Wätzold, F., Bültmann, A., Eames, M., Lulofs, K., Schucht, S. (2001). EMAS and regulatory relief in Europe: lessons from national experience. – *European Environment*. Vol. 11, pp 37-48.

LISAD

Lisa 1. EMAS-i ja ISO 14001 võrdlus

Element	EMAS	ISO 14001
Üldised aspektid		
Õiguslik alus	Euroopa Liidu regulatsioon	Rahvusvaheline kommertsstandard, mida reguleerib eraõigus
Osalemine	Vabatahtlik	Vabatahtlik
Geograafiline haare	Ülemaailmselt kohaldatav (kuid fookuses Euroopa)	Ülemaailmselt kohaldatav
Fookus ja eesmärgid	Keskseks eesmärgiks on organisatsiooni keskkonnatulemuslikkuse pidev parendamine	Keskseks eesmärgiks on keskkonnajuhtimissüsteemi parendamine
Planeerimine		
Keskkonnaaspektid	Alguses tuleb koostada ulatuslik organisatsiooni keskkonnaülevaade	Tuleb välja selgitada keskkonnaaspektid; algne ülevaade on soovituslik, kuid mitte kohustuslik
Õiguslik vastavus	Nõutud on täieliku seadustega vastavuses oleku tõendamine	Kohustus järgida seadusi; vastavusauditit ei ole nõutud
Töötajate kaasatus	Töötajate ja nende esindajate aktiivne kaasatus	Ei ole nõutud (küll aga näevad nii ISO 14001 kui EMAS ette töötajate vastava väljaõppe)
Koostööpartnerid	Kontrollitud tarneahel nõutud	Vajalik info edastatakse tarneahela teistele osapooltele
Väline suhtlus	Nõutud on avatud dialoog väliste huvigruppidega; organisatsiooniväline aruandlus on nõutud keskkonnuaruande regulaarse avaldamise kaudu	Dialoog väliste huvigruppidega ei ole kohustuslik; aruande esitamist ei nõuta
Tõendamine		
Organisatsioonisisene keskkonnaaudit	Keskkonnajuhtimissüsteemi audit; keskkonnatulemuslikkuse hindamise audit; keskkonnaalane vastavusaudit	Hõlmab standardi nõuetest tulenevalt ainult keskkonnajuhtimissüsteemi
Tõendaja/audiitor	Tõendajad on akrediteeritud või litsentseeritud ning nende üle teostab järelevalvet avaliku sektori asutus; tõendaja peab olema sõltumatu	Sertifitseerijad akrediteeritakse riikliku akrediteerimisasutuse poolt; sõltumatus on soovitatav
Auditid	Dokumentide ülevaatus ning töökoha ülevaatus viiakse läbi	Standard ei kehtesta sertifitseerimise reegleid (neid

	vastavalt regulatsioonile; kontrollitakse keskkonnatulemuslikkuse parenemist; keskkonnaaruandes esitatavad andmed peavad olema kinnitatud	käsitlevad teised standardid); kontrollitakse keskkonnajuhtimissüsteemi sooritust
Erandid väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele	Tõendamissagedus on 3 aasta asemel 4 aastat; keskkonnaaruannet tuleb 1 aasta asemel kinnitada 2 aasta tagant; tõendaja võtab arvesse väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete eripärasid	Erandid puuduvad
Ametlik registreerimine	Avalikus registris on kajastatud kõik registreeringuga organisatsioonid	Puudub ametlik register
Logo	On olemas	Ei ole erialdi logo

Allikas: (EMAS and ISO 14001)

Lisa 2. Intervjuu OÜ-s Werrowool

Küsimustele vastas Ivar Heinola, OÜ Werrowool müügi- ja arendusjuht ning kaasasutaja

12.03.2015

Kas teie ettevõtte alustas nii ISO 14001 kui EMAS süsteemi rakendamist korraga?

Jah, korraga, kuna see tundus efektiivne. Erakordne oli ajaraam, mille sees me seda tegime – see võttis aega 2-3 kuud. Kuna me oleme väikeettevõtte, siis oli see võimalik, suurema organisatsiooni puhul oleks see ebareaalne.

Kas te järgisite EMAS süsteemi rakendamisel EMAS *easy* juhendit?

EMAS *easy* ei tule mulle tuttav ette. Töökorralduslikult nägi protsess välja nii, et me kasutasime konsultanti ja õppisime ka ise sealt kõrvalt. Nii et ka täna, kui me teeme näiteks 14001 ülevaatus auditit, siis töötame omapead, kuid järgime etteantud struktuuri. Küll aga süvenesime me ise nii EMAS-i kui ISO 14001 nii-öelda struktuuri ja komponentidesse.

Kui palju teie ettevõttes hetkel töötajaid on?

Hetkel on töötajaid kuus.

Mis ajendas teid EMAS süsteemi rakendama?

Sellel, miks me hakkasime EMAS-it rakendama, on peamiselt kaks põhjust. Esimene on see, et me läksime Keskkonnasõbraliku ettevõtte konkursile. Meile anti 2013. aastal kõige keskkonnasõbralikumale ettevõtte tiitel, aga anti mõista ka, et selleks, et see oleks pädev, peaks seda ka mingi keskkonnastandardiga tõendama. See tundus ka meie enda jaoks loogiline, et peaksime sellesse asjasse natuke struktuuri juurde andma, et oleksime tõsiseltvõetavad.

Teine põhjus oli see, et nad motiveerisid meid, et me läheks edasi Euroopa konkursile ja sinna ei oleks olnud mõtet minna, kui sul ei ole selliseid asju. Seal on täiesti võõrad hindajad, kes ei suudagi panna sind muidu mingisugusesse struktuuri teistega. Nii et need kaks asja – reaalne sisemine vajadus tiitli tõttu siin ja et samuti et minna väljapoole.

Seega algne initsiatiiv tuligi hoopis väljastpoolt ettevõtet?

Tegelikult pigem pooleks. Minu kolleeg, finantsinvestor siin ettevõttes, asutas kunagi sellise ettevõtte nagu Ecoprint ning temal oli seal sellest kogemus olemas. Ta arvas, et kuna me oleme läbinisti keskkonnateadlik ettevõtmise oma tootelt ja tehnoloogialt, siis me peaksime selle ette võtma. Talle oli see tee tuttav ja tema motiveeris ühelt poolt. Teiselt poolt ministeerium motiveeris seda lihtsalt tegema kiiremini.

Kas selle süsteemi rakendamise eest vastutav isik olete teie?

Vastutav isik on juhataja, sisemine eestvedaja ostu-, müügi- ja arendusjuht.

Kas teil esines EMAS-i süsteemi juurutamisel mingeid raskusi?

Tegelikult ei saaks öelda, sest meil olid ühelt poolt nõuandjad, kes olid eelneva kogemusega ja valmistasid meid pigem veidi pingelisemalt ette, kui isegi auditist läbisaamiseks oleks piisanud, mis on igati positiivne. See periood oli lihtsalt väga lühikene, seetõttu need kaks kuud oli intensiivne aeg, mille jooksul pidime kogu dokumentatsiooni ja andmed korjama, aga mingit takistust ma küll ei oska öelda.

Küsin nüüd selle kohta, mille kaudu on EMAS-i rakendamine lisanud teie ettevõttele väärtust. Nimetan erinevad aspektid ja teie saate öelda, kas ja kuidas on need teie ettevõtet mõjutanud.

Keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkus.

Konkreetselt selle standardi rakendamisest tingituna, ma arvan, et võib küll öelda, et keskkonnavaline tulemuslikkus on paranenud, kuna tegevus on teadlikum. Me juba eos mõtlesime sellele, et meie tegevus omab mõju keskkonnale. Kuna me EMAS-i rakendamiseks pidime välja tooma oma tegevuse positiivseid ja negatiivseid aspekte, siis me saime neist teadlikumaks. Ja kui meil on plaane, eesmärke, siis me toome need juba eos välja. Muidu need võib-olla ei tuleks meile pähe või me ei prioritseeriks neid näiteks keskkonna osas selles mõttes.

Finantspoole osas jah, võib öelda küll.

Kas selle raames on mõjutatud ka teie keskkonnatulemuste mõõtmis- ja hindamissüsteem?

Kindlasti on see saanud teadlikumaks ja süsteemsemaks. Hõlmame selles nüüd ka selliseid näitajaid ja tegureid, mida me enne ei vaadanudki. Toome välja ka positiivseid aspekte.

Riskide juhtimine ja võimaluste kasutamine.

Räägi palun lahti seda punkti natuke.

Riskide juhtimise poolest näiteks see, mis tuleneb vastavusest keskkonnanõuetega. Kuna EMAS nõuab, et kõik oleks tõendatud ja vastavuses, siis põhimõtteliselt peaks see viima ka riskid selles osas miinimumini.

Siin mõeldakse ilmselt nii otseseid, mis tulenevad sinu tegevusest, kui ka kaudseid riske. Riskide osas on küll mingeid nüansse, kuid mõju on väheldane. Riskiteadlikkus oli meil ka enne päris hea, ehk meil oli enda tegevusest tulenevaid negatiivseid aspekte lihtne välja tuua.

Usaldusväärsus, läbipaistvus ja maine.

Kindlasti see aitab kaasa meie brändi tuntusele ja sellele sisu kasvatamisele. Kuna me oleme väike ja arenev ettevõtte, siis ka kindlasti annab sinna olulise panuse juurde. Meil on pigem see probleem et meie keskkonnateadlikkus või keskkonnavastutustundlikkus ja siis teiselt poolt kliendi poolt tehtav ostuotsus ei ole veel liiga tugevas korrelatsioonis. Ehk et teatakse päris hästi, luuakse ka see seos keskkonnateemaga, aga sellisel määral, mis me täna oleme saavutanud, ei tehtaks meie kasuks alati ka ostuotsus. Et justkui ostuotsus omab ikka veel kaalukamaid aspekte täna, näiteks eesti tarbija hulgas.

Töötajate motivatsioon, innustumine, kaasatus.

Jah, kindlasti on mõjutanud positiivselt, selle pärast, et esiteks seda järgides sa viid informatsiooni töötajatele süstemaatiliselt. Enne see võis olla pigem juhuslik, selle tõttu ka võib-olla ebapiisav. Nüüd see toimub ikkagi pigem tihemini ja ma arvan, et me oleme suutnud selle tunnetuse viia ka oma tootmistöölise tasemele, kes on ilmselt kõige mitte-vastuvõtlikum sellistele teemadele.

Kas te olete konkreetselt selle initsiatiivi kohta saanud tagasisidet ettevõtteväliselt huvigruppidele?

Oleme küll. Kõige rohkem on ilmselt tulnud tagasisidet avaliku sektori poole pealt. Ehk on tahetud seda kajastada. Üks motivatsioon on muidugi see, et need organisatsioonid, kes ise selle teemaga seotud on, tahavad seda levitada, kuna seal on nende enda töö sees, ja nad tahavad ka endale saada tunnustust.

Teiseks on näiteks NGO-d, mis teevad sarnaseid seminare, koolitusi ja seda sõnumit levitavad. Siis nemad pöörduvad meie kui ühe näite poole ja paluvad tulla ja seda kogemust jagada. Seda ma ei oska öelda, kui palju on selles osa EMAS-il ja kui palju meie tiitlil. Ma arvan, et see tiitel on toonud rohkem teadvusesse mingile seltskonnale, et me oleme olemas ja siis on vaadatud sealjuures EMAS-i teemat.

Kindlasti on ka kööstööpartnerite hulgas, erasektoris. Nad saavad läbi meie ise ka täiendavat informatsiooni, mida nad saavad oma töös ära kasutada. Nad saavad ka oma tulemust sellega mõjutada või teha kaupa või teenust atraktiivsemaks.

Kui EMAS-i rakendamisel midagi negatiivset ette ei tulnud, siis kas pärast rakendamist on midagi negatiivset sellega seostada?

Tervikuna võin ühte asja välja tuua, kuivõrd see negatiivne on, aga siiski – kogu ressurs, ma mõtlen aja suhtes, mis sellele kulus. Nii seda ette valmistades kui ka pärast seda. Seda ei

osanud ette näha, neid töötunde, mis sellega tegelema pead ja ka pärast hoidma seda üleval ja seda ka levitama. Seda ei osanud ette näha, aga kokkuvõttes ma ei tea, kas seda vaadata negatiivsena, võib-olla see on neutraalne. Võib-olla ka see, et tahaks näha et EMAS oleks rohkem aktsepteeritud ja tuntud. ISO-t teavad kõik ja ISO keskkonnastandardite järgi tegutsevad ka ilmselt juba sajad ettevõtted. Kui võrdleme seda EMAS-i seitsmega, siis seda sisu aitaks sinna luua see, kui tuleb ettevõtteid juurde.

Kas teie plaanite EMAS-i rakendamist jätkata, registreeringut uuendada?

Jah.

Kuidas hindate ettevõttevälist tuge registreerimise protsessis?

Abistati ja see, mis puudutab teenuse ostmist, nagu me konsultantide näol seda tegime, siis see oli väga professionaalne ja see polnud, ma arvan, üldsegi kallis. Need inimesed on tipp professionaalid selles valdkonnas Eestis, kes on seda väga palju teinud, nii ISO-t kui EMAS-it. Viimast siis vähem, aga nad olid ka sellega kursis piisavalt.

Mis puudutab väljastpoolt osapooli, näiteks ministeeriumit või sealt poolt kontakte, need olid väga asjalikud, motiveerivad ja abivalmid. Võib-olla seda võikski ettevõtteid ära kasutada EMAS-it juurutades, et nad saavad tasuta *know-how*'d, sest ministeeriumi inimesed on väga motiveeritud seda asja arendama ja need inimesed teevad, ma arvan, väga palju nii-öelda sulle juba niisama ette ära ja aitavad sind ja toetavad. Seda oli küll väga palju tunda. Ma arvan, et kui sa lähed lihtsalt tegema seda ISO asja, siis võib-olla ei ole seda konteksti.

Kas registreerimise protsessis võiks midagi teisiti olla? Kas midagi võiks muuta?

Ma ei mäleta küll, et selles protsessis oleks midagi eriti keerukat olnud. See võttis küll aega, aga seal oli kaks nüanssi. Auditeeriva ettevõtte volituste pikendamisega oli seal mingi teema, mis tekitas meil ajanihke, ja lisaks me ootasime kuu aega pärast seda EMAS registreeringut. See oli ooteperiood, kuu aega, ma ei ole pädev hindama, kas see kuu aega on normaalne või lühike või on see pikk aeg. Meid see otseselt kuidagi ei häirinud.

Kommunikatsioon avaliku sektori asutuste vahel toimus imehästi. Meie ei pidanud mitte midagi seal ponnistama või tegema.

Mis on teie arvamus eestlaste üldisest teadlikkusest keskkonna osas, keskkonnajuhtimise teemast ettevõtetes. Kui palju seda väärtustatakse?

Kui me võtame selle sama enne öeldu, et ostuotsus tehaks pigem hinna alusel ennekõike ja seejärel tulevad muud aspektid, siis keskkonnateadlikkus võib olla meie valdkonnas aspekt number kolm või neli. Põhimõtteliselt Eestis ei väärtustata, võib siis öelda, ma pean silmas

massturgu. Me ei aseta ennast nišši. Kui me võtaksime oma niši, siis ma võiks öelda jah, aga tegelikult me vaatame ennast tervikuna kui laiatarbe toodet. Siis selles kontekstis ei väärtustata. Mis on omakorda minu meelest korrelatsioonis meie üldiste sissetulekute tasemega ja kultuuri arengutasemega samuti. Kui ma vaatan ise oma kogemusest Rootsit, Taanit, Soomet, siis seal, eriti Taanis ja Rootsis on keskkonnaaspekt enne hinda. See on ikka oluliselt teistmoodi.

Lisa 3. Intervjuu Keskkonnaministeeriumis

Küsimustele vastasid Kadri Tomingas (peaspetsialist) ja Ergo Pärn (nõunik) Keskkonnaministeeriumi keskkonnakorralduse osakonnast

16.03.2015

EMAS registreeringu saite te alles hiljuti, 2015. aasta alguses ning süsteemi rakendamine algas teil 2013. aastal. Kas enne EMAS süsteemi rakendamist oli teie organisatsioonis rakendatud keskkonnajuhtimissüsteem?

K. T. EMAS on meie jaoks peamine ja see hõlmab endas rohkem natuke kui ISO 14001, ehk siis me läksime kohe EMAS-i peale. Aga näiteks keskkonnakorralduse tehnoloogia osakonna ajal tehti seda protsessi osakonna tasandil mingil määral läbi juba 2006-2007. Siis vaadati osakonna tasandil keskkonnapoliitikaid ja muud sellist, aga otseselt midagi muud ei ole meil olnud.

Teie otsustasite siis ainult EMAS-i kasuks, mitte ei teinud mõlemat.

K. T. Me alustasime selles suhtes jah EMAS-ist.

Ja ISO 14001 ei ole plaaninud rakendada?

E. P. Ei ole, sest otsest vajadust ei ole. 14001 läheb ikkagi rohkem tootmise peale.

K. T. Keskkonnaministeeriumi seisukohalt on oluline, et süsteem toimiks, mitte see sertifikaat iseenesest. Peamine on toimiv süsteem, vahet pole, kas meil on ISO või EMAS-iga. Kuna meie näeme, et EMAS on olulisem kui ISO, siis me lähtume sellest.

Kui palju teil inimesi töötab siin majas?

E. P. Ütleme kuskil 220.

Mis ajendas teid EMAS-it rakendama?

K. T. Võime öelda, et see soov on meil tegelikult ammu olnud. Kuna Keskkonnaministeeriumi algatusel alustas nii-öelda Euroopa vahenditest programmi raames see keskkonnajuhtimise parem rakendamine avalikus sektoris. See programm sai Keskkonnaministeeriumi ja Riigikantselei algatusel ellu viidud ja selle raames me leidsime, et kui me eeldame seda teistelt, siis on meil endal ka kohustus näidata eeskujuna. Ütleme nii, et kui sa oled EMAS-iga ennast kurssi viinud, siis sa tead, et alati on kõige olulisem juhtkonna valmisolek ja poolehoid. Meie jaoks oli juhtkond sel hetkel just valmis ja nägi, et see on oluline. Tänu sellele me oleme siin, kus me oleme.

Kas siis initsiatiiv tuli keskkonnakorralduse osakonna poolt või juhtkonna poolt?

E. P. Ikkagi juhtkonnaga koostöös.

Formaalselt on süsteemi eest vastutav inimene ministeeriumis kantsler, nagu see on välja toodud keskkonnaaruandes. Kes on süsteemi rakendamise eest praktiliselt vastutav isik teie organisatsioonis?

K. T. See on jaotatud meie kahe vahel, selle pärast me siin kahekesi olemegi.

E. P. Sellest aastast on see jaotatud, eelmine aasta oli veel teistmoodi.

Millised raskused ilmnesid teie ettevõttes/organisatsioonis EMAS süsteemi juurutamisel?

E. P. Kogu selle asja käimalükkamine, sest tegelikult ju keskkonnajuhtimissüsteem on igas asutuses olemas, aga just kuidas sa selle ilusti kokku kirjutad, leiad selle õige sõnastuse taha oma tegevusele. Sellega läks mõni aeg. Järgmiseks läks aega rahvale selgitamisega, miks me seda teeme, kas me peame neid asju ressursside mõttes ikka hakkama niimoodi kokku võtma, miks me seda jälgime. Inimesed on ju mugavad – kogu aeg oleme üht moodi teinud, miks me nüüd teistmoodi tegema peame hakkama. Selgitamise osa tuleb sinna väga tugev juurde.

K. T. Jah, see probleem oli küll, et kui meil nagunii see süsteem on, siis milleks on siis vaja veel mingi paberi pärast hakata midagi tegema – miks ma pean nüüd millegagi arvestama hakkama – kuidas inimestele selgeks teha seda vajadust. Meie puhul oli ka alguses see probleem, et kui me tegime oma esimese töörühma, siis me lasime osakonnajuhatajatel nimetada inimesed, kes sinna gruppi tulevad. Kuna osakonnajuhataja ei küsinud, kes tahab, vaid määras inimesed, siis mõni tundis, et ta peab seda tegema vastu tahtmist, et teda on sunnitud seal olema. Oleksime pidanud võib-olla alguses kuidagi teistmoodi selle grupi kokku panema. Praegu meil on väga hea töögrupp ja me lähtusime teistmoodi selle töögrupi ümbertegemisel, kes ise tahavad panustada ja on huvitatud. Alguses me ei tulnud selle peale, et osakonnajuhatajad võiksid määrata inimesi, kes ise ei soovi osaleda.

Kui rääkida sellest, mille poolest on EMAS-i rakendamine lisanud väärtust teie organisatsioonile, siis ma nimetan nüüd neli aspekti ning palun teil kommenteerida, kas ja kuidas on need EMAS-i rakendamise tulemusel muutunud või olnud mõjutatud.

Keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkus.

E. P. Keskkonnatulemused on nüüd siis see, kuidas me ohjame oma keskkonnamõju? Ma arvan, et me oleme selle peale hakanud rohkem mõtlema. Kui enne lihtsalt oli vesi ja olid jäätmed, siis nüüd selle raames oleme loonud jäätmete sorteerimisvõimalused, oleme

vaadanud oma veeressursid üle, teinud jalgarataste parkla, et inimesed saaksid kasutada **jalgratast**.

K. T. Samamoodi ju need LED-lambid – praegu kõik väikesed lambid lähevad LED valgustusele üle.

E. P. Ja siis tahame nüüd kõik valgustorud ka välja vahetada. Siin on jällegi see vastuseis, et kuna me oleme üüripinnal, siis on vajalik majaomaniku nõusolek ja majaomanik ei taha raha kulutada, et midagi muuta.

K. T. Meil vist kõiki uusi andmeid veel koos ei ole, et võrrelda arvuliselt praegu. Finantsarvestust meil ka hetkeseisuga tehtud ei ole, aga see on mõistlik teha ära siis kui meil saab aasta mööda, et siis me saame vaadata tõesti, et kui palju meil on paberile näiteks rahaliselt kulunud ja muudele asjadele rahaliselt kulunud – et seda erinevust vaadata.

E. P. Pabrikulu saab üldse hakata sellest aastast reaalselt seirama, sest enne oli nii, et osteti mingi ports ja siis jälle osteti, nii et siis aasta kulu ei saanud. Just oligi näiteks, et 2012. aasta lõpus osteti suur kogus ja tänu sellele viskas 2012. aasta näidu kohe 800 tuhande peale ja siis 2013 langes tänu sellele. Nüüd meil on uued printerid, millest igakuiselt võtame välja, kui palju printitakse värviliselt, kui palju mustvalgelt, kui palju faksitakse.

K. T. Jah, statistikat saame paremini teha. Me oleme üritanud seda ka muuta, paremini kättesaadavaks teha.

E. P. Energiakulu on tasapisi langev, aga siit nii väga ei tule. Kui siis valgustuse pealt. Vesi on jäänud ka enam-vähem, tünnivee kasutus on jäänud stabiilseks. Tahtsime minna tsentraalvee automaatide peale, aga lihtsalt kuna see kõik oli nii palju kallim, siis ei olnud soovi.

Tundub, et põhiliselt siis keskkonnamõjude teadlikkuse kasv on tulnud tänu sellele.

E. P. Jah.

Aga kas mõõtmis- ja hindamissüsteem kui selline läks teil ka käiku siis just EMAS-iga või oli see teil juba varem rakendatud?

E. P. EMAS-iga.

K. T. Osaliselt mingeid asju sai ka enne kogutud, aga need andmed ei olnud nii lihtsasti kättesaadavad, kuna me ei ole üksinda siin majas, oleme üürnikud.

E. P. Oligi nii, et lihtsalt kui arve tuli, siis see maksti ära.

Riskide juhtimine ja võimaluste kasutamine

K. T. Saad sa konkreetsemalt seletada?

See peaks tulenema sellest, et kuna EMAS nõuab tõendamist keskkonnanõuetega kooskõlas olemise kohta, siis see peaks viima riskid minimaalsele tasemele. Võib olla, et see oli teil ka enne juba hästi.

K. T. Nii-öelda maandamismeetmed, et viia meie oluliste aspektide riskid võimalikult madalale. Ütleme nii, et see regulatsioon ja asjad enamuses toimisid meil ka enne. Osad on nii-öelda üle vaadatud, muudetud, parendatud. Mis puudutab näiteks sorteerimist ja selliseid juheneid, siis neid uuendati ja parandati küll, aga üldiselt meil olid siseveebis igasugused erinevad riskide maandamiseks mõeldud asjad juba olemas. Samas me vaatame kogu aeg üle – me hindasime just aspektid uue meetodikaga eelmise nädala alguses uuesti üle, et näha, millised on need riskid ja aspektid hetkeseisuga ning samamoodi need maandamismeetmed vaatasime uuesti üle. Seega me teeme nagunii seda ka järjepidevalt. Sellest lähtuvalt meil need riskid olid maandatud ka enne, lihtsalt meil ei olnud need võib-olla nii hästi välja toodud, kuid dokumendid olid meil kõik olemas.

Usaldusväarsus, läbipaistvus ja maine

E.P. Maine nüüd peaks olema tõusnud. Panime ka e-kirjade alla selle EMAS-i logo. Me üritame seda propageerida: all korrusel oli meil see vimpel olemas, saalis on lipp, kirjade all on logo.

K. T. Keskkonnaministeeriumi seisukohalt EMAS iseenesest on usaldusväärne. Ta on läbipaistev, sest ta on ikkagi erapooletu tõendaja poolt üle vaadatud, ta ei ole enesedeklaratsioon. Sind kontrollitakse, ta on usaldusväärne, ta on läbipaistev ja ta on kindlasti maine koha pealt väga oluline. Keskkonnaministeeriumi koha pealt on just see, et kui meie seda propageerime, eeldame seda teistelt – et nad võtavad rohkem kui seadus seda nõuab, et nad soovivad ise keskkonnahoidu parandada – siis meie jaoks on see väga oluline, et me näitame, et me tegime seda ise, me teame, mida me ka teilt nõuame.

Töötajate motivatsioon, innustus ja kaasatus

K. T. Inimesed on erinevad - on neid, kes on kogu aeg vastu ja ei võtagi midagi uut vastu, ükskõik mis asi see on, dokumendihaldussüsteem või midagi muud – inimesi on igasuguseid. Aga ma arvan, et meie töötajate puhul on see pigem positiivselt mõjutanud ja neid innustanud, nagu näiteks need istepallid – inimesed olid väga rõõmsad ja samas on see oluline ka töötervishoiu ja -ohutuse seisukohalt. Väga palju on muutunud töökeskkonna osas paremaks kui enne oli.

E. P. Enamus asju tulebki läbi töökeskkonna paranemise. Samas kui meil oli ka see prügikastide loovutamise kampaania, siis kõik korrused tulid väga edukalt sellega kaasa.

K. T. Alguses oli nii, et kui me ütlesime, et vähendame prügikastide olemasolu, et samamoodi on oluline, et sa liiguksid kogu aeg, ei istuks, teeksid regulaarseid pause, siis lähedki viid ja samas sorteerid selle prügi kohe ära, siis tuli tagasiside väga negatiivne. Siis kui me tegime aga võistluse, et see korrus, mis võidab ja kõige rohkem loovutab, saab auhinna. Kolm esimest kohta saavad auhinna. Ja ikka päris palju – 18 ühelt korruselt ja 15 teiselt korruselt – ikka päris hästi loovutati ja inimesed läksid kaasa. Oleneb, kuidas läheneda – võistlusmoment paneb pigem tööle kui palve lihtsalt ära anda. Töötajate seisukohast on igal juhul paremaks läinud, ma arvan. Ma mäletan, et kui ma audiitoriga esimest korda ringi käisin ja kõik teadsid, mis EMAS on. Meil on ka uue töötaja koolitus, kus räägitakse EMAS-i osas kõik, mis ministeeriumis on, ära. Aga siis tehtigi nalja, et EMAS – istumispallid – seos inimeste jaoks. Mitte see, et me sorteerime või vähendame keskkonnakoormust, mida me tekitame, vaid see, et istumispallid. Inimesed vaatasid oma seisukohalt, mitte niivõrd keskkonna seisukohalt.

Tuleb teil endal meelde muid aspekte, mis tänu EMAS-ile või EMAS-i tõttu on muutunud?

K. T. Mina arvan, et tänu sellele EMAS-i rakendamisele on ka juhtkond sellest tunduvalt rohkem huvitatud, ta teab sellest ja annab ka vahendeid. Varem oligi nii, et kui me soovisime näiteks töötervishoiu ja –ohutuse raames midagi paremaks muuta, siis neid vahendeid nii lihtsalt ei olnud võimalik saada. Nüüd kui me seome need omavahel, on meil võimalus töökeskkonda nii töötajale kui keskkonna koha pealt paremaks muuta.

E. P. Ongi parem võimalus siis, kui see on integreeritud ka täisjuhtmisse.

K. T. Keskkonnajuhtimissüsteem ei ole üksik vaid tervik. Ja ma rõhutan, et kuna meie puhul ongi juhtkond võtnud selle oma südameasjaks, siis on meil nüüd neid võimalusi ja vahendeid, et seda teha ja paremaks muuta. Mitte lõputult, aga meil on võimalused. Samamoodi meil on tegelikult oma initsiatiivist, et meil on oma töögrupp, lepime kokku, et inimesed ise tahavad teha. Kui me räägime vahenditest, siis me ei mõtle alati rahalisi vahendeid, vaid ka ressursi üldisemalt. Praegu meil on see olemas nii inimeste tasandil kui ka laiemalt. Kui on inimesed, kes soovivad panustada ja on valmis seda tegema, siis polegi väga palju rohkem vaja.

Te ütlesite, et oma töötajate tagasiside ja suhtumine on muutunud positiivsemaks, siis kas te asutusest väljastpoolt olete ka EMAS-i rakendamise kohta tagasisidet saanud?

K. T. Hetkeseisuga meil seda tagasisidet ei ole. Üldiselt väljapoole suhtlusest see otseselt ministeeriumi koha pealt...

E. P. Eelmine aasta, kui veel see programm käis, siis me ju ka koolitasime avaliku sektori ettevõtteid. Nemad läksid rohkem selle roheline kontori peale, mis tegelikult põhimõtteliselt sama asi. Sealt tuli ka tunnustust selle kohta, et me võtmise selle eestvedamise ja aitame teisi ja teeme ka ise.

K. T. Kui me räägime Keskkonnaministeeriumist üldiselt, siis meie põhitegevuseks on siin õigusloome, läbi mille me tegelikult nii otseselt kui kaudselt arvestame keskkonnahoidu ja muudame keskkonna olukorda parmaks. Rohelise kontori raames vaadatakse ainult kontori asju. Me olemegi kontoripõhine, aga üritame oma EMAS-i raames vaadata nii kaudseid aspekte kui otseseid aspekte ja vaadata nii-öelda seda põhitegevust ka ikkagi, et me ei lähtu ainult kontorist. Praegused tegevused, mida me oleme parandanud, on ikkagi siin kontoris.

E. P. See on see, mida me saame lihtsamalt ja kiiremini teha. Seadusloome muutmine on omaette protsess.

K. T. Meil on need maandamismeetmed olemas, et see kõik oleks korrektne.

Kuna te olete nii värskelt EMAS registreeringu saanud, siis võib-olla on seda natuke vara küsida, aga kas pärast seda juurutamise protsessi, kui EMAS on juba rakendatud, kas siis on sellega midagi negatiivseid kaasnenud? Või kas te näete mingeid ohte, mis sellega kaasneda võiksid?

K. T. Hetkeseisuga ma küll ei näe. Pigem oli meil probleemiks see inimestele selgeks tegemine alguses kui me rakendasime, et miks me seda üldse teeme. Nii-öelda see inimeste kaasa saamine ja teadlikkus.

E. P. Nüüd nad näevad, et see ongi tegelikult kogu aeg samamoodi toimunud, lihtsalt on nüüd see sõna sinna ette tekkinud.

K. T. Et me teeme selle asja formaalsemaks ja seeläbi muudame ka nende olukorda paremaks. Praegu ma küll ei oska ette kujutada mingeid üleskerkivaid probleeme.

Kui teie üldiselt pakute tuge ja nõuandeid ettevõtetele, kes EMAS registreeringut taotlema hakkavad, siis kas teie ise saate ka välist tuge registreerimise protsessis?

K. T. Algselt selle programmi raames oli SEI-Tallinn kaasatud, kes nii-öelda läbi viis seda ja aitas, aga lõpp sai meil ikka ise tehtud. Selle pärast me hindame need aspektid samamoodi üle ja hindame ära. Üldjuhul kui keegi teine sul selle teeb või aitab sul selle sisendi leida, siis see ei ole sama, ta ei tööta siin asutuses, ta ei tea kõiki neid asju täpselt nii nagu see siin on. Kõige

parema kvaliteediga keskkonnajuhtimissüsteem tuleb ikkagi siis, kui sa selle ise teed, ettevõtte inimesed selle ise teevad. Nad teavad täpselt, mida nad teevad, kuidas nad teevad ja mis on oluline.

E. P. Esimene aasta selle toega teed selle valmis, siis teed oma järgi ümber ja siis hakkab ta paremini elama.

Kui te vaatate kogu registreerimise protsessi, kas teie näete, et seal oleks midagi, mis vajaks muutmist?

K. T. Registreerimise protsess iseenesest ei olnud minu arust problemaatiline. Seal oli avaldus, mis sa pidid tegema, täitsid selle avalduse ära, tõendajalt said mõned vajalikud dokumendid, mis pidid olema. See ei olnud – pigem oli see juurutamine iseenesest – aga registreerimise protsess ei olnud keeruline.

E. P. Ma just mõtlen, et kas teistes riikides on ka ainult üks akrediteerija?

K. T. Ei, tõendajaid võib olla erinevaid, aga kuna Eestis on nii vähe ettevõtteid, siis meil on üks tõendaja. Kui tal tuleb teine valdkond, siis ta võtab selle valdkonna akrediteeringu endale juurde lihtsalt. Samas võib tulla tõendaja ka mitte Eestist, ta ei pea olema meie tõendaja. Hetkel on niimoodi jäänud, et meil on üks tõendaja. Kui keegi on huvitatud, võib ta pöörduda Eesti akrediteerimisasutuse poole ja ta saab endale selle vastava akrediteeringu, mis tal vaja on. Ei pea olema ühte. Osades on isegi nii, et ei olegi akrediteerimisasutused, vaid on litsentseerimisasutused – antakse välja mingeid litsentse erinevatele isikutele või ettevõtetele. Riikides on erinevad süsteemid selle koha pealt. Aga registreerimise protsessi kohta ma ei saa öelda midagi, seal meil probleeme üles küll ei kerkinud.

Kuidas te hindate Eesti ühiskonna üldist teadlikkust ettevõtete, organisatsioonide keskkonnajuhtimisest, keskkonnateadlikkusest?

E. P. See on järjest tõusev. Inimesed loevad, mis asjad tal on, eriti ka hakatakse neid ökomärgiseid vaatama, mis on ka üks osa sellest. Inimeste keskkonnaalane teadlikkus tõuseb igapäevaselt. Selle nimel me töötame ka siin. Kõik läbi hangete ja igal pool ikka vaadatakse, kellel on sertifikaat ja muud sellist. Kuigi see riigihangete seadus veel natuke lonkab, aga see tuleb ka varsti järgi vist süsteemile.

K. T. Kui ma mõtlen ettevõtete seisukohalt tervikuna, siis oleneb majanduse olukorrast. Ettevõtte näeb ikkagi seda, et tema jaoks on oluline see kasum, mida ta teenib ja see sõltub juba ka väga palju ettevõtte tasandist, kas ta näeb mingit kasu hetkeseisuga või ta näeb, et kui ta teeb mingi suurema investeeringu, siis see tasub talle ära mingi aja pärast. Kui me räägime

keskkonna arengust ja tehnoloogilisest innovatsioonist, siis me näeme ikkagi, et alguses tuleb teha mingi suurem investeering, kui me räägime ettevõtete seisukohast. Aga ma näen, et see on ka tõusnud, kui me vaatame üldist tendentsi. Tervikpilt on paremaks muutunud.

E. P. KIK-i [Keskkonnainvesteeringute Keskus] kaudu saab juurutamist toetada, nüüd lähevad Euroopa rahad lahti, sealt kaudu saab harida ettevõtteid ja nende seda juurutamist ja kõike.

Lõpetuseks ma uuringi mitte konkreetselt teie kui rakendanud asutuse, vaid teie kui Keskkonnaministeeriumi poolt, et mis on edasised üldised suunad ja plaanid selles vallas? Kas te plaanite veel mingeid programme, et toetada selliseid initsiatiive või propageerida?

K. T. Kui neid võimalusi tulevikus tuleb, siis tasub kindlasti kinni meil haarata, aga hetke seisuga ma ei näe, et kuskilt mingeid vahendeid on tekkimas, et me saaksime.

E. P. Ainuke ongi praegu see Euroopa ressursitõhususe meede, mis läheb lahti. Seal on ka mitmes osas, et tahame koolitada ressursiauditoreid, siis tahame koolitada ettevõtjaid just keskkonnajuhtimise valdkonnast, et ettevõtted läheksid ressursitõhusamaks.

K. T. Tegelikult me võime ka öelda, et me toetame EMAS-i ja ökomärgise rakendamist nagunii läbi KIK-i, sest praegu on meil KIK-i programmidesse ka sisse kirjutatud, et peab olema EMAS-i rakendamine või ökomärgis, me ei räägi üldisest juhtimissüsteemist. Läbi selle me tegelikult toetame neid, et kui nad näevad, et nad seda ikkagi soovivad, nad saavad seda sealt taotleda. See võimalus on, keegi ei saa öelda, et me kuidagi neid ei toeta. Samamoodi know-how'ga me toetame nii läbi kodulehe kui ka väga palju oleme koolitusi teinud selles osas ja kui keegi ühendust võtab ja tekib näiteks kindel sihtgrupp, kes midagi tahab, siis me saame alati midagi organiseerida ja korraldada. Me oleme kogu aeg valmis olnud neid aitama.

Registreerimisprotsessi juures ma tegelikult leidsin ühe asja, mis probleem meil üles kerkis. See oli see, et pädev asutus on meie allasutus. Meid registreerib reaalselt Keskkonnaagentuur. Siis korra tekkis selline asi, et kuna nad on meie allasutus, siis tavaliselt nemad küsivad meilt, kui EMAS-i registreerimine on, et siis meie vaatame üle ja anname nõusoleku. Kuidas siis enda puhul see välja hakkab nägema? Kuna aga teistes riikides on sama asutus ka iseendale nii-öelda välja andnud seda, siis tegelikult Euroopa tasandil ei olnud mingiks probleemiks see. Allasutusel on ka oma reeglistik, et nad peavad olema erapooletud, seega see ei olnud kuidagi moodi mõjutatud otsus. Samamoodi on sinna kaasatud tõendaja, kes on veel selle üle

vaadanud ja kinnitanud. Siis ei olnud see koht ikkagi lõppkokkuvõttes probleemiks meie jaoks.

E. P. Nagu kätteandminegi, kus allasutuse juht andis ministrile kätte tunnistuse. Keskkonnaametil oli jälle teistpidi, et minister andis Keskkonnaameti juhile tunnistuse.

Teistpidi me ju toetame ka Eesti Akrediteerimiskeskust, et nad hoiaksid üleval seda EMAS tõendajat.

K. T. Selles suhtes, jah, me toetame akrediteerimisasutust ka. Nüüd ei tohiks akrediteerimisasutus küll enam midagi kurta. Alguses, kui meil oli ainult kolm EMAS-it, siis nad väitsid, et neil on niivõrd kulukas ja keeruline ja neil ei tasu ära selle akrediteerimisasutus üldse olla – neid akrediteeringuid teha ja üle vaadata. Aga nüüd on tekkinud ikkagi suurem hulk neid. Süsteem peaks toimima ja ei tohiks tekkida enam seda olukorda, et neil on kulukam seda teha. Metrosertil on mitu erinevat akrediteeringut vastavalt nendele ettevõtetele, valdkonnad on erinevad. Seda ma ei tea, kui palju nad EAK-le [Eesti Akrediteerimiskeskusele] maksavad. Ma olen näiteks küsinud, et kui palju maksab mingi konkreetne asi, aga siis nad ka täpselt ei vastanud. Seletasid, et see oleneb töötajate arvust ja nii edasi, seega nad ei öelnud meile kunagi isegi ligikaudset summat. Meie tahtsime koolitustel rääkida, et kui palju see ligikaudu maksab, aga nad kunagi ei öelnud meile seda ligikaudset summat. Nüüd, kui me ise läbi tegime selle, siis me teame, mis need summad on. Aga need akrediteeringud Metrosertil on erineva algusajaga ja lõppevad erineval ajal. See peaks ikkagi mõjutama EAK-le ka kasulikumalt.

Lisaks üks asi, mis tänu EMAS-i rakendamisele on muutunud, on see, et asutuse siseselt suhtlus toimib paremini. EMAS-it seostatakse probleemide lahendamisega ning mind omakorda EMAS-iga, mille peale siis tullakse probleemidest minule rääkima. Isegi kui need probleemid ei käi otseselt EMAS-i alla, siis vähemalt saadakse probleemidest teada ja info liigub.

Lisa 4. Intervjuu Keskkonnaametis

Küsimustele vastas Rainis Uiga, Keskkonnaameti kvaliteedi- ja keskkonnajuht

17.03.2015

Kui palju Keskkonnaametis töötajaid kokku on?

Meil on selle aasta alguse andmetel 385 töötajat. See arv on järjest langenud. Kui meil alguses oli 434 ja 2013 aastal 416, siis nüüd on 385. Mul on need arvud selle pärast peas, et ma praegu just koostan keskkonnuaruannet 2014. aasta kohta.

EMAS-it te hakkasite juurutama 2011. aastal.

Jah, algust sai 2011 aastal. 2012 oli kõige suurem töö ja 2013 aasta alguses, veebruaris saime registreeringu. Kogu auditeerimine ja see protsess toimus meil ikkagi 2012.

Kas teil oli ka enne seda keskkonnajuhtimissüsteem rakendatud?

Ei olnud. Meid loodi 2009, liideti maakondlikud keskkonnateenistused, looduskaitsekeskus ja kiirguskeskus. 2010 hakkas see idee kooruma, kui erinevatele regioonijuhtidele määrati arendusprogramme. Seega 2010 juba räägiti keskkonnajuhtimissüsteemist ja see pandi ühe regioonijuhi lisäülesandeks.

Kellelt tuli initsiatiiv selle rakendamiseks?

Pigem juhtkonnalt.

Mis ajendas neid seda süsteemi rakendama?

Ma arvan, et natukene võib-olla ka Keskkonnaministeerium. Kas see just ajendas, aga erinevate konsultatsioonide jaoks saime ka eurorahadest toetust. Samas see ei ole just ajendus. Ajendus oli ikka see, et Keskkonnaamet peaks eeskujuna näitama selles osas. See oli põhiargument, miks me selle ette võtsime. Nüüd kui nendele neljale aastale mõelda, siis ega me siin midagi kardinaalselt ümber ei mõelnud. Me lihtsalt hakkasime mõningaid asju jälgima. Meie majas on natuke tobe minna inimestele selgitama keskkonnuaesmärke – meie organisatsioon ise on juba selline ja meie enda strateegia eesmärgid on sellised, seega ei olnud väga keeruline inimestele selgeks teha, miks see meile hea on.

Millised raskused esinesid teie organisatsioonis EMAS süsteemi juurutamisel?

Põhiraskus on kogu 400 inimese kaasamine. Mingi valdkonna vedajana oleks väga mõnus kui kõik 400 inimest võtaks just sinu valdkonda ka hinge. Seda muidugi kõik teavad, mille jaoks organisatsioon üldse eksisteerib, aga seda keskkonnajuhtimissüsteemi asja tuleb ikka natuke mõne inimese jaoks selgitada - et miks me ikka elektri kasutust mõõdame ja jälgime

veekasutust ja muud sellist. Pigem paljud näevad, et büroos on võitu nii vähe ja mõni kriitilisem mõtles algusaegadel, et miks me sellise asjaga üldse tegeleme – me ei tooda ju mitte midagi. Mis me siin büroohoones ikka väga keskkonda mõjutame, minimaalselt. Samas oli ka neid, kes kohe tulid asjaga kaasa, aitasid näiteks jäätmekava teha ja löid jäätmete sorteerimise juhendid. See raske pool on ikkagi see, et inimene tuleks kaasa, mõtleks, vahepeal vaataks meie keskkonnajuhtimissüsteemi infopesa, huvituks, millised erinevad kontorid paistavad oma ressursikasutuse trendidega. Inimese väljatoomine enda igapäevasest rutiinist, et ta mingil hetkel mõtleks ka nende pisikeste mõjude peale, mida me siin büroos teeme, see on paras pähkel. Ka praegu me jälle nuputame, kuidas siis sellel aastal viia nendeni seda infot, et see paneks neid jälle mõtlema, kuidas meil need trendid on.

Paljusid asju, mis me siin haldusosakonnas teeme – kes neid asju kokku võtab – neid me tegime nagunii. See ei toonud väga suurt koormust spetsialistidele. Haldusosakond nagunii jälgis, kui palju meil autod sõidavad, kui palju me bensiini kulutame. See on elementaarne juhtimine. Pigem kommunikeerimine spetsialistidele – alati saab paremini, et veel rohkem mõtleks kokkuhoiu peale. Lõpuks on väga raske hinnata, et kui palju nad siis mõtleavad selle peale.

Eks skeptikuid on alati, aga ma arvan, et enamus saavad siiski aru sellest. Samas inimesed oma igapäevatöös nagunii tegutsevad selle heaks, et keskkond parem oleks. Neile tudub see natuke bürokraatlik – et me teeme igasuguseid exceli tabeleid ja keskkonnaaruandeid – näitame igale poole, et mis me siis teeme. Mingil määral neile spetsialistidele, kes otseselt isegi ei koosta seda – mina koostan koos haldusosakonnaga – neile tundub, et jälle teeme igasuguseid auditi aruandeid ja ettepanekuid. Ma mäletan esimese koosolekuid regioonides, siis tekkis arutelu, et jälle mingi uus asi ja vist toob kaasa lisa bürokraatiat. Arvan, et enamus said aru, et see on ka Keskkonnaameti maine küsimus.

Ma nimetan järjest neli aspekti ja palun teil hinnata, kas ja millisel määral on EMAS-il teie asutuses olnud mõju nendele aspektidele.

Keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkus.

Finantstulemuslikkust me EMAS-i raames ei ole käsitletud. Meil on põhilised olnud ikka energia- ja materjalikulu. Me saame nimetada küll, et kui tõhusad me oleme, aga kuna me oleme riigiasutus, siis eesmärgid ei ole meil rahalised, kasumit me ei tooda. Sellest tulenevalt meil ei ole finantstulemuslikkust eraldi EMAS-i keskkonnajuhtimissüsteemis käsitletud.

Eks see idee kohaselt peakski tulenema otseselt keskkonnaalasest tulemuslikkusest, näiteks energiasäästu kaudu. See võib olla see avaldumise vorm.

Jah, kuidas nüüd võtta. Iseenesest on see kõik muidugi seotud – energia, elekter, soojusenergia – iseenesest me nende arvete pealt infot võtamegi. Mina aga ei nimetaks seda pigem finantstulemuslikkuseks. Mina mõtlen finantstulemuslikkuse all seda, kui kasumlikud me oleme, kui efektiivselt suudame oma protsesse läbiviia ja nii edasi. Rahalises mõõdus me tegelikult seda ei väljenda praegu. Ainult kilovattides, kuupmeetrites, kantides. Selles mõttes finantsmõõdtes me praegu ei arvesta.

Selles suhtes on seos kindlasti olemas, et EMAS annab hoogu juurde kokkuhoiule ja raha jääb üle, aga me ei too täna seda otseselt välja ja aruanded on ikka mitterahalistes mõõtühikutes, kogustes.

Kas aga keskkonnaalased tulemused on EMAS-i rakendamise järgselt muutunud?

Ikka, paremuse poole. Samas ei saa panna päris üks ühele võrdusmärki, et see kõik tänu EMAS-ile on. Eks neid vähenemisi ja kokkuhoidmisi oleks tulnud ka ilma EMAS-ita. EMAS on see, mis natukene võib-olla paneb meile kohustusi selles osas, et me seda ka välja näitaks ja kommunikeeriks välja. Näitaks, et me oleme tublid, vähendame CO₂ emissiooni ja nii edasi, aga ma arvan, et me oleksime seda teinud ka ilma EMAS-ita. Ma päris otsest seost ei tooks, et tänu sellele me nüüd oleme saanud kokkuhoidu. Eks need eesmärgid tulevad ka mujalt.

Keskkonnaameti puhul on raske rääkida – ma olen audiitoritega diskuteerinud, ma olen erinevate konsultantidega diskuteerinud – Keskkonnaamet on selles suhtes nii erinevas olukorras, et kui teie ka praegu räägite keskkonnaeesmärkidest, siis need on minu jaoks erinevalt ära lahterdatud, mis on keskkonnaeesmärgid keskkonnajuhtimissüsteemi mõistes, aga keskkonnaeesmärke on meil terve arengukava. Me peame parandama oma tegevusega veekogude heakorda, , rannikuvee heakorda, metsa juurdekasvu jälgima, et rohkem ei raiuta, maavara kaevandamised – meil on nii palju neid keskkonnaeesmärke, mis tegelikult ei kajastu keskkonnajuhtimissüsteemis. Keskkonnajuhtimissüsteemis me oleme oma EMAS-e sertifitseerimisel ikka maininud, et meie käsitusala on meie kontorid.

Riskijuhtimine ja võimaluste kasutamine.

Riskijuhtimine toimub läbi iga-aastaste riskihindamiste, mis olid meil enne EMAS-t. Need on jälle põhitegevustega seotud. Võimaluste kasutamine EMAS-i eesmärkide suhtes kujuneb meil ikkagi enam-vähem niimoodi, et kui me aasta lõpus või uue aasta algul võtame eelmise

aasta tulemusi, siis sealt saab meil töögrupp kokku, kes vaatab, kuidas saaks veel midagi paremini teha. Otseselt meil siin mingit eraldi süsteemi EMAS-e puhul ei ole, kui just mitte töörühma arutelusid käsitleda süsteemina. Pigem on üldine riskijuhtimise süsteem.

Usaldusväarsus, läbipaistvus ja maine.

Meil ei ole seda uuringut tehtud, kuidas meie mainele ja usaldusväarsusele on mõjunud, et meil on kolm aastat olnud EMAS sertifikaat. Ma ise arvan, et see natukene mõjutab. Samas ma väga sinisilmne ei ole, ma arvan, et meie inimestel, Eesti kodanikel on meile ikkagi suuremad ootused kui see, kas me oleme EMAS-ega sertifitseeritud või mitte, vaid nende ootused on meile vähe suuremad – kogu keskkonnaeesmärgid, poliitika elluviimine ja muu taoline. Iseenesest me võtsime selle ette selle pärast, et natuke eeskuju näidata.

Töötajate innustus, motivatsioon, kaasatus.

See oli nii enne kui pärast EMAS-it tegelikult normaalsel tasemel, ma ei ütleks, et EMAS-i mõju siin väga suur on. Kui minu ülesandeks on Keskkonnaametis keskkonnajuhtimissüsteemiga tegelemine, siis sellega paralleelselt pandi näiteks teise regiooni juhi ülesandeks nii-öelda motivatsioonipaketi väljatöötamine. Seega need asjad on arenenud kõrvuti, aga EMAS-i mõju hindaksin selles osas ettevaatlikult.

Oskate te nimetada veel muid aspekte, mis tänu EMAS-ile või EMAS-i tõttu teie asutuses muutusid?

Võib öelda seda, et kui me varem lihtsalt kogusime mingeid andmeid ja tegelikult nendega midagi peale ei hakanud, siis nüüd oleme selles suhtes süsteemsemad ja teadlikumad. Näiteks meil on üle Eesti EMAS-i süsteemi hõlmatud 20 kontorit ning oleme nende andmeid üritanud teha võrreldavaks ja tuua välja trende. Ja kui varem lihtsalt haldusosakond kogus andmeid ja nendega midagi suurt midagi peale ei hakanud peale enda analüüside, siis nüüd toimib kindlasti sisekommunikatsioon paremini. Saadud tulemusi levitatakse ka asutuse siseselt ning teadvustatakse paremini, miks seda üldse tehakse. Seega jah, EMAS-i suurim kasu ongi võib-olla endale teadvustamine ja sisemine kommunikatsioon.

Seega võib vist öelda, et tulemuste mõõtmis- ja hindamissüsteem on parenenud?

Jah, just täpselt.

Kas ja millist tagasisidet olete saanud EMAS-i kohta ettevõtteväliselt huvigrupidelt?

Ei ole ise eriti propageerinud eriti palju enda EMAS-i rakendamist, seega ei ole ka väga palju tagasisidet saanud. Meil toimub paar korda aastas toimub kliendinõukogu koosolek, kus on

umbes 15 meie suuremat klienti ja kus me tutvustame oma tegemisi. Seal me rääkisime ka EMAS-i rakendamisest ja saime veidi positiivset tagasisidet.

Üldiselt võib öelda, et meie asutuse puhul huvitatakse enam meie põhitegevusest, näiteks mitu ja miks me oleme kaitsealasid juurde loonud ja muud sellist. EMAS-ist eriti ei räägita.

Kas ja milliseid negatiivseid aspekte on EMAS-i rakendamisega kaasnenud?

Siin võib välja tuua ressursi, mis selle alla kulub. Minu tööst moodustab keskkonnajuhtimine umbes veerandi, suurem osa läheb küll kvaliteedijuhtimise teemadele. Aga siiski on selleks vaja lisaressursi.

Kas plaanite registreeringut ka uuendada? Miks?

Jah, ikka, hoida oma taset. Eks kõige raskem oli siiski käimalükkamise periood. Nüüd edasi jookseb süsteem lihtsamalt.

Kuidas hindate ettevõttevälisest tuge registreerimise protsessis?

Keskkonnajuhtimisprogrammid, sertifitseerimisetevõte vms.

Me küll kasutasime alfaasis konsultante, kes aitasid meil teha algset ülevaatus ja kaardistamist, kuid üldiselt oleme ise nende asjadega tegelenud.

Mida võiks selles protsessis muuta?

Ma ei oska otseselt midagi välja tuua, mida muutma peaks. Audiitoritel on oma süsteem välja töötatud, nad käivad neid asju hindamas ja see töötab. Kui võtta otseselt registreerimise protsessi, siis ma ei ole kuulnud, et ka seal midagi keerulist oleks.

Kuidas hindate Eesti ühiskonna üldist teadlikkust ettevõtete keskkonnajuhtimisest jms?

Kas seda väärtustatakse?

Ma ütleks, et see on kuskil 50/50. On ettevõtteid, kes ka ilma igasuguseid sertifikaate rakendamata on väga südamega asja juures. Tihtipeale on nii, et seda saavad endale lubada rikkamad – rikkamad, suuremad ettevõtted, kellel on selleks rohkem võimalusi ja kes maine pärast peavad seda tegema. See ei käi muidugi kõigi kohta. Igal ettevõttel ei pruugi keskkonnateemad olla esimeste prioriteetide seas, ettevõttel on muud eesmärgid.

Ettevõtted ja organisatsiooni koosnevad inimestest. Alati on inimeste seas neid, kes keskkonnast hoolivad ja ka neid, kes jäävadki prügi metsa alla viima, kummikuid lõkkesse viskama jms. See, mis toimub ühiskonnas kandub edasi ka ettevõtetesse ja organisatsioonidesse.

Lisa 5. Põllumajandusameti vastused küsimustikule

Küsimustele vastas Tiina Tubli, Põllumajandusameti maaparanduse registrite büroo peaspetsialist

Vastused saadetud e-mailiga 18.03.2015

Kas enne EMAS süsteemi rakendamist oli teie organisatsioonis rakendatud keskkonnajuhtimissüsteem?

Ei olnud

Millal selle rakendamine algas?

-

Kas see vastas sertifikaadile ISO 14001?

-

PS. EMAS rakendamine algas umbes juunis 2010. Keskkonnajuhtimise põhimõtete rakendamise töörühm moodustati ametlikult 20. juuli 2010 käskkirjaga nr 1-2/72.

Mis ajendas teie ettevõtet/organisatsiooni EMAS süsteemi rakendama?

Kuna Põllumajandusamet loodi 1. jaanuaril 2010. aastal Taimetoodangu Inspektsiooni, piirkondlike maaparandusbüroode ja Maaparanduse Ehitusjärelvalve- ja Ekspertiisibüroo ühendamisel, siis oldi huvitatud uue positiivse kuvandi loomisest ja üldiselt uuendustega kaasaminemisest. Ajendas toonane võimalus saada projektirahade toel nõustamist rakendamisel (nõustas SEI, projekti juhtis Keskkonnaministerium).

Kellelt tuli selleks initsiatiiv?

Peamiselt peadirektorilt (Illar Lemetti)

Kes on süsteemi rakendamise eest vastutav isik teie organisatsioonis?

Keskkonnapoliitika rakendamise eest vastutab peadirektor (Indrek Halliste).

PS. Keskkonnajuhtimise koordinaator (määratud käskkirjaga koos töörühma liikmete nimekirjaga) vastutab elluviimise, korraldamise jms eest. Keskkonnategevuskavas omakorda määratakse täpsemalt töörühma liikmete vastutused igaaastaselt.

Millised raskused esinesid teie ettevõttes/organisatsioonis EMAS süsteemi juurutamisel?

Vähene huvi töötajate tasandil. Töötajate poolt vaikiv hirm, et sellega kaasneb kärpimine (autode vähendamine, ressursside seiramisel kõrvutamise keskuseti jne). Seda kõike ka tehti, aga kokkuhoiuvõimaluste leidmine toimuks sõltumata EMASi rakendamisest.

Kuna toetusmeetmeid EMASi rakendamiseks pole (töötasu vms), siis sisuliselt oli see lisatöö, mida ei tasustata. Keegi ei tee lisatööd erilise entusiasmiga. Vb ka seetõttu kipus juurutamise protsess venima. Samuti ka seetõttu, et selle ülesande saanud vahetasid ametikohti ja uus pidi jälle endale pildi ette looma, milleks kulus aega. Raskuseks kujunes vähesel määral ka see, et EMAS nõuab ohtralt erinevate mahukate dokumentide väljatöötamist, mis olid piisavalt ajamahukad ja arusaamatud (palju tundmatuid mõisteid jne). Kogu selles rägastikus orienteerumine võttis töörühma liikmetelt huvi ära. Kuna tegemist pole tööstusettevõttega vaid kontoriga, siis oleks minu hinnangul palju sobivam olnud juurutada nt roheline kontori põhimõtted, seda enam et pigem ollakse huvitatud keskkonnasäästu põhimõtete juurutamisest kontoritasandil a la kuidas ressursse säästlikumalt kasutada, kuidas töötervishoiu riske maandada jne, keskkonnateadlikkuse tõstmine töötajate/klientide seas, positiivse kuvandi loomine (st mitte põhivaldkonna töös- lähtume valdkonnatöös ikkagi neist keskkonnanõuetest, mis on seadusega juba piisavalt põhjalikult sätestatud. Samas EMAS töendaja arvates on oluline keskenduda just valdkonna töö keskkonnaaspektidele jne).

Mille poolest on EMAS-i rakendamine lisanud väärtust teie organisatsioonile?

Positiivne kuvand. Töötajad on teavitatud oma osast ressursitarbimises, keskkonnateadlikkuse paranemine töötajate seas (ma loodan).

Kuidas hindate EMAS-i rakendamise mõju järgnevatele aspektidele:

- **keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkus ,**

Väga vähene või olematu, ressursi kasutamise piiramine toimuks nii ehk naa.

- **riskijuhtimine ja võimaluste kasutamine,**

Kui selle all mõista tööohutusega seotud riske, ka keskkonnariskide maandamist, siis nõ topelt tähelepanu ja teadvustamine mõjub positiivselt.

- **usaldusväärsus, läbipaistvus ja maine,**

Positiivne. Oleme ka teistele asutustele tutvustanud seminari käigus oma arenguid jne.

- **töötajate innustus ja motivatsioon,**

Oleme korraldanud looduses matkapäeva. See ilmselt mõjus motiveerivalt. Muidu ilmselt ei ole oluliselt mõjutanud.

Muud aspektid?

Kas ja millist tagasisidet olete saanud EMAS-i kohta ettevõttevälistelt huvigrupidelt?

Pole saanud va õppurid, kes koolitöö raames on intervjuerinud. See pole olnud samas tagasiside vaid lihtsalt huvi. Asutusele mõeldud seminaril saime positiivset tagasisidet selles osas, et oleme eeskujuks (esimeste seas) ja häid ideid.

Kas ja milliseid negatiivseid aspekte on EMAS-i rakendamisega kaasnenud?

Vähene motiveeritus põhitöö kõrval asjaga tegeleda, liigselt bürokraatiat dokumentide osas (emas easy oleks olnud mõttekam, eriti kuna pole tootmisettevõtte vms), mis on kokkuvõttes ajakulukas. Kopeerib olemasolevaid ja kohustuslikke töötervishoiu riskide maandamise vajadust ja üldisi haldusosakonna ülesandeid, mis on seotud ressursside säästliku kasutamisega jne. Ideid, kuidas teha ressursikasutust säästlikumaks jagub, aga puuduvad rahalised võimalused (a la keskkonnasäästlikumad kuid kallimad remondilahendused, ledpirnid jms). Pikemas perspektiivis on need säästlikud lahendused, aga investeeringuvõimalus puudub.

Kas plaanite registreeringut ka uuendada? Miks?

Tõenäoliselt küll. Sest kõige raskemast on juba läbi näritud. Samas vb tasub kaaluda emas easy lihtsustatud variandi kasutamist.

Kuidas hindate ettevõttevälisest tuge registreerimise protsessis? (keskkonnajuhtimisprogrammid, sertifitseerimisettevõtte vms)

Esialgu on see oluline, et saada asjast tervik pilt ette. Samuti jagati palju häid vorminäidiseid jms mida eeskujuks võtta.

Mida võiks selles protsessis muuta?

Kontorite jaoks võiks propageerida lihtsustatud EMAS-i rakendamist, muidu EMAS registreeringuid eriti juurde ei tule. Tundub liiga tulikas ja keeruline (samas mittekasutoov).

Kuidas hindate Eesti ühiskonna üldist teadlikkust ettevõtete keskkonnajuhtimisest jms? (kas seda väärtustatakse)

Arvan, et ühiskonna üldine teadlikkus on madal. Nähakse vaid selle keskkonnateadlikkuse tõstmise poolt, aga ilmselt ei seostata seda ka alati EMAS-ega.

Lisa 6. Intervjuu Eesti Energia AS-is Iru Elektriijaam

Küsimustele vastas Sirje Siim, Eesti Energia AS-i keskkonnateenistuse peaspetsialist

20.03.2015

Millal algas teie ettevõttes EMAS-i rakendamine?

Iru Elektriijaam oli Eestis esimene, kes EMAS-it rakendama hakkas. Nii kui seda EMAS-t hakati Eestis juurutama, siis meie keskkonnajuht hakkas sellega tegelema. Me saime selleks mingit abiraha ja olime esimesed, kes juurutasid.

2004 aprillis alustati EMAS juurutamist.

Kas ISO 14001 oli teil juba enne EMAS-it või rakendati need samal ajal?

Ei, see oli enne.

Millal selle rakendamine algas?

Sel hetkel oli teine keskkonnajuht selles ettevõttes. 2003. aastal alustati Iru Elektriijaamas ISO 14001 väljatöötamist, 2004 sertifitseeriti.

EMAS on teie kontserni ettevõtetest just Iru Elektriijaamal. Kui palju selles tütaretevõttes töötajaid on?

Irus on 49 töötajat.

Kui EMAS-it rakendati, kas kasutati EMAS easy juhendit?

Ei, ikka põhjalikult, meil on tegemist ju elektriijaamaga.

Mis ajendas teie ettevõtet EMAS süsteemi rakendama?

Eesti Vabariigis ei olnud varem EMAS-t rakendatud ja meie keskkonnajuht arvas lihtsalt, et selline elektriijaam on sobiv, kus seda rakendada. Ma ei arva, et me ootasime sealt mingit erilist kasu, sest 14001 meil juba oli olemas, aga talle tundus, et selle aruande kirjutamine ja avalikustamine on vaatega ette. Iru on ikkagi Tallinnale väga lähedal, Lasnamäe viimased majad ei ole meist eriti kaugel ja avalik aruanne on alati selles suhtes hea, et kes tahab, saab seda lugeda. Me jagasime seda kohalikule Maardu linnavalitsusele, nii et lihtsalt oma ettevõtet tutvustada.

Kas initsiatiiv tuligi siis tollaselt keskkonnajuhilt?

Jah, kontserni keskkonnajuhilt. Meil oli tol ajal selline süsteem, et kontsernil oli oma keskkonnajuht ja ettevõtetes olid oma keskkonnajuhid. Praegu on meil niimoodi, et kõik keskkonnatöötajad on koondunud keskkonnateenistusse, kontserni keskkonnateenistusse.

Kas ja millised raskused esinesid teie ettevõttes EMAS süsteemi juurutamisel?

Eks algul oli selle aruande koostamine – mina seda esimest ei koostanud, seal oli eraldi keskkonnajuht, kes selle koostas – ma kujutan ette, et terve selle jaama läbikirjutamine võis olla ju keeruline. Sinna juurde lisadesse said pandud ka lihtsustatuna tootmise põhimõtteline skeem, veepuhastuse põhimõtteline skeem, nüüd on lisandunud jäätmeenergiaploki põhimõtteline skeem. Ühelt poolt see ei ole võib-olla päris tavaline jutustus, vaid ta toob ikkagi elektrijaama tehnilised aspektid ilusti välja.

Peale selle teha valik ISO 14000 dokumentidest – mida tuua välja. Nii et selle kirjutamine on ikka omamoodi loominguline töö. Eelmisel aastal tuli mul ta täielikult uuendada, sest jäätmeplokk tuli juurde.

Aruandlussüsteemi väljatöötamine enda jaoks oli siis võib-olla keeruline, või mõõtmis- ja hindamissüsteemi?

Ei, need on meil absoluutselt kõik olemas. Lihtsalt see valiku tegemine. Meil on kõik seadmed kogu aeg pideva monitooringu all ja selles mõttes, mida aruandesse panna, tuleb teha valik.

Kas teie olete EMAS süsteemi rakendamise eest vastutav isik teie organisatsioonis?

Täiesti – minu töövaldkond on praegu Iru Elektrijaama keskkonnajuhtimine.

Uurin selle kohta, kuidas EMAS-i rakendamine on lisanud väärtust teie organisatsioonile. Toon välja neli aspekti ning palun hinnata, kuidas EMAS-i rakendamine on teie puhul nendele aspektidele mõju avaldanud.

Keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkus.

Seda seost on muidugi keeruline näha, selle pärast et keskkonnajuhtimine, keskkonnateema üldse, on kallis ala. Keskkonnajuhtimissüsteemi juurutamine ja sertifitseerimine ja resertifitseerimine on täpselt samuti ettevõttele kulukad. EMAS otsest tulu, mida me saame arvutada rahana, meile ei anna, see on kulu. Aga muidugi EMAS-el on kaudseid eeliseid, mida ta annab. Kui vana elektrijaama eksploatatsiooni puhul võib olla see kasu oli lihtsalt selles, et meie keskkonnaalane informatsioon on avalikum. Meil oli kaebusi, aga võib-olla see vähendab indu, et kaebajad või inimesed, kellel tekivad küsimused, saavad tutvuda aruandega ja jätavad kaebuse esitamata. Üldse ühiskond on paremini informeeritud, aga et me sealt rahaliselt oleks mingit kasu saanud, seda väita ei saaks. Selle pärast, et finantspool, ütleme saastetasud, see töötab meil niikuinii. Kas meil on EMAS või ei ole. Finantskülg on meil reglementeeritud vabariigi seadustega ja neid me täidame.

Riskijuhtimine ja võimaluste kasutamine.

Riskijuhtimisega on elektrijaamas niimoodi, et meil on riskijuhtimise plaan, loomulikult on seal ka keskkonna osa, selle pärast, et me oleme kõrgendatud riskiga ettevõtte ja riskiplaanid on meil kinnitatud Tehnilises Järelevalves ja Päästeametis. Nii et meie keskkonnariskid on ka elektrijaama üldises riskijuhtimise plaanis. Loomulikult EMAS-e, tegelikult juba ISO sertifitseerimiseks ma esitan riskijuhtimise plaani ja kompleksloa jaoks ma esitan riskijuhtimise plaani, nii et EMAS ei nõua minult sellist nii põhjalikku riskijuhtimise plaani, nagu meil on, aga see on meil olemas, sest see tuleneb meie tegevuse riskiastmest. Näiteks jäätmeenergiaplokile me ei saanud isegi tegevusluba enne kui meil riskikavad olid kõik üle vaadatud, kinnitatud. Samuti pidin mina nad esitama Keskkonnaametisse. Sellel ei ole EMAS-ega mingit pistmist, aga need plaanid on meil perfektselt korras, muidu me ei saa üldse seadmele tegevusluba.

Usaldusväärsus, läbipaistvus ja maine.

Jah, selles suhtes on EMAS väga hea. Kuna EMAS aruanne on meil ikkagi internetis üleval, siis tegelikult neid lugejaid ja küsijaid on päris palju. Ma arvan, et minu töö ja meie juhtkonna töö on tänu sellele lihtsalt lihtsam, et inimene, keda huvitab, ta võtab EMAS aruande, loeb selle läbi. Mõnele käivad siit isegi mõned tabelid üle jõu, aga pole hullu, räägime lahti, kui on vaja. Selles suhtes on EMAS väga hea süsteem, et ta kindalt kohalikku kogukonda ja inimesi, kellel on huvi, informeerib.

Töötajate innustus, motivatsioon, kaasatus.

Meil on süsteem niimoodi, et töötajate suhtes meil on ikkagi nõudlikkus. Kui Iru Elektriijaama tuleb tööle uus töötaja, siis tal on väike sisseelamisaeg, mille jooksul ma teen talle keskkonnajuhtimissüsteemi alase koolituse. Ükskõik, kas ta töötab lihttöölisena või ta töötab tippspetsialistina, kõik teevad selle koolituse läbi. Selge on see, et tegelikult ega seda innukust muidu ei teki, kui on nõudlikkus. Me hoiame jaamas ikkagi keskkonnaaspektid kontrolli all ja mis puutub innukusse, siis ma ei oska isegi vastata sellele küsimusele, selle pärast et tegelikult need nõudmised on ikkagi täitmiseks elektrijaamas. Seal ei ole küsimus selles, kas ma innustunult täidan või ma hiilin kõrvale ja ei täida – elektrijaamas peab olema kord majas. Kui me räägime, et me jäätmeid sorteerime, metalliosad paneme siia ja paberi paneme siia ja ohtlike kemikaalide koht on siin, siis see asi tuleb endale selgeks teha ja see on täitmiseks.

Loomulikult ma ikka vahetevahel ütlen, et tuleb ikka lugeda keskkonnapoliitikat ja keskkonnaaspekte. Meil oli siin näiteks väga suur rahvusvaheline seltskond peal, kes ehitas seda jäätmeplokki. Siis ma sain siseauditilt tähelepaneku selle eest, et mul keskkonnapoliitika

ei olnud inglisekeelne. Juhtimiskeskuses olid näiteks prantsuse seadistajad ja audiitor küsis nende käest keskkonnapoliitikat ja nad ei olnud loomulikult seda lugenud. Õnneks nad teadsid, mis on keskkonnajuhtimissüsteem ja mis on EMAS, kuna nende kodufirmas oli ka see rakendatud ja nad selle kõigega olid kursis, aga konkreetselt Iru keskkonnapoliitikat nad ei osanud öelda. Loomulikult oli see minu viga, sest mul oli eest ja vene keeles, aga mul ei olnud ehituse ajaks pandud inglisekeelset üles. Selles suhtes peab olema ise ka tähelepanelik, et spetsialistidel peab olema koht, kust informatsiooni leida ja nad peavad olema selle kohaga kursis. Tegelikult Iru töötajad on hästi, meil on seal ka lihtsatele töölistele ruumides teadetetahvliid, millel on põhipunktid üles loetletud ja nad tegelikult isegi ilusti loevad ja teavad.

Seega siis info edastamise süsteem toimib.

See on meil paigas, jah.

Oskate te veel ise muid aspekte välja tuua, mida EMAS-i rakendamine on mõjutanud või millele väärtust lisanud?

Väärtust lisas ta meile kõvasti, kui me ehitasime jäätmeenergia plokki, selle pärast et see oli ikkagi väga rahvusvaheline koostöö ja EMAS sertifikaat – see oli esimene kord kui meie tippjuhid said ka aru, et selle sertifikaadi olemasolu andis meile sellised boonuspunktid, et me mõningad protsessid läbisime ikka tunduvalt lihtsamalt. Kui meil ei oleks olnud keskkonnajuhtimissüsteemi ja EMAS-t, meid oleks ikka puistatud palju põhjalikumalt. Aga et meil oli korralik dokumendihaldussüsteem, aruanne ja sertifikaadid korralikult seina pea, siis see on Euroopas selline asi, mis vähemasti energeetika firmades on ikkagi argument või tõendus, et see on firma, kus keskkonnaaspektidele pööratakse tähelepanu, püütakse minimaliseerida meie mõju. Selles suhtes oli jäätmeenergiaploki ehitamise ajal sellest kasu.

Eesti oludes ma ei oska öelda, sest me ei saa näiteks hankes öelda, et me oleme EMAS ettevõtte ja ostame ainult nende käest, kellel on ka EMAS. Meil ei ole sellist võimalust. Aga rahvusvahelise koostöö juures oli see meile boonus.

Kas ja millist tagasisidet olete saanud EMAS-i rakendamise kohta ettevõtteväliselt huvigruppidele? Me rääkisime juba välismaistest koostööpartneritest, aga kas on veel kedagi, kellelt olete selle kohta tagasisidet saanud?

Täis tagasiside oli meil jäätmeenergiaploki ehitamine. Kohalik kogukond tõusis nii-öelda tagajalgadele ja võitles meiega – kaevati meid kohtusse. Selle ehituse ajal oli EMAS aruandest kasu selle pärast, et igale ühele ei pidanud hakkama ümber jutustama, mida me

teeme, vaid lihtsalt sai viidata sellele, et nad võtaks ja loeks, et nad näeksid, et siin on elektrijaam ja mis portsessid seal toimusid enne, mida me teeme, mis hakkab toimuma. Selles mõttes ma arvan, et meil sellest aruandest oli kasu. Need kaebused meil olid räiged, aga selle peale prantslased ütlesid, et see on normaalne, te olete normaalne Euroopa riik. Tegelikult võideldakse alati ohjeldamatult tuumajaamade ja jäätmeenergiaplokkide vastu. Midagi ei ole teha, inimesed lihtsalt kardavad selliseid objekte. Aga selle kartuse leevendamiseks on see aruanne muidugi hea.

Kas teie näete ka mingisuguseid negatiivseid aspekte, mis EMAS-i rakendamisega kaasnenud on? Ja kui, siis milliseid?

Kulutused ikkagi – sertifitseerimine, järelevalve, resertifitseerimine – 1000, 300, 600, 300. Aastas keskmiselt 1000 – see on kulu. Ta on ettevõtte jaoks kulukas.

Tundub, et teie jaoks seni on positiivsed aspektid selle kulu siiski üle kaalunud, et te ikka rakendate ja kavatsete jätkata.

Jah, kavatseme küll, selle pärast, et ma olen absoluutselt seda usku, et mida avalikum on keskkonna alane informatsioon, seda parem. Ise selle sees töötades, ma olen selles veendunud.

Te mainisite alguses, et saite EMAS-i rakendamise alguses ka toetust. Kuidas hindate ettevõttevälisest tuge registreerimise protsessis?

See esmane tugi, mis me saime selle juurutamiseks, ausalt öeldes ma selle suurust ei mäleta, mingi tugi oli tõesti. Edasi me oleme ise maksnud kõik kulud.

Kas olete ka teadmiste alal saanud välist tuge, näiteks konsultantide näol või sertifitseerimisettevõtte poolt?

Võib-olla alguses oli seal mingi konsultant ka selle raha eest, ma kujutan ette, et oli. Kui see oli mingi Euroopa Liidu abi, siis võis olla ka mingi konsultandi abi. Hiljem ei ole. Kui mina selle töö üle võtsin, siis on olnud lihtsalt mingid koolitused, millel olen käinud. Olen vist isegi välismaal mingil koolitusel käinud. Ja ma olen Keskkonnajuhtide Assotsiatsiooni liige ja me käime ka nende kõikidel koolitustel praktiliselt. Koolitust me oleme saanud, aga seda tööd tuleb ikkagi ise teha, selles ei tule sind keegi aitama. Ja ega seda ei olegi vaja, sest kui ISO sertifikaat on niikuinii vaja hoida, siis see siia peale teha, see ei ole keeruline.

Mida võiks registreerimise protsessis muuta?

See toimib päris hästi. See on normaalselt toimunud. Me teeme oma siseauditi, juhtkonnapoolse ülevaatus, välisauditi, siis on meil ISO sertifikaadi järelevalve või

resertifitseerimine. Sinna peale ma esitan oma EMAS aruande, esitan selle juba välisaudiitorile. Ta võtab välisauditis EMAS-e osa jaoks pool päeva või ühe päeva auditist, kuulab mind põhjalikult üle, vaatab seal veel võib-olla mingeid dokumente täiendavalt ja kui ma selle olen läbinud, kui on vigu siis ta laseb neid parandada. Ma esitan alguses esmase variandi, kui on vigu, mida on vaja parandada, siis ma olen need ära parandanud. Siis ma esitan allkirjastatud lõpliku variandi ja siis lähebki see protsess käima. Kui välisaudiitor annab oma heakskiidu, siis ta vist ise esitab selle Keskkonnaagentuurile. Siis Keskkonnaagentuur töötab selle veel kord läbi. Ma leian, et meil selles suhtes süsteem töötab kenasti, vähemalt minul on küll positiivne koostöö olnud nii Keskkonnaagentuuriga kui välisaudiitoritega. Kuna Eestis see süsteem on nii väike, siis ta on ilmselt nii korralikult ellu viidud.

Kuidas hindate Eesti ühiskonna üldist teadlikkust ettevõtete keskkonnajuhtimisest? Kas seda väärtustatakse?

Ühiskonnast üldiselt ma ei oska midagi arvata, aga võin öelda, et Maardu piirkond on väga teadlik. Kuna see jäätmeenergiaploki ehitamine läks meil läbi hirmsa kisma ja valgustustegevuse, siis võin öelda, et see piirkond, kuhu hakatakse ehitama sellist arvatava suure keskkonnamõjuga objekti, mis võib olla täiesti vale, siis võideldakse ikka raskelt. Meil oli mitu kohtuprotsessi, kohalik elanikkond pöördus ehitaja poole ja projekteerijate poole. See oli nagu täielik sõda. Nii et tegelikult võib-olla keskkonnajuhtimissüsteemist ja keskkonnaaspektidest peaks ühiskonnas rohkem inimesi valgustama. Aga see on loomulikult keeruline teema selle pärast, et nii nagu elektrijaamad ongi kõrgendatud keskkonnohuga ettevõtte, nii on ka elektrijaamad kõrgendatud ühiskonna tähelepanu all. Meie töö on tähelepanu all.

Lisa 7. AS-i Tallinna Vesi vastused küsimustikule

Küsimustele vastas Liisi Liivlaid, AS Tallinna Vesi keskkonnaspetsialist

Vastused saadetud e-maili teel 19.03.2015

Kas enne EMAS süsteemi rakendamist oli teie organisatsioonis rakendatud keskkonnajuhtimissüsteem?

ISO 14001 alates 2003 ja EMAS 2005.

Millal selle rakendamine algas?

-

Kas see vastas sertifikaadile ISO 14001?

Jah.

Mis ajendas teie ettevõtet/organisatsiooni EMAS süsteemi rakendama?

Kuulduste järgi juurutati mingi projekti raames.

Kellelt tuli selleks initsiatiiv?

Ei oska öelda, ilmselt ministeerium, agentuur vms.

Kes on süsteemi rakendamise eest vastutav isik teie organisatsioonis?

Keskkonnaspetsialist, aga ka kvaliteedijuht.

Millised raskused esinesid teie ettevõttes/organisatsioonis EMAS süsteemi juurutamisel?

Ei oska öelda.

Mille poolest on EMAS-i rakendamine lisanud väärtust teie organisatsioonile?

Ilmselt maine, avatuse poolelt

Kuidas hindate EMAS-i rakendamise mõju järgnevatele aspektidele:

- keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkus,
- riskijuhtimine ja võimaluste kasutamine,
- usaldusväarsus, läbipaistvus ja maine,

+

- töötajate innustus ja motivatsioon.

Muud aspektid?

-

Kas ja millist tagasisidet olete saanud EMAS-i kohta ettevõttevälistelt huvigruppideelt?

Ei oska öelda.

Kas ja milliseid negatiivseid aspekte on EMAS-i rakendamisega kaasnenud?

Suur töömaht tulenevalt väga mahuka aruande koostamisest.

Kas plaanite registreeringut ka uuendada? Miks?

Ilmselt küll. Kuna see on juba aastaid olnud osa ettevõtte juhtimissüsteemist.

**Kuidas hindate ettevõttevälist tuge registreerimise protsessis?
(keskkonnajuhtimisprogrammid, sertifitseerimisetevõte vms)**

Ei oska väga öelda, ei ole veel täheldanud mingit tuge. Meie tõendaja on Soomest, seega see suurendab omakorda töömahtu ja vajadust aruannet tõlkida. Samas on meie emafirma Inglismaa päritolu, seega ilmselt ei pääseks tõlkimisest ka juhul, kui oleks Eesti tõendaja.

Mida võiks selles protsessis muuta?

Siin on küll mõningaid mõtteid, mida saaks intervjuul siis arutada.

**Kuidas hindate Eesti ühiskonna üldist teadlikkust ettevõtete keskkonnajuhtimisest jms?
(kas seda väärtustatakse)**

Mulle tundub, et vaikselt paraneb, aga see minu arvamus võis tuleneda minu eelmisel töökohal saadud kogemusest ja tekkinud ettekujutusest.

Lisa 8. Intervjuu AS-is Tallinna Vesi

Küsimustele vastas Liisi Liivlaid, AS Tallinna Vesi keskkonnaspetsialist

31.03.2015

Te arvate, et EMAS-i rakendamine on väärtust lisanud just usaldusväarsuse, läbipaistvuse ja maine koha pealt. Palun kommenteerige, kuidas te näete seda avaldumas.

Ma arvan, et kuna keskkonnajuhtimissüsteem, ka ISO 14001 ju varem oli juba olemas, ja kuna ka kvaliteedijuhtimissüsteem on olemas ja kuna need alustalad on kõigil samad ju tegelikult, siis EMAS ise ei lisa väga täiendavat väärtust juhtimissüsteemi kui sellise jaoks. Välja arvatud see, et tuleb teha keskkonnanaruanne, mis tegelikult on ka ju rohkem töökulu kui lisaväärtus. Selle aurande ja kogu selle EMAS-i propageerimise kaudu, ma arvan, ongi kõige suurim kasu maine. See, et me räägime ise väljapoole, et meil on EMAS – järelikult me oleme midagi teinud enam kui teised. Selles suhtes see maine ongi kõige olulisem.

Muud aspektid nagu näiteks iseenda teadlikkus enda keskkonnamõjudest ja mõjude mõõtmis- ja hindamissüsteem olid siis tegelikult varem, ma saan aru, juba ISO-ga rakendatud.

Ma ei tea, kuidas see päris algusaastatel oli, aga kui mina siia tulin ja nüüd ma näen, kuidas on see aspektide hindamine ja riskide hindamine, siis see süsteem on sõltumata EMAS-ist juba välja töötatud ja ta toimib ilmselt ka ilma EMAS-iga sama edukalt.

EMAS-iga kaasnevatest negatiivsetest aspektidest olete te välja toonud suure töömahu tulenevalt mahukast aruandest.

Mina kirjutasin seda see aasta esimest korda, aga enne seda mina juurutasin EMAS-i ka Keskkonnaministeeriumis. Mina panin kokku esimese Keskkonnaministeeriumi aruande, mis oli vist 17 lehekülge. Siis oli päris töömahukas seda 70 lehekülge kokku kirjutada, mis siin oli. See võttis vähemalt kuu aega kindlat keskendumist sellele ühele asjale. Isegi kauem, ma arvan.

Oskate te veel muid aspekte välja tuua?

Ma arvan, et muud ei ole, kuna ta ongi osa teistest süsteemidest, siis kõik need tegevused käivad nagunii.

See, et see aruanne annab meile nii suurt töömahtu, on tegelikult meie enda põhjustatud. Ma arvan, et seda aruannet saaks ka palju kompaktsemalt ja palju lühema ajaga kokku panna.

Võib-olla edaspidi õnnestub aruannet lühendada ja siis see muutub vähemoluliseks tööaja röövliks.

Kui ma küsisin ettevõttevälise toe kohta registreerimise protsessis, siis te rääkisite sellest, et teie tõendaja on hoopiski Soomest. Minu teada teistel Eesti ettevõtetel on tõendajaks Metrosert. Miks ja kuidas see teil niimoodi on kujunenud?

Seda algusaega ma ei tea. Ma ise arvasin, et äkki see tulenes sellest, et kui meie esimest korda registreerisime, siis äkki Metrosert ei olnud veel tõendajana akrediteeritud. Aga ma ei tea, kas see vastab tõele. Tegelikult ma ei tea, miks see on nii. See on nii algusest peale olnud ja jäänud nii.

Võib-olla see on ka selle pärast, et muu juhtimissüsteemi audiitor on ka DNV. Võib olla, kuna nemad olid nagunii partnerid, siis võeti nende audiitor lihtsalt, kes oli Soome kontoris ja tema oli akrediteeritud EMAS-it ka tegema. Siin on kaks varianti, võib-olla isegi see teine variant on tõenäolisem. Ja siis kuna see on kogu aeg niimoodi olnud, siis ta ongi jäänud sedasi.

Ma tean, et see aasta kaaluti seda, et võib-olla võiks Eesti audiitorit valida. Ühest küljest on see, et kuna meie emafirma on Inglismaalt, siis me nagunii peame selle aruande inglise keelde tõlkima, seega meil töömaht otseselt ei vähene, sest tõlkima peab ikka. Teisest küljest jällegi suhelda audiitoriga omas keeles on kindlasti palju lihtsam kui see, kui seal on vahel võõrkeel. See on kindlasti midagi, mida me ka edaspidi kaalume – kas seda lepingut jätkata või minna üle Eesti tõendajale.

Vähemalt siis lisakulutust sellest tõlkimise protsessist ei tule.

Tõenäoliselt. Ma ei ole seda uurinud, kas muidu tõlgitakse, aga kuna me oleme börsifirma ja anname välja aastaraamatut ning see aruanne on ka osa aastaraamatust, siis aastaraamat nagunii tõlgitakse ja siis ilmselt ka see.

Rääkides registreerimise protsessist, siis te arvasite, et teil siin võiks olla mõningaid mõtteid, mis siin võiks teha teisiti.

Üks asi, mida ka ettevõtted on palju välja toonud, on see, et näiteks Keskkonnaamet või ka – inspeksioon võiksid rohkem – kui ma selle aruande juba kokku kirjutan – kasutada seda ka mingite muude nii-öelda kohustuslike aruannete info edastamiseks. Võib-olla võiks kooskõlastada, et ei oleks seda aruandlust nii palju, võib-olla võiksime ühildada selle ühe alla erinevaid asju. See kindlasti võtaks paberimajandust kõvast alla. Teisest küljest muidugi kas kõik see info, mida Keskkonnaamet soovib, on ka see info, mida ettevõtte sooviks keskkonnuaruandes avalikult esitada, on omaette küsimus.

Või siis võiks olla rohkem usaldust, et kui ongi EMAS ja on kokku pandud keskkonnaaruanne, siis võib-olla võiks ka vähem nõuda. Praegu on see erisus tehtud kompleksloaga ettevõtetele – kui sul on EMAS, siis on sul seda kontrolli harvem. Võib-olla võiks ka teistes valdkondades mõelda selle peale. Kasvõi siis näiteks see, et ma ei esitaks jäätmearuannet iga aasta, vaid üle aasta. Ja need üle aasta aastad vaatad siis EMAS aruandest, et mis ma siia kirjutasin. Seal ei ole küll nii suure detailsusega, aga annab mingi pildi ette.

Viimasena ma olen küsinud ettevõtete nägemuse kohta sellest, kuidas Eesti inimesed ja ühiskond väärtustab ettevõtete keskkonnateadlikkust ja keskkonnategevust. Siin te olete öelnud, et teie arvates see vaikselt paraneb ja see arvamine võibolla tugineb teie eelmises töökohas saadud kogemustele. Palun kommenteerige seda.

Eelmises töökohas ma töötasin Keskkonnaministeeriumis ja minu ülesanne oli edendada neid vabatahtlikke meetmeid, seal hulgas seda sama EMAS-it ja keskkonnajuhtimissüsteemi, siis ma kujutan ette, et kuna ma ise seda asja ajasin, siis ma ise kogu aeg puutusin kokku sellega, et huvilisi justkui tekkis kogu aeg juurde. Ma ei tea, kas see on reaalne nägemine või tulenes sellest, et ma läksin selle tööga kogu aeg edasi ja kontaktid kogu aeg tekkisid juurde. Võib-olla see ei ole nii, aga mulle tundub, et need teemad muutuvad ühiskonnas järjest aktuaalsemaks ja ka olulisemaks.

Oskate te oma eelmise töö põhjal tuua välja mingeid näiteid selle kohta, kui ettevõtted on tundnud huvi, aga ei ole otsustanud seda rakendada – mis selle põhjuseks võiks olla?

Siiamaani mõned ettevõtted igal aastal taotlesid toetust keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamiseks KIK-ist [Keskkonnainvesteeringute Keskus], seal on selline meede olemas. Siiamaani alati taotleti ISOt. Nüüd eelmisest aastast me panime selle tingimuse sinna KIK-i määrusesse sisse, et KIK toetab ainult seda, kui EMAS-it juurutatakse. Nüüd needsamad ettevõtted, kes taotlesid eelmine kord ISO jaoks toetust ja ei saanud, taotlesid nüüd EMAS-it. Ilmselt nende ettevõtete jaoks oli lihtsalt vaja näidata, et on keskkonnajuhtimissüsteem olemas ja hea, kui saab seda kellegi teise raha eest teha.

Teisest küljest ma mõtlen, et miks EMAS-it ei valita on ikkagi see, et lihtsalt ISO-ga on lihtsam ja enamus ettevõtete jaoks on ikkagi see, et mitte et ma tahan olla väga keskkonnasõbralik ja keskkonnast hooliv ja seda ka välja näidata, vaid pigem see, et mul on seda sertifikaati vaja. EMAS-ini ilmselt jõuavadki need ettevõtted, kes on ise rohkem huvitatud sellest, et nad on väga keskkonnateadlikud. Kui me võtame näiteks Ecoprinti või Werrowooli, siis juba nende ettevõtte kontseptsioon on üles ehitatud sellele, et me oleme väga

keskkonnasõbralikud ja nende jaoks on EMAS väga selge vahend selle näitamiseks. Nad teevad võib-olla sinna ISO ka kõrvale, aga EMAS on näitamaks, et me oleme teinud midagi enamasti – samamoodi nagu Tallinna Vesi tegelikult. Aga need, kellel on vaja lihtsalt seda sertifikaati, ei ole vaja näidata, et me oleme keskkonnasõbralikud, vaid on vaja näidata, et me oleme ära teinud selle asja.

Ei saa öelda, et kõik, kellel on ainult ISO, on mingis mõttes patuoinad. On ka neid kellel on ISO ja see väga hästi toimib ja kes teevad seda hingega ja nad ei näegi vajadust minna EMAS-ile üle, kuna neil on juba ISO-ga kõik toimiv, neil on ka ilmselt samamoodi kvaliteedijuhtimissüsteem ja võib-olla ka tööhutuse süsteem olemas. Tegelikult ega ta väga palju juurde ei annagi peale selle aruande, seal ei olegi muud, mis eristaks.

Üks ettevõtetest tõi EMAS-i nii-öelda miinusena välja näiteks sellise asja, et EMAS-it ei teata, aga ISO teatakse.

Jah, see on ka kindlasti üks põhjus, sest kui sa lähed oma äripartneri juurde, tahad talle midagi maha müüa, siis tema küsib, kas sul ISO sertifikaadid ka on kõik olemas. Kui sa siis selle peale ütled, et ISO 14000 ei ole, aga EMAS on olemas, siis neid enamasti EMAS ei huvita ja nemad ütlevad, et neil on vaja seda ISO sertifikaati. See ongi ilmselt reaalne situatsioon ja selle pärast ongi neil, kellel on EMAS, enamasti ka ISO olemas.

Eks see oleneb ka sellest, kui palju sa ise tõstad EMAS-t esile. Kui mina vaatan siinseid varasemaid materjale, natuke ma olen ju siis kõrvalseisja, sest ma alles tulin siia ja olen asjad üle võtnud ning tulen selle sama valdkonna nii-öelda edendamise pealt, siis selles mõttes on siin tore näha, et erinevates infomaterjalides on seda välja toodud. Tavapärane lähenemine oleks see, et sa näitad, et meil on keskkonnajuhtimissüsteem, mis vastab standardile. Tegelikult aga ettevõtte saavad ise ka palju ära teha, et näidata inimestele, et EMAS on just natuke üle ISO-st. Või et tänu sellele, et meil on EMAS, me oleme palju avatumad ja usaldusväärsemad ja nii edasi.

Kui palju teie ettevõttes töötajaid on?

310.

Mis mina veel võrdlusena välja saaksin tuua on see, et nagu ma enne rääkisin, kuna meil kõik need teised süsteemid on ka olemas, siis EMAS ise väga nagu midagi juurde ei annagi. Kui ma toon võrdluse Keskkonnaministeeriumiga, kus ongi ainult EMAS, siis seal see annab palju suurema mõju, kuna ta ongi ainuke süsteem ja varem ei olegi neid asju vaadatud süsteemsel kujul. See kogemus, kui sa lihtsalt juurutad nullist selle keskkonnajuhtimissüsteemi, siis ta

tegelikult annab kõigele natukene juurde, aga kui sul on olemas kõrval need teised juhtimissüsteemid, siis ta nii väga ei anna enam mingit lisaväärtust.

Ilmselt kõige suurem mõju avaldub ka juurutamise aastatel.

See on ka võib-olla EMAS-i pluss, et kui sa seda aruannet iga-aastaselt teed, siis sa pead ju mingil määral näitama, et sa oled kuhugi poole liikunud. Kui sul on lihtsalt ISO, siis on sul palju lihtsam tammuda paigal ja igaks auditiks näidata, et me ikka natuke midagi oleme teinud. Aga kui sa pead iga aasta aruannet koostama, siis sul on tegelikult sundlus peal, et me peame midagi nüüd jälle välja mõtlema, me peame midagi tegema paremaks ja näitama, et me oleme paranenud. See on kindlasti üks pluss, et ta motiveerib sind rohkem tegelema sellega, et aina liikuda pideva paranemise poole.

Lisa 9. Intervjuu AS-is Ecoprint

Küsimustele vastas Erika Ilisson, Ecoprint AS-i tegevjuht

02.04.2015

Mis aastal teie firmas EMAS rakendati?

2010.

Kas enne EMAS süsteemi rakendamist oli teie organisatsioonis rakendatud ISO 14001 vastav keskkonnajuhtimissüsteem?

Jah, just.

Millal selle rakendamine algas?

14001 rakendati meil 2006. aastal.

Seda tehti siis teie eelkäija-ettevõttes AS Triip.

Just, AS Triip.

Kui palju inimesi teie ettevõttes töötab?

Täna on meid 45 ja meil on 2 tegevuskohta – Tartus ja Tallinnas on meil ka alates eelmisest aastast tegevuskoht. Tallinnas on meil 8 inimest, ülejäänud on siin, Tartus.

Kas kasutasite EMAS-it rakendades EMAS easy juhendit?

Meie järgisime üldiselt EMAS-it.

Miks te hakkasite EMAS süsteemi rakendama?

Mul on sellele tegelikult väga raske vastata, sest selle otsuse initsieerija oli endine Ecoprinti omanik, kes algatas selle enne kui Ecoprint uuele omanikule maha müüdi ja enne seda, kui mina isiklikult ettevõtte juhtimisega tegelema hakkasin. Nii et tõtt öelda ma selle otsuse tegemise tagamaid päris täpselt ei teagi. Küll aga ma võin aimata, et selle otsuse taga oli nii-öelda järgmine samm keskkonnajuhtimise kvaliteedis.

Kas praegu olete süsteemi rakendamise eest vastutav isik teie?

Jah, just.

Mis ajast teie sellega tegelema olete?

Mina olen seda süsteemi alal hoidnud ja järginud alates 2011. aastast.

Milliseid probleeme või raskusi võis esineda selle süsteemi juurutamisel?

Ma tulin Triipu raamatupidajaks tööle 2007. aastal ja tegelikult raamatupidamisarvestus on aluseks ka keskkonnaarvestusele, nii et eks ma otsapidi nende andmete kogumisega seotud olin ja tean. Meil ei olnud rakendamine väga raske, sest 14001 oli meil juurutatud. Sisuliselt

väga paljud asjad, mis on EMAS-i nõuded, on ka 14001 nõuded. Sealt edasi on üks samm see lihtsalt, et sa pead hakkama seda aruannet koostama. Aruannet koostas ka Triip juba 2002. aastast, seega ka aruande koostamise kogemus oli meil olemas. Nüüd tuli lihtsalt aruande koostamisel järgida EMAS-i nõudeid, mis seal kõik olema peab. See ei olnud väga palju rohkemat, kui see, mis me senini olime avaldanud. Juurde tuli ka see aspekt, et seda aruannet tuli auditeerida, tõendada, et kõik andmed, mis seal aruandes on, on õiged ja et meetodikad, mille järgi me mõju arvestame, on õiged. Aga ma võin öelda, et see ei olnud raske.

Mille poolest on EMAS-i rakendamine lisanud väärtust teie ettevõttele? Ma nimetan 4 aspekti, mida Euroopa Komisjon on pidanud olulisteks. Kuidas hindate EMAS-i rakendamise mõju järgnevatele aspektidele?

Keskkonna- ja finantstegevuse tulemuslikkus

Kas on skaala, milles pean vastama?

Ei, ma ei annaks otseselt skaalat ette.

Ma ütleks, et see mõju on vähene. See mõju on tulemuslikkuse juures. Kõik see, mis sa suudad teha keskkonnaaspektide juures paremaks – on see siis energia, materjalikasutus, ressursikasutus – see positiivne mõju on ainult läbi auditite, kus audiitor juhhib tähelepanu asjadele, mida sa saaksid paremini teha. Asjadele, mille peale sa võib-olla ise ei tule. Läbi selle on teatav positiivne mõju nii keskkonna- kui finantstulemustele. Ma ei ütleks, et see mõju on olnud nii oluline meie jaoks, et me tõesti saaksime välja tuua mingeid konkreetseid mõõtmistulemusi ja et just tänu EMAS-i rakendamisele oleks paranenud.

Teie puhul oli mõõtmis- ja hindamissüsteem juba välja töötatud, saan aru, et seda ei pidanud siis eriti muutma.

Jah, just.

Teine aspekt on riskijuhtimine ja võimaluste kasutamine. See peaks tuginema sellele, et EMAS nõuab keskkonnanõuete ja seadustega vastavuse tõendamist, riskide hindamist, siis tänu sellele on riskid võimalikult maandatud ja on leitud võimalusi vältida nt trahve jms.

Jällegi on see mõju väga vähene. On juhitud tähelepanu keskkonnaaspektide määramisel. Näiteks ka siin oma majas keskkonnaaspekte hinnates võib-olla me ei osanud esimese hooga hinnata seda aspekti, et sa vaatad, mis su naabrid teevad. Kui me oleme siin rendipinnal, meil on siin veel kaks naabrit, et siis hinnata ära ka naabri tegevusala – kas ta võib tekitada sulle teatud ohtliku olukorra, ega ta ei tegele siin näiteks teatud plahvatusohtlike ainetega või

kemikaalidega, mis võivad sinu jaoks riski tähendada. Võib-olla, jah, jälle ainult sellised teoreetilised tähelepanu juhtimised, et sa mõtleksid selle peale, aga reaalselt jällegi on see mõju hästi vähene.

Kolmandaks on üheskoos kolmik usaldusväärsus, läbipaistvus ja maine.

EMAS ise on vähetuntud, väheütle. Ka EMAS-i mõju meie ettevõttele on sama. Ta ei kõneta, EMAS-i sisu ei teata. Loomulikult teeme meie oma majas teavitustööd oma klientidele ja oleme ka EMAS-i põhimõtete kohta viidanud oma kodulehel. Me ikka räägime sellest sisust, aga me ei tunneta, et ta oleks tuntud või et ta oleks põhjuseks, mis meil mõni klient on.

Viimaseks töötajate kaasatus, innustatus, motivatsioon.

See on natuke varba peale astumise küsimus juhile – see on puhas kommunikatsioon. Ma pean ütlema, et mulle tundub, et kuigi meil on üldjoontes nii pikaajaline kogemus, siis ma ei saaks öelda, et see meie töötajaid kuidagi innustaks neid rohkem või paremini või uhkemad olema ettevõtte üle.

Tuleb teil endal mingeid muid aspekte meelde, millele EMAS on mõju avaldanud?

Finantsidele on mõju avaldanud – kogu selle süsteemi rakendamine on kallimaks läinud. Kui meil lisandus EMAS, siis meie jaoks tähendas see täiendavat kulu, täiendavat administreerimist teatud mõttes ka, täiendavat kommunikatsiooni, täiendavaid kohustusi maja sees. Ka väliskommunikatsioonis tuli kohustusi juurde. Pigem on mõju selles suhtes olnud hoopis negatiivne meie jaoks. Väga raske on mõõdetavat positiivset mõju välja tuua.

Kas ja millist tagasisidet olete saanud EMAS-i rakendamise kohta ettevõttevälistelt huvigruppidele, näiteks klientidelt, koostööpartneritelt, avalikult sektorilt?

Ei ole. Kui me EMAS-i rakendasime, siis me kohe osalesime ka Euroopas EMAS-i rakendanud organisatsioonide keskkonnajuhtimise konkursil. Seal osaledes me võitsime väikeettevõtete kategoorias esikoha. Pärast seda oli teatud määral tagasisidet, aga hiljem ei ole absoluutselt huvi ja mingisugust tagasisidet olnud.

Sa oled selle sertifikaadi saanud ja vastad sellele, aga kuidas see laiemalt üldse ühiskonnas mingit kõlapinda leiab? Seda ju tegelikult ei ole. Kui nii mõelda, siis mitte kusagil ei räägita sellest laiemalt või suuremalt. Ma isegi ei tea, mida selleks tegema peaks. Eestis on mõttetu ju ka mingit konkurssi teha, sest Eestis on ainult 7 sellist ettevõtet ja neist 3 on ametkonnad. Ma saan ka aru, et väga raske on, aga võib-olla need ametkonnad, kes on EMAS-iga seotud, selle nii-öelda mainekujunduse ja regulatsioonidega seotud, võib-olla need ametkonnad peaksid

suhtlema tihedamini nende ettevõtetega, kes on sertifitseerinud ennast. Mitte et see oleks niimoodi, et ettevõtte ise peab kogu aeg surfama nendel kodulehtedel ja uurima ametkondadest, kas on midagi muutunud või kas midagi tehakse kuskil Euroopas. See kommunikatsioon peaks olema hoopis vastupidi. Kuna meid on nii vähe Eestis, siis see ametkond, kes sellega tegeleb, peaks hoidma neid, kes tal on ja proovima tõmmata veel juurde sinna organisatsiooni. Mina ei tunnetata, et meie vastu üldse keegi huvi tunneks, et kuidas me siin hakkama saame, kas meil on mingid mured. Või kui võetakse vastu mingid regulatsioonid, mis on olulised meie jaoks, et siis meid kutsutaks kuskile seminarile või muud sellist. Mulle tundub, et minule sellist kommunikatsiooni ei tule. Võib-olla seeläbi lõpuks tunnetaksiki seda positiivset mõju ka – et ma olen selle sertifikaadi omanik, mul on ametkond, kes kaitseb minu huve läbi selle ja aitab mul selle märgi mainet kasvatades ka minu mainet kasvatada ja kasvõi võita eksporditurgudelt uusi kliente juurde – seeläbi ka riigile kasu tuua. Sellist seost või tegevust ma ei näe.

Teil on EMAS alates 2010 ja see registreering on 3 aastaks korraga.

Meil on 4 aastaks. Kuna meil on väike ettevõtte, siis me taotlesime 4 aasta pikkust perioodi.

Praegu te seega olete ühe korra registreeringut uuendanud. Kas te plaanite seda ka edaspidi teha?

Meil toimus uuendamine eelmisel aastal, aga tegelikkuses ma kaalun, et me ei jätkata isegi seda sertifitseerimist. Ma ei tunne sellel seda positiivset mõjuaspekti ja see on lihtsalt täiendav kulu meile nii administratiivse poole pealt kui rahaliselt. Praegu on see meile tõsine kaalumiskoht. Keskkonnaaruannete avaldamist me loomulikult jätkame, aga sellisel juhul me ei ole seotud teatud nõuetega, mis meie jaoks võib-olla on absurdsed, me tunneme, et need ei anna meile midagi juurde. Meil jääb kulusid vähemaks, auditeerimise kulusid. Eks me peame hindama seda – kui me ei näe ikkagi ratsionaalset põhjust, miks meil see märk on, siis võib-olla mitte pikendada. Samas ISO 14001 me nahunii jätkame.

Me rääkisime natuke sellest juba otsapidi, kuid kuidas hindate ettevõttevälisest tuge registreerimise protsessis? Me rääkisime ametkondadest, aga kas olete ka osalenud mõnes keskkonnajuhtimisprogrammis või on sertifitseerimisettevõtte poolt tulnud tuge?

Ei.

Mida võiks EMAS-i registreerimise protsessis muuta?

Ei oska nimetada.

Viimaseks veidi üldisem küsimus – kuidas te hindate Eesti inimeste ja ühiskonna üldist teadlikkust ettevõtete keskkonnajuhtimisest ja keskkonnategevusest: kas seda väärtustatakse?

Minu hinnangul väärtustatakse seda ainult sõnades, aga kui lõpuks jõutakse hinnani, siis on hind kahjuks määrav. Kindlasti on see aga paremuse poole läinud.